

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

31 ianuarie - 6 februarie 2001
(Anul XXXIV)

4

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

0 victimă inocentă a DOMNIȘOAREI POGANY

(pag. 3)

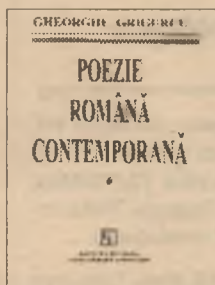
VERA CĂLIN:

Locuri, oameni, cărți

(pag. 12-13)

OSKAR PASTIOR - un alchimist al limbajului

(pag. 22)

CRITICUL DE POEZIE NUMĂRUL 1

(pag. 4)

BERGMAN POVESTEȘTE

Correspondență din Suedia

(pag. 23)

UN FALS LITERAR

(pag. 11)

Intellectualii

PUNCTUL de plecare pentru însemnările de mai jos îl constituie două numere din revista franceză *Esprit* (și anume cele din martie-mai 2000) și îndeosebi un dialog intitulat *Sfârșitul intelectualilor?* cu Jacques Julliard și Michel Winock, republicat fragmentar în *Lettre internationale*, editia română din toamna lui 2000. S-a discutat mult în ultima vreme despre rolul intelectualilor și despre contribuția lor politică. A existat chiar tendința de a-i opune pe intelectuali politicienilor. Apelul la istorie n-a dus la clarificarea lucrurilor. Începând cu noțiunea însăși de intelectual, departe de a avea o definiție unanim acceptată.

Prima observație care se cuvine făcută este: mulți comentatori cred că noțiunea ca atare a cunoscut, în timp, o evoluție și că de la Voltaire la Zola și de acolo la Sartre, spre a rămâne pe sol francez, intelectualul ca subiect istoric ar fi suferit o metamorfoză importantă. Și totuși: anumite constante pot fi notate. Sînt de acord cu Julliard cînd susține că sensul general al termenului - acela în care ne referim la intelectuali ca la acele tipuri pe care societatea le produce în nevoia ei de scribi, de preoți sau de experți - nu e util într-o dezbatere serioasă. Autorul (unul dintre ei) *Dictionarului intelectualilor* ne propune o definiție mai strînsă: "cineva care se ocupă nu numai de realități, ci și de semnele sau simbolurile lor". Într-un limbaj ceva mai vechi, intelectualii reprezintă conștiința critică a societății. Așadar funcția lor nu poate fi separată de un fel sau altul de a se angaja "intelectualul și angajarea, scrie Julliard, sînt termeni indisociabili". Problema ar fi natura acestei angajări. Am comentat eu însumi acest aspect într-un eseu din 1970 despre *Duplicitatea lui Gide*. Tradiția ne impune o angajare în universal: intelectualul ca apărător al drepturilor omului. Julien Benda considera, cu trei sferturi de veac în urmă, renunțarea la universalism ca pe o trădare. Mai ales după al doilea război mondial, a devenit absolut evident că angajarea echivalează cu partizanatul; universalismul pare a se fi sfărîmat în multiple și concrete elemente istorice, politice, sociale, morale etc. Intelectualul s-a politizat și a luat partea vieții cotidiene a oamenilor. Cel puțin așa li se pare lui Julliard și lui Winock.

A doua observație ar fi tocmai aceea de a ști dacă nu cumva lucrurile au stat dintotdeauna la fel și dacă evoluția cu pricina nu este mai degrabă iluzorie. Admițînd că intelectualul, în sensul modern și restrîns al termenului, este o invenție a secolului al XVIII-lea, de după marea criză a conștiinței europene examinată de Paul Hazard într-o carte pe nedrept uitată astăzi, cei dinții care au exercitat această funcție sînt luministii francezi, autorii *Enciclopediei* și ceilalți, Montesquieu, Diderot, Voltaire, D'Alembert, autorii morali ai Revoluției de la 1789, dar și Rousseau, care a stat la originea individualismului nostru. În secolul al XIX-lea, acestui sens al angajării i se adaugă participarea nemijlocită la viața politică a unor intelectuali ca Byron, Lamartine, Hugo, Alecsandri, Kogălniceanu sau Maiorescu. Din factori și lideri de opinie, intelectualii devin deja în secolul XIX oameni politici, șefi de partide, miniștri și parlamentari. În ce mă privește, nu văd deloc deosebirea între vîrsta universală și aceea politică a angajării. Angajamentul intelectualului n-a fost vreodată abstract.

Michel Winock atrage atenția asupra faptului că angajamentul intelectualului nu e totul: "de la intelectual se așteaptă de asemenea îndeplinirea unei misiuni de ghid, de călăuzitor" pe care "marii intelectuali ai secolului XIX și-au asumat-o", dar urmașii lor nu. Din nou, mi se pare că schimbarea e mai curînd iluzorie. Europa n-a dus lipsă de profeti nici în secolul XX. Eu aș lega această funcție de aceea de creare a utopiilor. Intelectualii sînt dintotdeauna furnizorii de utopii sociale și politice ai omenirii, chiar înainte de a se angaja ca lideri de opinie și ca lideri politici. Și sub acest raport secolul XX e semnificativ, ca laborator al celor mai teribile utopii din toate timpurile. Deosebirea dintre epocile lui Platon sau Campanella și epoca lui Lenin și Mao constă în punerea în practică a utopiei comuniste, în vreme ce republica sau cetatea celorlalți au rămas pe hîrtie.

(Continuare în pag. 18)

CULTURĂ ȘI DICTATURĂ

VLADIMIR TISMĂNEANU, pe care nu sunt singurul care admiră și-l citește cu cel mai mare interes, mi-a trezit printr-un articol publicat în nr. 38 al revistei 22, ca și cu cel publicat în *România literară* nr. 40, o veche bănuială că... intelectualii sunt și ei oameni. Primul articol are titlul "Alternativa Preoteasa", cel de-al doilea "Post-comunism și post-fascism". Mult timp am crezut că intelectualii sunt o rasă aparte, eram adică un "elitist", am crezut apoi că este posibilă o "internațională a intelectualilor", altă iluzie chiar aberantă. După ce am citit cartea lui Stephen Koch și nu numai după aceea, mă conving tot mai mult că intelectualii au chiar mai multe păcate decât ar putea avea oamenii care nu sunt și nu se cred intelectuali. Eu credeam că un intelectual nu poate ști ce este ura, invidia, nu suportă prostia agresivă, dictatura, dogmatismul, fascismul, antisemitismul, rasismul de orice fel, dar se pare că asemenea calități le-ar putea avea doar sfinții ori oameni ca Lev Tolstoi, Gandhi și alții asemenea lor. Dar să revin la "cazul Preoteasa", pentru că "alternativă" înseamnă posibilitatea de a alege două variante, iar Preoteasa a fost una. Extrem de documentat, chiar cu amănunte din viața particulară a personajului, articolul îmi trezește o serie de nedumeriri. Evident, Preoteasa, ca și Pătrășcanu, apoi Gogu Rădulescu, Miron Constantinescu, Leonte Răutu, Niculescu-Mizil, fără a mai pomeni de oamenii de cultură români care s-au atașat mai mult sau mai puțin sincer de "idealurile comunismului", au fost intelectuali. Socialismul nu putea fi instaurat numai cu baioneta ori cu semianalfabeți ca Gheorghiu-Dej (o fi fost el inteligent), Chivu Stoica, Iosif Chișinevski, Nicolae Ceaușescu, Petre Borilă ș.a. Înșuși Marx a fost un intelectual foarte bine informat, dar ce a putut să producă? Cea mai aberantă idee mi se pare o "dictatură a proletariatului", adică o dictatură a inculturii asupra culturii. Ca să nu mai vorbim de rasismul intelectualului Marx. Dar Goebbels, student strălucit, doctor în filosofie, dar Lenin, dar Troțki ș.a.m.d.? Să ne amintim de stalinismul teoretic al lui Sartre, de care pomenește adesea Monica Lovinescu. Ce ar fi pățit Sartre ori Aragon dacă în Franța se instala o nouă "Comună din Paris" ori o dictatură de tip leninist-stalinist ori dacă aceștia s-ar fi refugiat ca mulți comuniști din Vest în "patria nuncitorilor și țăranilor", adică în URSS? Numele lor ar fi fost probabil înscris în cartea lui Soljenitșin *Arhipelagul Gulag*, printre numeroasele victime ale represiunii. Un intelectual în comunism, ca și într-o dictatură fascistă are două posibilități - ori dispăre (fizic, social, politic) ori devine o unealtă a dictaturii. Janos Kadar, communist cu aptitudini intelectuale (se zice) părea un eformist, cândva, apoi a servit cauza URSS cu cea mai mare obediență. Există

și varianta Dubcek, Gorbaciov, dar fără o împrejurare favorabilă, reformismul lor timid duce la un recul extrem de violent. Ce putea face Preoteasa (el care, în mod cu totul ciudat, îl admira nespuse pe Gheorghiu-Dej, omul care a ordonat uciderea concurenților săi, Foriș și Pătrășcanu, care a pus umărul său larg la instaurarea unei dictaturi în toată regula, de tip leninist-stalinist) dacă venea la putere în locul lui Ceaușescu? De ce n-a vrut Maurer să-și asume responsabilitatea? De ce nu s-au coalizat intelectualii din conducerea PCR, care nu erau puțini, și n-au adus un om mai de valoare decât "micul geniu" din Scornicești? Pentru că intelectualul în comunism, dacă vrea să-și păstreze scaunul și chiar viața, devine laș, este compromis în forul său intim, acceptă crima și sugrumarea libertății de expresie ca pe "mijloace care scuză scopul". Desigur, mă pot întreba și eu și m-ar putea întreba oricine - "Dar ce ai fi făcut tu?" La tinerețe m-am îmbătat și eu cu "idealurile viitorului luminos", egalitarismul, desigur cel material, mi se părea singura soluție pentru o umanitate chinată de-a lungul istoriei de sărăcie și violență. Poate că, promovat într-un fel, aș fi ajuns și eu o unealtă a dictaturii. Dar nu cred că n-aș fi ajuns într-un anumit moment să mă întreb - "unde sunt eu, cine am ajuns eu?" Poate că Preoteasa și-a pus și el o asemenea întrebare. Dar postul de lider îi plăcea, ca și lui Pătrășcanu. Și apoi ce înseamnă "comunism național", dacă nu chiar "stalinism"? De la începuturile sale, încă de la utopici, comunismul a eliminat aprioric noțiunea de "național", deși recunoștea națiunea ca o categorie istorică (desigur, condamnată la dispariție în comunism). Când un lider communist devine naționalist, chiar în mod sincer, el se izolează și riscă, fără un sprijin din afară să intre într-o criză economică și apoi politică fără întoarcere. Chiar URSS, prin politica sa șovină a reușit să se izoleze și s-a ciocnit inevitabil de o Germanie nazistă la fel de șovină, la fel, Cuba este izolată și nu va putea evita mari reforme în viitorul apropiat, la fel China, cu toate resursele ei, este destul de izolată și face presiuni de toate felurile pentru a-și menține propriul regim și el într-o lentă tranziție. Vladimir Tismăneanu a tranșat foarte bine chestiunea falsului naționalism al comuniștilor și neo-comuniștilor, care se învecinează fără jenă cu naționalismul neo-fascist. În situații de criză orice regim devine naționalist de culoare xenofobă, rasistă, antisemită și de alte nuanțe. Asta ne așteaptă și pe noi, dacă ar veni într-o zi un CVT ori alt "intelectual" să facă ordine. Departate de mine să-l compar pe omul Grigore Preoteasa ori pe Lucrețiu Pătrășcanu cu CVT, cu alți și alți "oameni de carte și de bine". Dar să nu ne lăsăm înșelați. Calitățile intelectuale ale unui om nu-l scutesc, din păcate, de cele mai grele... păcate.

Boris Marian

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

SA TRECEM ușor peste faptul aproape comic de a mă fi apelat sub un alt nume, și să nu facem caz nici de impolitețea ori plăcerea dvs., repede suprimate, de a mă tutui, ci mai degrabă, împreună, stimate autor, să ne concentrăm asupra altor aspecte. Primul ar fi acela că, probabil neștiind bine unde se pune și unde nu se pune virgula într-un text, o eliminați cu totul din ortografia dvs., astfel că epistola (cu care vă însoțiți poema, una singură, din fericire!) devine un obiect straniu. Nici cu cifrele romane nu o duceți strălucit, deși această lacună v-o puteați acoperi folosind cifrele arabe, ori scriind, la dată, numele întreg sau prescurtat al lunii. Iată cum demarați: "Aiud 16 VIII 2000 Dragă doamnă Alexandra Buzea îți/vă scriu pt că am văzut că ai/aveți grijă (cu vorbe bune) de cei ce sînt în pragul debutului poetic". Fac o precizare utilă, cred, și anume - data și numele greșit le-ați scris cu creionul, restul cu un pix hotărât să perforze coala de hârtie. Oare de ce a fost să vi se întâmple tocmai dvs. asemenea minuni! Măcar poezia să fi fost convingătoare, dar și ea este o catastrofoară, din păcate. (Răzvan Răduțoiu) ☒ Uimitor prin delicatețe, poet al nostalgiilor, imaginile, adecvate contextului sentimental, suficient de bine ținut în frâu ca să nu alunece în banalitate, rețin îndelung atenția. Sunteți un rafinat, elegante cadente vă drămuiesc terțina, distihul și strofa, exact atât spațiu cât vă trebuie pentru a arăta și pentru a sugera sufletul dvs. îndrăgostit în peisaj. Poemul *Copilul pe insulă* triumfă în toate intențiile cu care a fost scris, iar *Notele*, șapte la număr, ca niște comentarii necesare transcriu aprofundând locurile misterioase din poemul propriu-zis. Fiecare *Notă* poate fi citită și separat, se susține prin sine, este chiar mai frumoasă, mai fragedă parcă decât regina în trena căreia faldul ei liric alunecă pur. Poemul *Copilul pe insulă*, cu *Prefață*, *Cuprins*, *Note* și *Postfață*, mi-a lăsat un gust atât de bun la lectură! El va trebui să fie publicat întreg, în revistă, în volum. Nu am aici o soluție fericită decât pentru a-i semnală ființa fascinantă. Iată cât de bine este scrisă *Postfața*: "și ce, încă?// depărtarea/ care nu aduce niciodată/ nimic înapoi// și aceste pânze/ putrezind/ fără să fi cunoscut largul// neîmplinirea/ ce scurmă-n pieptul/ fiecărei clipe// și acest glonț de sânge/ ce își păstrează luciul/ doar trecând prin noi și noi rani// lumina, rămânând dintr-odată/ un rece fășăit fosforescent/ și viața ta pășind mai departe/ printr-un pustiu de raze// și acest amurg/ mai plin de vâlvătai/ decât orice răsărit// și totul: o pală de pulbere/ a cărei ultimă șansă/ e să se ghemuiască strâns/ să facă saltul/ într-o stea mai fericită..." Se află în acest final ceva din pulsul unui mic prinț contemplat cu iubire. Spiritul care vă tutelează cu infinit folos acesta este. Citați la un moment dat din Exupery "Minte îndrăgostitul care proclamă sus și tare că zi și noapte este bântuit de icoana iubitei..." Aș încheia cu fragmentele de final ale celei dintâi *Note*, și cu câteva acorduri de început ale celei de-a doua, pentru eleganța lor exemplară: "suntem în flacără/ liberi și puri/ ca într-o supremă abluțiune// sau stăm departe de flacără/ și ne trezim/ ca să înghețăm/ în gesturile opace/ ale viețuirii"; "la început/a avut numai ochi:/ și ne-am privit/ cu toate privirile lor// după o vreme/ a început să i se vadă gura:/ și ne-am vorbit/ cu toate vorbele ei// strania prezență:/ resorbită în utopie/ cu mult înainte/ ca în aerul încins al imbrățișării/ să-i apară brațele"; "mai lipsit de existență/ decât cuvintele de-un gând,/ decât literele de-o pagină./ a scrie, a îngheși în niște cuburi/ poporul de ființe volatile/ care își turtesc fețele rotunde/ de ferestrele mate,/ privind, deformate, nostalgice/ la ce au fost, odată, în real./ despre asta/ trebuie să scrii cu altceva/ dar poate că nici nu-i nevoie să scrii/ doar să înflorești/ dintr-o primăvară în alta." (Dan Bunea-Stroia, Baia-Mare) ☒ Dacă din fiecare din cele trei volume în manuscris, pe care le-ați alcătuit scriind de cinci ani încoace, și având acum doar 20 de ani, le-ați selectat pe cele mai bune, voi opera și eu o selecție, destul de săracă din păcate. Din *Cu moartea de mână*, nu întru totul convinsă, doar poemul omonim. Din *Nefericirea de a fi fericit*, poemul *Glasul unui renețat*, cu observația că tema a fost până acum exploatată mai bine de alții. În fine, din *Ana tragică*, nici unul. Poate nu le-ați ales dvs. bine, nivelul lor rămâne egal în neștrălucire. Poate că de acum înainte, dacă și prețuiți părerea sinceră pe care mi-ați cerut-o, vă veți lua un răgaz de gândire și de răzgândire și vă veți lua în serios talentul pe care vi-l osteniți în teritorii străine spiritului dvs. real, în curs de maturizare. (Ana-Maria Oglindă, Constanța)

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvolescu, Andreea Dăciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru
o Societate Deschisă
România

“Domnișoarei Pogany”

I MEDIAT după Revoluție - prin 1990 - pe cînd trăiam toate speranțele - domnul Andrei Pleșu, cel dintîi ministru al Culturii, cu un discernămint adevărat, a înzestrat aproape fiecare sector al vieții noastre culturale cu cîte o personalitate adecvată locului: astfel, el i-a ales pe Mihai Oroveanu, Andrei Șerban, Liviu Ciulei, Dan Grigore, precum și pe regretații Horia Bernea la Muzeul Țăranului Român, iar la Muzeul Național de Artă al României pe istoricul și criticul de artă, dar mai ales cărturarul Theodor Enescu (1926-1998). Acesta a condus cu competență și demnitate instituția atunci aproape ruinată, avînd benefice inițiative și efective realizări într-un edificiu cu un tezaur artistic ciuruit mai ales de proiectilele unei instituții vecine. Totodată, Theodor Enescu s-a străduit din răsputeri, și cu o energie nebanuită la un ins atît de firav și sfîlnic - să înzestreze în mod cinstit “primul Muzeu al țării” cu o importantă capodoperă care se afla în depozitele Muzeului blocată de îndelungă vreme, într-o incertă situație “locativă”.

Este vorba, firește, despre “Mlle Pogany” care a fost văzută pentru prima dată în Europa în anul 1914, și chiar la noi la București, în “Expoziția de Pictură și Sculptură a Societății Tinerimea Artistică” al cărei membru societătar activ era însuși Constantin Brîncuși. Nevîndută însă - sculptura va fi dăruită Ceciliei și “Maestrului” Frederic Storck - antecesorii direcți ai proprietarilor de astăzi ai Domnișoarei Pogany.²⁾ Devenită astfel de-a lungul anilor bucureșteancă, lucrarea va fi împrumutată ori de cîte ori va fi fost cerută pentru expozițiile din țară sau din străinătate³⁾ - și apoi, firește, restituită, pînă anul de grație 1976, cînd, solicitată pentru retrospectiva “Centenarului Brîncuși”, piesa nu a mai fost înapoiată: deoarece, poprită printr-un ordin al Oficiului Patrimoniului Național⁴⁾ se hotărîse rămînerea ei - *sine die* - în “custodia” Muzeului de Artă al Republicii Socialiste - fapt întărit și printr-un al doilea ucaz dat de Consiliul Culturii și Educației Socialiste și semnat de Tamara Dobrin. Astfel că de atunci, “Domnișoara” a fost împedecată de a se mai întoarce în căminul hărăzit de însuși autorul ei, la prietenii lui din str. Vasile Alecsandri nr. 16 (devenit din 1951, “Muzeul Frederic Storck și Cecilia Cuțescu-Storck”). Sculptura va fi totuși vremelnic expusă la Muzeul de Artă al R.S.R. împreună cu alte lucrări importante ale Instituției, instalată fiind nu departe de o altă capodoperă brîncușiană: “Cumîntenia pămîntului”, și purtînd atunci chiar o etichetă prin care se adevăra în mod corect că este “o piesă constitutivă a colecției Storck. Lucrare donată soților Cecilia și Frederic Storck.”

Bulversantele vitregii ale vremii au vrut ca și “Mlle Pogany” să fie coborîtă și ferecată răsîmp de peste douăzeci de ani de zile în Depozitele întunecate ale Muzeului.

Am putea spune, recurgînd la o veche metaforă, că “Domnișoara Pogany” a suferit pe nedrept o pașnică osîndă între zidurile unei pușcării muzeale - fapt ce s-ar încadra, metaforic, și în dispozițiile unui Cod⁵⁾ care sancționa sechestrarea unei persoane; cu atît mai mult privarea de libertate a unei personalități perfect inocente, și zăvorîtă din martie 1978 și pînă în martie anului 2000, într-o detenție aproape continuă, avînd drept unic temei doar simpla adresă administrativă.

Abia în 1993, proprietarii legitimi ai obiectului deținut într-o infinită custodie, au venit să-și afirme și să-și ceară cel mai legitim și elementar drept de proprietate, propunînd pe “Mlle Pogany” mai întîi Palatului Cotroceni - care însă a refuzat s-o cumpere deoarece stimise “anumite suspiciuni”. Atunci, sculptura a fost propusă Muzeului de Artă - căci frații Botez doreau efectiv și cu drept cuvînt ca lucrarea să rămînă în țară. Piesa a fost inițial oferită contra sumei de două milioane cinci sute de mii de dolari, - preț redus, în urma unor tratative la două milioane de dolari

(sumă ce se înscria avantajos sub cota internațională).⁶⁾ S-a fixat totodată un termen limită: la 15 decembrie 1993, pentru buna realizare a convenției de cumpărare.

Theodor Enescu a pornit imediat în căutarea unor resurse financiare, apelînd în primul rînd, firește, la Ministerul Culturii precum și la alți sponsori - iar în cele din urmă chiar la obolul public.

Cîtă vreme în domeniul sportului se găsesc rapid și mîrinimos devizele necesare pentru foarte costisitoare depășări și efemere “acțiuni” - majoritatea ratate -, în domeniul artelor, finanțele sunt ținute sub obroc și sever drămuite. Acum, în afara apelurilor adresate forurilor oficiale, Theodor Enescu va întreprinde și declanșa chiar o triplă ofensivă: bîzuindu-se probabil pe faptul că BNR lansase nu demult o emisiune de bancnote purtînd nu numai efigia lui Brîncuși, dar și imaginea demoazei Pogany sprijinită chiar de stilul “Porții Sarutului” - directorul Muzeului va porni fructuoase tratative cu Guvernatorul Băncii Naționale, sugerînd eventuala achiziționare a sculpturii pentru Tezaurul Instituției, piesa echivalînd cu o serioasă investiție, - iar sculptura urmînd a rămîne nu în depozite, ci în expoziția permanentă a Muzeului. Soluția ar fi fost ideală.

O a doua inițiativă a lui Theodor Enescu a fost organizarea unei foarte scurte expoziții⁷⁾ avînd drept titlu chiar apelul: “Salvarea unei capodopere a lui Brîncuși - Mlle Pogany” - piesa putînd astfel fi, și pentru ultima dată, admirată la București.

Concomitent, Enescu - cu gîndul desigur și la inițiativa din 1888 a lui Esarcu - va deschide simbolic și o primă listă de subscripție, Muzeul-gazdă contribuînd cu 659\$ și indicînd totodată conturile bancare (în lei sau devize) unde prin filialele Băncii Comerciale Române puteau fi vîrsate contribuțiile benevole; între primii cotizanți aflîndu-se, pilduitor chiar și membrii SRI-ului.⁸⁾

Un neașteptat sprijin moral va mai veni și din partea inimosului scriitor Gheorghe Tomozei, care, printr-un joc de cuvinte, asemuînd-o pe Margit - Marga cu un adevărat mîrgăritar afirmă că “această sculptură românească nu ne

Theodor Enescu, Barbu Brezianu, Andrei Pleșu

poate lipsi” - poetul terminînd cu îndemnul: “să dăm cit ne lasă inima ca să o putem cumpăra pe fatidica domnișoară, salvînd-o astfel de la înstrăinare”.⁹⁾

Strădaniile multiple dar și surprinzătoare ale entuziasmului director vor culmina cu o bine pregătită Conferință de presă, ținută, firește, la Muzeu și avînd drept fundal pe însăși Domnișoara solicitată, - iar participanților distribuindu-se un text scris de Theodor Enescu în care el demonstra valoarea și locul pe care “feerica bunică a sculpturii abstracte” îl ocupă în Istoria Artei Universale.

Consecința acestei apologetice acțiuni care urmărea intrarea definitivă prin eforturi legale și cinstite a “Domnișoarei Pogany” în tezaurul cultural al țării, - a fost că numai cîteva zile după, a urmat o contra ședință la Ministerul

ministrului Culturii.

⁷⁾ De la 9 la 17 noiembrie 1993.

⁸⁾ C/hristian P/avel, *SRI-ul cotizează la nemurirea lui Brîncuși*, *Express*, 1993, 7. XI. Subscrierile vor fi mediatizate și în presă, ziarul *Ora*, redactorii Petra Maria Martin și Victor Niță care zilnic vor include apelul: *Români ni se cere ceva: să strîngem 2 milioane de dolari pentru “Domnișoara Pogany” pînă la 15 decembrie. O capodoperă a culturii naționale este pe cale de a fi pierdută. Se caută soluții și oameni generoși.*” nov. 1993, 16, 17, 18.

⁹⁾ Gheorghe Tomozei, *Domnișoara Pogany cumpăr: în Ora* din 23 XI 1993.

¹⁰⁾ Theodor Enescu, *Documente II*, în *Viața Românească*, 1999, oct.-nov.; p. 441.

¹¹⁾ În urma descinderii unor înalți funcționari de la Ministerul Culturii ce a avut loc luni dimineață, în jurul orei 10.00 dimineața, la Palatul Regal, conducerea Muzeului Național de Artă a fost înlocuită. Echipa ministerială formată între alții din domnii Mircea Tomuș, secretar de stat, Ioan Oprea și Ion Godea, directori, nu a adus cu sine nici un fel de ordin scris din care să rezulte dorința Ministerului de a face schimbările dorite.” Carmen Bărbulescu, Petru Maria Martin - *Stupefacție la Muzeul de Artă în Ora*, 1994, ianuarie 6. Titular al Departamentului, în perioada 25 XI 1993-5 V 1995, fiind Marin Sorescu).

¹²⁾ Milton W. Brown, *The Storey of the Armory Show*, Abbeville, Press Pub. New York.

¹³⁾ Cristina Modreanu, Dosarul “Domnișoarei Pogany” Statul Român a fost la un pas de rămîne fără apărători în cazul “Domnișoarei Pogany” - în *Adevărul*, 2001, oct. 13.

Mlle Pogany în vilegiatură forțată - 1976-1990-2000 - în depozitul Muzeului Național de Artă al României

Culturii avînd drept țintă nu numai înfierarea tuturor inițiativelor lui Enescu, dar și demiterea lui din postul de Director al Muzeului de Artă.

Acuzatul a ripostat cu fermitate, spulberînd acuzele și “afirmațiile unor jalnici ignari asupra dubiilor privind autenticitatea sculpturii” precum și faptul că se acordă “mare multă credibilitate aserțiunilor unui așa-zis «expert» - c. dl. Lucian Stanciu, folosit și drept consilier de către Minister și despre care vă putem demonstra că nu e decît un impostor și un interesat, un mediocr escrocaș”. Theodor Enescu va protesta și împotriva faptului că “dedesuptul problemei achiziționării” ar exista “obscure afaceri dubioase” - insinuări rostite de “purtătorul de cuvînt”, d. Tugui, pe care Theodor Enescu l-a calificat drept un “trepăduș servil de la secția de propagandă și ideologie” care “și-a permis să întineze, cu o mare nerușinare morală memoria unei artiste ce are un rol important în istoria Artei și Culturii noastre, ca doamna Cuțescu-Storck”.¹⁰⁾

Oricum, toate strădaniile lui Theodor Enescu au fost anihilate.

Acuzele și calomniile rostite împotriva lui vor apărea de altfel și, oficial, într-un “Comunicat al Ministerului Artelor” care în disprețul adevărului recalifica pe domnișoara Pogany drept “neautentică și falsă”, înfierînd încercarea de a fi achiziționată încă la un “preț fraudulos”.

Iar drept ultimă și brutală consecință, a doua zi v. avea loc descinderea matinală unui “comando” care l-a dat efectiv afară pe Theodor Enescu de la conducerea Muzeului.¹¹⁾

Pentru omul de o deosebită sensibilitate și perfect onestitate - acest deznodămint a însemnat retragerea lui din viața publică, alungat fiind de coșmarul Pogany, dar și mulțumit de reîntoarcerea lui într-un pașnic cămin al spiritualității, al demnității, al cărții și al unei muzici mozartiene.

Undeva, într-un imaginar fantastic hotărîndu-se pesemne Theodor Enescu va fi întrezărit umbra Margitei Pogany care printr-o simplă contravenție vamală, trecuse hotarele țării de adopție, aterizînd în aceeași metropolă unde odinioară, și sora ei geamănă, - în 1913 - participase la expoziția Armory Show, achiziționată fiind cu 540 de dolari de către colecționarul Robert Chanler¹²⁾... Iar tîza aceleia, se vedea acum, într-un alt secol (și tot la New York) pornind într-o fantastică licitație de 11 milioane de dolari în sus... Dar pe de altă parte, la București, în zilele noastre, în vechea “Casa Scînteii” (și probabil în aceleași birouri, dacă nu chiar același personaje) se străduiesc să o readucă în țară, investind deocamdată un aconto de 35.000\$ în folosul firmei newyorkeze «Los povici & Popescu».¹³⁾ Auzind de toate acestea, desigur, Toto Enescu s-ar fi crucit, de două ori...

Barbu Brezian

Note:

¹⁾ Între anii 1976-2000.

²⁾ Arhitectul Alexandru Botez și sculptorul Alvaro Botez sunt fiii Litei Storck-Botez - fiica Ceciliei Cuțescu-Storck și nora academicianului Eugeniu Botez (scriitorul Jean Bart).

³⁾ 1914, București, “Tinerimea Artistică” (30 -30 IV); 1924: “Prima expoziție internațională «Contemporanul»” (30 IX - 10 X); 1928, Expoziția Jubiliară “Tinerimea Artistică” (26 II); 1956 Expoziția Omagială Brîncuși cu prilejul celei de a 80-a aniversări (14 XI - 31 XII), Milano; Indecisima Triennale (27 VIII - 9 IX 1961); Paris “L’Art Roumain du XIXe siècle à nos jours” 1963, Viena, Rumänische Malerei und Plastik (28 V-30 VII); 1964, București, Expoziția “Colocviului Brîncuși” (13-21 XI); 1970 Expoziția retrospectivă (5 VI - 20 VII); 1976 Expoziția Centenarului Brîncuși (22 IV - 18 IX); 1976 Duisburg și Mannheim, “Brancusi Plastiken” (11 VII - 5 IX); Craiova, Expoziția Omagială (2 IX - 2 XII).

⁴⁾ Președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste fiind D. Popescu, urmat de Mișu Dobrescu.

⁵⁾ Codul Penal, art. 189, “Lipsirea de Libertate”.

⁶⁾ La Southeby, “Mlle Pogany” fusese cîntată în 1984 cu cinci milioane \$, iar în 1997 la Christie’s cu șase milioane \$, pentru că în anul 2000 prețul de pornire al licitației să fi fost de 11 milioane de dolari. Ținem xeroxul Catalogelor respective la dispoziția expertului

Criticul de poezie numărul 1

**Încă 1270 de pagini
despre lirica
actuală**

NU EXISTĂ critic care să fi citit mai atent și mai comprehensiv poezia română contemporană decât Gheorghe Grigurcu. Scrisul său este oglinda venețiană în care s-au reflectat de-a lungul ultimelor decenii toate spectacolele lirice, de la cele aristocratice și până la cele populare. Fiind el însuși un poet hipersensibil, criticul trăiește poezia altora, o iluminează din interior și o restituie pe deplin înțeleasă cititorilor. Volumele sale *Teritoriu liric*, 1972, *Poeți români de azi*, 1979, *Existența poeziei*, 1986, *Amurgul idolilor*, 1999, oferă o captivantă imagine panoramică a întregii poezii române din perioada postbelică.

Se înșală însă cine crede că aceasta a fost tot ce-a avut de spus Gheorghe Grigurcu în legătură cu poezia română contemporană, pentru că în continuare să se ocupe exclusiv de judecarea intransigentă a compromisurilor făcute de scriitori în timpul regimului comunist. Aventura sa de critic al poeziei este departe de a se fi încheiat. Mai activ și mai inspirat decât oricând, criticul exilat la Târgu-Jiu urmărește mai departe tot ce se întâmplă în poezia noastră de azi. Comentariile sale risipite în zeci de periodice reprezintă o exegeză neîntreruptă și de mare anvergură a fenomenului liric de după 1989, atât de greu de cuprins într-o conștiință critică, din cauza diversității, imprezizibilității și confuziei de valori prin care se caracterizează.

Cea mai bună dovadă o constituie cele două volume cu titlul *Poezie română contemporană*, publicate de Gheorghe Grigurcu la Editura revistei *Convorbiri literare* din Iași (care merită elicitări pentru gestul său editorial oportun). Sunt volume de format mare, însumând nu mai puțin de 1270 de pagini, care prezintă cititorilor o nouă etapă din explorarea de către un critic niciodată plictisit a liricii actuale.

Textele critice sunt ordonate alfabetic, după numele poezilor la care se referă. Drept urmare, lucrarea poate fi consultată și ca un dicționar al poeziei române din vremea noastră. În acest dicționar figurează Constantin Abaluță, Florența Albu, G. Almosnino, George Astalos, Cezar Baltag, Daniel Bănușescu, Mircea Bărsilă, Ana Blandiana, Emil Brumaru, Constanța Buzea, Mihai Căntuniari, Mircea Cărtărescu, Ruxandra Cesereanu, Gabriel Chifu, Mariana Codruț, Daniel Corbu, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Mircea Dinescu, Ștefan Aug. Doinaș, Rodica Draghințescu, Mihail Galațanu, Ovidiu Genaru, Adrian Alui Gheorghe, Emil Hurezeanu, Carolina Ilica, Nicolae Ionel, Nora Iuga, Cezar Ivănescu, Mircea Ivănescu, Miron Kiropol, Dan Laurențiu, Alexandru Lungu, Mariana Marin, Angela Mănescu, Virgil Mazilescu, Ileana Măncăoiu, Sorin Marculescu, Ion Mircea, Florin Mugur, Gellu Naum, Iustin Panța, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Ioan Es. Pop, Adrian Popescu, Cristian Popescu, Simona Popescu, Nicolae Prelipceanu, Octavian Soviany,

Cassian Maria Spiridon, Petre Stoica, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Elena Ștefai, Dorin Tudoran, Daniel Turcea, Mihai Ursachi, Lucian Vasiliu, Ion Zubașcu și mulți, mulți alții, toată floarea cea vestită a poeziei române contemporane. Sunt luate în considerare ediții princeps, dar și reeditări, ediții definitive, antologii. "Celor care s-ar întreba - explică autorul - de ce lipsește nume precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru etc., le-am răspunde că analizele asupra producției lor pot fi găsite în volumele noastre anterioare." Este un posibil răspuns. S-ar mai putea adăuga însă precizarea că Gheorghe Grigurcu a fost și a rămas un neconformist, care subminează cu consecvență prin opțiunile sale ierarhia de valori consacrată. Poeților în vogă, poezilor care se bucură de popularitate și datorită unei "impurități" a poeziei lor, el le opune adeseori poeți ignorați de publicul larg.

Un Gheorghe Grigurcu mai puțin cunoscut

REGĂSIM în paginile recentelor volume cunoscutele și recunoscutele calități ale criticii lui Gheorghe Grigurcu și, înainte de toate, capacitatea de a-i defini pe poeți, în fraze ceremonioase și totuși precise. Criticul nu bruschează niciodată individualitatea artistică pe care o circumscrie, dar o caracterizează ferm și ireversibil. Tratat mereu cu deferență, fiecare poet se trezește până la urmă legat fedeleș în frânghiile de mătase ale frazelor lui Gheorghe Grigurcu. Iată-l, de exemplu, imobilizat astfel pe unul dintre cei mai nesupuși poeți de la noi, Mircea Dinescu:

"După cum spuneam, violența care constituie mecanismul liricii insurgente a lui Mircea Dinescu, odată dezlănțuită, nu mai poate fi frânată. Ea contaminează spații ample, provocând explozii în lanț. Întreaga producție a poetului

poate fi echivalată cu un proces de agresiune ce nu menajează nimic. O demonie poetică s-a specializat, până aproape de o «puritate» a impurității sale, de a vedea exclusiv dezastrele, catastrofele, prăbușirile, indiciile precarității, ale falului, ale morții. Legătura de bază dintre subiect și obiect e una de ostilitate. Pornind de la contestarea unui regim politic aberant, autorul își extinde negația într-un mod indeterminabil. Revolta istorică se transformă cu ușurință într-una metafizică."

Regăsim, de asemenea, în comentariile critice de dată recentă ale lui Gheorghe Grigurcu *beatitudinea* pe care i-o provoacă exegetului poezia bună. Criticul nu citește pur și simplu poezia, ci o rescrie, reconstituind actul creației. Chiar și atunci când procesul de producere a poeziei este extrem de complicat, ca în cazul creației lui Mihai Ursachi, critica de identificare profesată de Gheorghe Grigurcu funcționează fără ezitare, chiar cu un fel de ardore, făcându-l pe cititor să se simtă oarecum depășit, așa cum se simte un iubitor de muzică în fața unui interpret virtuoz:

"În numele acestei (im)posturi de alchimist, poetul se produce pe sine, în variante numeroase și deseori ingenioase. Aceasta nu este decât un travesti al controlului cerebral, al intelectului care și tatonează limitele în raporturile sale cu ingenuitatea poeziei, prin urmare o dedublare fabuloasă a fabulosului aflat în impas. Prin hermetism, ezoterism, protocol inițiat, autorul își asigură o supraviețuire condiționată. El afectează, cu o grație trufașă, rigidă, știința și insciența ce se interpenetrează în «el-nul» spre absolut, proclamă propria sa magie discursivă, elaborată cu un entuziasm rece, care însă nu e mai puțin autentic, conținând, în miezul său, visul (ingenuu, fraged prin definiție) al realului pus în paranteză."

Lucrarea ne oferă însă posibilitatea de a lua cunoștință și de un Gheorghe Grigurcu mai puțin cunoscut, de un *teoretician* disimulat în etern degustător epicureic al nectarului liric. S-a vorbit

Cărți primite la redacție

- Aron Cotruș, *Eminescu*, Târgu-Mureș, Ed. Cezara, col. "Via lucis", 2000. 36 pag.
- *Eminescu văzut de armeni*, ediție îngrijită și texte selectate de Fabian Anton, București, Ed. Ararat, 2000. 224 pag.
- *Gândirea interzisă (Scrieri cenzurate - România 1945-1989)*, coordonator științific: Paul Caravia, prof. univ. asociat, cuvânt înainte: acad. Virgil Cândea, București, Ed. Enciclopedică, 2000. 624 pag.
- Andrei Codrescu, *Selected Poetry/Poezii alese*, ediție bilingvă, traducere în limba română de Ioana Ieronim, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "Gemini", 2000. 328 pag.
- Ioana Ieronim, *Triumful Paparudei/Fools's Triumph*, versuri, ediție bilingvă, traducere în engleză de Georgiana Galațanu-Fămoagă & Sharon King, cu o postfață de Gheorghe Crăciun, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "Gemini", 2000. 306 pag.
- Ioan S. Pop, *Podul*, cu o postfață de Dan Cristea, București, Ed. Cartea Românească, col. "Hyperion" (serie nouă), 2000 (antologie de poezie). 144 pag.

- Radu Șuiu, *Aôra*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2000. 84 pag.
- Adriana Iliescu, *Retorică și inovație în proza contemporană*, localitate nementionată, Ed. Adria-Pres, 2000. 96 pag.
- Ion Dumbravă, *Natură vie cu autoportret* (1980-2000), Iași, Ed. Junimea, 2000 (versuri). 146 pag.
- Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, Ed. Univers enciclopedic, 2000. 200 pag.
- Ioana Nicolaie, *Poză retușată*, București, Ed. Cartea Românească, col. "Debut", 2000 (versuri). 88 pag.
- Marin Ioniță, *Roata lumii*, romane de buzunar, vol. I, Pitești, Ed. TIPARG, 2000. 312 pag., 50 000 lei.
- Jean Dumitrașcu, *Eminescu și Argeșul*, Pitești, Ed. Argeș Press, 2000. 128 pag., 30 000 lei.
- Jean Dumitrașcu, *Parlamentarii de Argeș - trecut și prezent*, Pitești, Ed. TIPARG, 2000. 136 pag.
- Cristian Gava, *Aș vrea să fac ce nu se poate*, București, Ed. Scripta, 2000 (versuri; a doua carte a unui poet acum în vârstă de 10 ani). 96 pag.

GHEORGHE GRIGURCU

POEZIE ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

EDITURA REVISTEI
CONVORBIRI LITERARE

Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, vol. I-II, Iași, Ed. revistei *Convorbiri literare*, col. "Critică", 2000. 660 +610 pag.

adeseori de absența unei construcții în scrierile criticului, de fragmentarism, de o situație în *imediatul* creației lirice, fără o perspectivă de ansamblu. Nimic mai departe de adevăr. Există în subtextul fiecărei analize planul unei construcții critice atotcuprinzătoare. Gheorghe Grigurcu nu este numai turistul care se bucură cu candoare de frumusețea fiecărui peisaj, ci și exploratorul aflat în posesia unei hărți clare a întregului ținut explorat.

Dacă suntem atenți, în timpul lecturii, la acest *al doilea nivel* al lucrării, descoperim o operă teoretică extraordinară. Iată, ca eșantion, câteva considerații despre postmodernism (în comentariul asupra volumului *Levantul* al lui Mircea Cărtărescu):

"Postmodernismul, termen ambiguu, alexandrin, exprimă, neîndoios, și o stare de oboseală a creației. Recapitulându-se, reconfigurându-se, aspirând la o nouă sinteză, aceasta nu mai dispune de izvoarele ei genuine, care pulsează puternic în zorii fiecărui nou ev al său. (...) Poezia devine un concurs de procedee. Riscul e, desigur, o reducere a existențialului, o sărăcire a complexului uman pe care-l căutăm, reflex, îndărătul scriiturii, ca pe un nucleu al magiei lirice. (...) Intertextualismul ni se înfățișează drept unul din instrumentele de căpetenie ale acestui proces de tehnizare, de reificare a creației lirice. Întrebuințat de optzeciști în chip programatic, el evocă incontestabil o stare-limită a poeziei, funcționând ca o tablă de materii care suplinește materia sau ca o listă de bucate care ține locul bucatelor. Dacă purismul căuta un absolut himeric al calității lirice, postura intertextualistă caută un absolut himeric al textului. (...) Dar abstragerea livrescă e un factor secund față de esențializarea lirică. E un fapt de tehnică, nu de creație. O recunoaștere, nu o cunoaștere (inițiere) în substanță. De aici propensiunea intertextualității spre ceea ce reprezintă o ocolire a lirismului direct, de nu chiar o subversiune la adresa lui. Sunt utilizate tramele epice, descrierile stăruitoare, prozaismele, limbajele sfidător apoetice (termenii științifici, tehnici, de argou etc.)."

Considerații teoretice la fel de revelatoare există în numeroase alte texte "analitice". Gheorghe Grigurcu nu face paradă de concepția sa despre poezie, socotind-o doar un instrument de investigare ca oricare altul. El este însă un teoretician strălucit, cum puținii avem azi. Era de altfel imposibil ca un critic de poezie atât de valoros (criticul de poezie numărul 1 de la noi) să nu fie și un filozof al poeziei.

Gheorghe GRIGURCU

Din jurnalul lui Alceste (VII)

● Unele suferințe sînt atît de mari, încît par a include obligativitatea unei recompense. Iată cum se susține viața eschatologică!

● Se poate face oare o distincție clară între singurătatea ca aspirație și singurătatea ca regret?

● Destărat, fiind - culmea! - prea legat de țară prin determinări feudale (ceea ce am numit exilul intern în România).

● A birfi Parisul, Londra, Roma (după ce le-ai experimentat îndelung) drept medii închise, meschine, plicticoase. N-ar fi mai simplu să vorbim despre insuportabilul sat planetar?

● Consolarea pe care ți-o dă faptul că unele dorințe dispar înaintea dispariției noastre.

● Eroarea: fața întunecată a vitalității. Totuși, o fața a vitalității.

● Imposibilul are o latură tragică și una comică. Ultima produce ridicolul.

● Trei-patru oameni ar fi putut, dacă ar fi dorit, de-a lungul vieții mele, să-i schimbe cursul. N-au dorit-o. Unul din ei, șef al unei instituții culturale, aud că se crăpănează, la ora actuală, atît de mult de funcția sa, încît în loc de-a se pensiona, fiind de multă vreme trecut peste vîrsta corespunzătoare, prefera a rămîne subalternul subalternilor săi. N-aș putea spune că-mi displac ironiile sortii.

● "Cică literatura să nu fie judecată după criteriile etice care ar fi căpătusea ei, la care să nu te uiți. Brocart și aur pe partea cu opera, zdreanță și jeg, pe spatele unde-i etica. Asta ar fi soluția în aprecierea operei vreunui complice cu talent. Vezi, Doamne, esteticul face muzica. Numai el este de judecat. Invenție pentru salvarea javrelor culturale, foste culturnice, care mișună printre noi, de la facerea lumii comuniste, pînă astăzi" (Victor Frunză).

● Facînd transfuzii, îmi amintesc o sintagmă din N. Bălcescu: "oamenii singurilor".

● G. Calinescu a crescut nemăsurat în ochii mei, grație dragostei sale de animale. Omul care s-a închis trei zile într-o odaie pentru a-l plinge pe ciinele Fofează mi se pare tot atît de profund cît criticul omonim.

● Secretul, acest veritabil blestem al cunoașterii: "Nimic nu este mai învaluit în farmec și blestem decît secretul" (Kierkegaard).

● Să scrii fără plăcere, stăpînit doar de simțămîntul chinuitor al nonexpresiei. Din teama de tăcere și de gol.

● Peisaj geologic: anorganicul convertit în minunăție, neviața degajîndu-și mirajul pentru a distra viața.

● Orice dorință e o violență aplicată existenței. De aceea budismul etc....

● Dirijat de Imposibil ca de un extaz.

● Nici o tristețe nu are credit fără un sacrificiu care s-o justifice interior.

● Boala e, de fapt, o chestiune a sănătății, după cum moartea e o chestiune a vieții.

● Jurnalul doct-simplist, înțesat de informații de manual școlar, jurnalul emfatic, dezabuzat, atît de găunos, de-o prolixitate mascată de nonșalanță, jurnalul pretins oracular, propunînd cu zburdălnicie un neant "suprarealist".

● D. mimează ceea ce nu înțelege, fapt care, totuși, pe scara evoluției umane, reprezintă un progres.

● Uneori durerea e o simplă chestiune de poziție a trupului sau a conștiinței.

● Suferința reală nu poate fi vulgară.

● Hans Christian Andersen amintește o legendă despre un sfînt care, nevoit a alege unul din cele șapte păcate capitale, l-a ales pe cel ce i s-a părut cel mai inofensiv, beția, sub efectul căreia le-a săvîrșit pe toate celelalte.

● Lingușirea acoperă un gol afectiv. "Cine nu iubește este nevoit să învețe să lingușească" (Goethe).

● Lupta cu suferința e o formă a luptei cu tine însuși.

● Imaginea bolii e mult mai puțin limpede decît cea a sănătății. Poate din pricină că sănătatea e unică, iar bolile sînt atît de numeroase. Ori, inversînd cauza cu efectul: bolile sînt multiple pentru că însăși starea de boală e complexă.

● Ușurarea pe care o încercăm atunci cînd găsim o comparație nimerită, probă a împrejurării că lumea concretului în care ne învîrtim e capabilă încă, prin autoritatea ei ancestrală, a ne ocroti.

● Minciuna: o ficțiune interesată, sacrificată realului.

● Îndrăzneala: o prezență tendențioasă. Lașitatea: o absență tendențioasă.

● Înfruntarea cunoașterii. De la lipsa de interes a lui Pascal față de știință, pînă la supoziția că Buddha, atotștiutor în materie de izbăvire, nu cunoaște toate soiurile de insecte.

● Uitarea: cea mai blîndă metodă de distrugere aflată la îndemîna noastră.

● Prin însăși disimularea sa, ipocritul dă dovadă că se disprețuiește pe sine.

● Cultura: a reține foarte puțin din foarte mult, precum la acele rafinate festinuri chinezești la care era îngăduit a gusta doar cite un pic din peste o sută de feluri de mâncare.

● Deopotrivă, sterilitatea poate veni dintr-o insuficiență ori dintr-un exces al inexprimabilului.

● Prin repetare abuzivă, în neștire, adevărurile nu doar își pierd eficiența, ci ajung deseori a se falsifica. Un adevăr degenerat echivalează ca una din cele mai nocive minciuni.

● Teama: o catastrofă care așteaptă ghemuită ca într-un culcuș în simțămîntul ce o precede, în teribila-i irealitate reală, precum un foetus.

● Crezi cu inocență că, rezolvînd o dificultate anume, viața ta își va regăsi cursul, se va normaliza. Dar dacă ai șansa de a depăși dificultatea în cauză, o mie altele răsar ca din pămînt, siderîndu-te.

● Boala: o înaintare crispată spre moarte. Sănătatea: o înaintare senină.

● "Majoritatea ateilor sînt cucernici revoltați" (Rivarol). Ca și atîtea personalități ce și-au pierdut credința în cultul comunist, trecînd prin experiența acestuia. "Ateii" întru comunism - cei mai convingători.

● Punctul vulnerabil al libertății: indoiala. Dar există și o supralibertate care o anihilează: extazul.

● Numai Dumnezeu a creat din pură generozitate. Omul creează pe seama unor distrugeri.

● Gasim la Valéry o formulă eclatantă a recunoașterii elementului irațional în creație: "Conștiința domnește, dar nu guvernează".

● Admirația e un sentiment ce ține pasul cu noi doar în copilărie și-n tinerețe. Apoi se uzează, devine capricioasă, superficială, nevolnică. La vîrstnici, e aproape terminată (prețuirea e altceva: un mecanism cu precădere logic).

● Pacatul originar al jurnalisticii. Blaga socotește că aceasta a început în Europa, "cînd Luther a aruncat călimara cu cerneală după dracu'".

● În casa lui Thomas Morus animalele erau tratate ca membri de familie.

● E surprinzător cît de multă idealizare intră în propozițiile noastre. Aproape totul e retușat, apropiat de niște tipare "ideale". Chiar și atitudinile negative, cinismele și sarcasmele noastre, conțin o idealizare *à rebours*.

● Fără o notă de masochism, durerea ar fi inutilizabilă pentru spirit.

● Există sentimente care se pot constata doar în umbra conștiinței, aidoma stelelor ce luminează doar noaptea.

● Înaintînd în vîrstă, Marin Sorescu a început a semăna la figură cu... Paul Valéry!

● Despre cite o chestiune complicată, obișnuim să spun pe vremuri, cu un simțămînt de eliberare: las' să o rezolve viața. Acum, o asemenea soluție mă umple de spaimă.

● Cum să depășești limita, cînd limita ești tu însuși?

● Succesul: formula somptuoasă a egoismului.

● Între atîtea promisiuni pe care viața, în chip oribil, le-a spulberat, una dintre puținele pare a se confirma: cea potrivit căreia orice senior își găsește, la nevoie, scutierul.

● Toate scadențele existenței tale capătă, tot mai nemilos, aerul de simbol al scadenței finale. Sînt aluzii, preparative, *semne*. Sau repetiții în vederea Marelui Spectacol ultim...

● Artistul, se zice, se vrea mai mult admirat decît iubit. Dacă ar fi un demiurg veritabil, ar prefera iubirea.

● Oricît de subtilă ar fi, vorba de spirit cuprinde și o notă de vulgaritate, precum orice caricatură.

● Ciocnirea dintre două mari conștiințe literare produce o impresie de inest.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUĂȚI

George Pruteanu
Cronica unei mari dezamăgiri

Paul Miron
Tîrgul șaradelor

Stefan Lupascu
Universul psihic

Doru Pop
Mass media și politica

În pregătire: Sorin Băciu, Nicolae Tomescu, *Himalaya. Acolo unde se sfîrșesc munții*
Alexandru Zub, *Orizont închis*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e-mail: euroedit@hotmail.com • http://www.ieccsis.go.ro

Laura și Chloé

S TIM prea puține lucruri despre ce se întâmplă în spațiul literar elvețic, iar când ne vin de acolo unele vești nu le dăm atenția pe care o merită. Este și cazul acestui interesant roman de Françoise Choquard, *Drumul spre Lipari*, pe care nu-mi amintesc să-l fi comentat cineva. A apărut în 2000 la Editura Cartea Românească, în traducerea d-nei Aurelia Ulici. Din nota editurii aflăm că este a doua carte a autoarei tradusă la noi, prima fiind tot un roman, *Centaure rani* (Nemira, 1997).

Françoise Choquard (n. 1927) este o prozatoare elvețiană de expresie franceză, rezidentă la Berna, pe care am cunoscut-o cu prilejul unei călătorii din 1996. Acesta și este, mărturisesc, motivul pentru care i-am citit romanul de față, lansat anul trecut la Târgul de carte de la București, unde autoarea a fost prezentă și a dat autografe. Eram curios de cum scrie prozatoarea pe care o cunoscusem în Elveția, cea doamnă energică, volubilă și prietenoasă.

Scrie atrăgător, atașant, în nota unei sugestive simplități care cucerește de la primele rânduri așternute: "Picotesc, indiferentă la peisajul elvețian care defilează prin fața compartimentului în care mă aflu. Visez, plec, fug spre insulele înșorite unde îmi voi petrece vacanța împreună cu prietena mea Chloé. E lângă mine și vorbește. Aud, fără să ascult cu adevărat, vocea ei alto, ineputabilă, care, deși iritată de abuzul de tutun, e totuși muzicală. Răsele se amestecă printre miile de cuvinte colorate care-i vin pe buze".

Personajele au și fost introduse, căci despre cele două prietene din tren va fi vorba în micul roman, despre Laura și Chloé, prima fiind și personajul care povestește. Despre ele va fi vorba și despre relația lor afectivă care se complică neașteptat, despre trecutul lor matrimonial, sentimental și erotic, pe care amândouă ar fi vrut să și-l ștergă din memorie măcar în intervalul de o lună al vacanței din Insulele Eoliene. O vacanță pentru care s-au decis "într-o secundă" și de care frenetica, explozivă Chloé este sigură că va fi "mirifică, ieșită din comun".

Femei la patruzeci de ani, cele două eroine cără după ele în călătorie nu doar un munte de bagaje dar și, cum spuneam, un trecut care le însoțește oricât ar dori ele să-l facă uitat. Un trecut în mare parte comun, fiindcă multe legături, și de multe feluri, s-au țesut prin ani între cele două prietene. Chloé fusese căsătorită cu Rémy, dar înainte de căsătoria acesteia cu el, Laura avusese cu Rémy o legătură de patru ani. Rémy murise în urma unui accident, lăsând-o pe Chloé văduvă și mamă a unui

Françoise Choquard, *Drumul spre Lipari*, roman, traducere de Aurelia Ulici, Cartea Românească, 2000, 150 p.

fiu care este bun prieten cu Bernard, fiul Laurei din căsătoria ei cu Gilles. Dar Laura divorțase de Gilles și acum are un iubit, pe Arnaud, bărbat căsătorit, legătură menținută cu tot disconfortul moral pe care-l presupune. De fapt raporturile cu bărbatul, fie ei soți, amanți sau fii, Laura și Chloé le resimt tot mai mult ca pe niște ciuntiri ale libertății, agresante și mereu mai obositoare. Este un sentiment la început nelămurit apoi din ce în ce mai limpede, conducând la întrebări de felul acelor pe care și le pune Chloé de la un moment dat: "...în numele a ce trebuie să suport numai farmecul unor obraji aspri, mângăierile stereotipe ale unui bărbat, ca să nu mai vorbim despre eternele aranjamente pentru ceea ce bărbatul numesc «pace» și pe care eu o numesc lașitate?" În același fel gândește și Laura, dar în termeni și mai categorici, impunându-și să adopte o etică a refuzului: "...mi-am făgăduit odată că niciun bărbat nu va mai exista în viața mea, pentru că îmi revin după o boală grea, pentru că sunt sătulă de monotonia iubirilor mele oferite unor bărbați incapabili să le aprecieze (...) am decis să alung bărbatul din viața mea (...) nu mai cred în nimic, mă simt obosită, nimic nu mă mai surprinde, fiecare gest de iubire mi se pare tocit, totul e fumat..."

Acestea sunt totuși accese și ceva mai incolo Laura retrătează: "Nici eu nu credeam ce spuneam". Nu credea, desigur, că va reuși să "alunge" bărbatul, să-i îndepărteze cu totul de ea, cum își propune în unele clipe, dar intact rămâne, în ce-i privește, sentimentul nemulțumirii, al oboselii și decepției.

Antidotul? Prietenia Chloé-i și evadarea împreună în Insulele Eoliene, unde vor și lucra (Laura este angajată unei agenții de traduceri, antrenând-o și pe Chloé în munca ei), dar vor și trăi, măcar o vreme, numai de capul lor, în libertate absolută și fericite, ce mai încoace și-ncolo. De altfel, amintirea unor mai vechi experiențe similare le dă curaj. Totdeauna când "fugiseră" amândouă lucrurile au mers bine, s-au înțeles desăvâr-

șit, au comunicat deplin. Erau și firi complementare. Chloé - copilăroasă, expansivă, versatilă ("uimește lumea cu schimbările expresiei ale feței"), trece repede de la depresie la exultanță, iubitoare de extravagante, de aventură, de risc, gata să se amuze din orice (ca și prietena ei de altfel: "semănam în privința asta și consideram că hazul este cel mai bun remediu împotriva angoaselor"). Laura - în toate mai stăpânită, reflexivă, de o controlată pasionalitate, măsurată ("feministă exact cât trebuie"), mai puțin spontană, mai ezitantă, mai analitică. Amândouă au înclinații artistice, iubesc muzica, Chloé este de fapt actriță, iar Laura pictează.

Retranșarea în prietenia lor cele două o mai încercaseră, așadar, ca soluție în fața crizelor, cu bune efecte verificate de fiecare dată. Acum intervine însă ceva nou, o "complicație". Chloé se îndrăgostește de Laura, pur și simplu, sub impulsii safice revelate târziu. La început sunt numai sugestii, aluzii, e stăruința lui Chloé de a vorbi despre "armonia dintre noi", mărturisirea dorinței "de comuniune totală cu mine, vrea să-i mângâie părul, mâinile, gleznelor". Repede însă, dând curs firii ei, Chloé renunță la ambiguitate și dă pe față ce simte și ce vrea, în patetice, dezlanțuite mesaje epistolare presărate peste tot în camera Laurei (locuiesc în încăperi vecine la aceeași pensiune din Stromboli): "...te iubesc, îmi pierd capul, mă pierd, mă simt ca un copil deasupra unui abis. Te iubesc cum n-am iubit niciodată un bărbat(...) jur că am terminat cu ei, cu ei toți, că nu voi mai ține în brațele mele pe niciunul dintre ei, niciunul nu va mai ajunge în patul meu, voi visa numai la tine, Laura, la dulceața ta, la feminitatea ta." Destinatară acestor mesaje frenetice este surprinsă și nu prea de conținutul lor, căci avusese semne care acum i se lămuresc. Mai mult o preocupă ce se petrece cu ea însăși, mai ales când își amintește tulburarea de care fusese cuprinsă nu demult când, într-o seară mai friguroasă, își petrecuse brațele, ocrotitor, după umerii goi ai lui Chloé. Poate și ea, Laura, simte pentru prietena ei ce simte aceasta pentru ea, dar nu îndrăznește să-și mărturisească.

Revărsările de tandrețe, de iubire ale impetuoasei Chloé întâlnesc reticența, indecizia Laurei, fără a se ajunge totuși la tensionări, la crispări. Ambianța naturală a sudului îmblânzește și ea trăirile, cu prietenoasele culori vii, cu îmbătătoarele parfumi vegetale. Ba chiar se poate spune că un farmec nou pare să dobândească, pentru Chloé și Laura, după destăinuirile primei, sejurul la Stromboli, ca și voiajul la Lipari pentru care se pregătesc. Un farmec nou și o promisiune nouă de fericire pe care le spulberă însă apariția, desigur inoportună, a unui bărbat, a lui Gilles, fostul soț al

Laurei. Bolnav, are nevoie de asistența Laurei și ea nu i-o refuză.

O carte de o rafinată elocvență a conciziei, cu subtile și îndrăznețe revelări de psihologie feminină.

Gabriel Dimisianu

Călătorie în realitatea imediată

TITLUL real al romanului *Parfum de femeie* de Giovanni Arpino, apărut în colecția "Cartea de pe noptieră", la Editura Humanitas este *Întinericul și miera*. Ediția românească păstrează însă numele celor două ecranizări de succes ale cărții. Filmul poartă, am putea spune, doar amprenta cărții, scenariul fiind foarte mult modificat, adaptat realității unei culturi diferite de cea italiană. Mai mult, oricât de bine realizat, un film nu poate oferi avantajul multiplelor lecturi posibile, și mare parte dintre semnificații nu pot fi recuperate.

Schematizînd foarte mult, firul epic este același și în carte și în film: o călătorie de șapte zile aduce împreună, printr-o bizară potrivire a destinului, un tinăr, "aproape un copil", și un bărbat orb și ciung, complet diferiți ca temperament. Cei doi parcurg împreună un fel de drum al cunoașterii. Iar între ei se instaurează o relație de inițiere reciprocă. Ciccio, tinărul, este condus de către proaspătul său maestru Fausto către înțelegerea celor două dimensiuni existențiale: viața și moartea. Ciccio, de asemenea, joacă rolul esențial în recuperarea vieții pierdute a lui Fausto, a reintegrării lui în normalitate. "Novicele" este supus unui scenariu de inițiere negativ, maestrul său nefiind un erou exemplar. Acesta refuză cu ostentație orice asumare a eroismului, lucru justificat de condiția sa: orb, condamnat la trăirea aproape epidermică a realului. Totul este negat, minimalizat și deconstruit. Valorile umanului își pierd astfel orice eficiență și viața devine o scenă absurdă. Nu mai există graniță între bine și rău, a iubi, a urî, a nega, a afirma. Singura revenire pare a fi această călătorie, singura temporalitate acceptată este a celor "cinci plus două zile". Pentru Ciccio același timp pare suspendat: "Am evitat să mă uit la ceas, mulțumit că mă simteam suspendat și ocrotit în cochilia acestei călătorii (...). Totul mi s-a părut la locul potrivit, expresie a unei ordini superioare."

Fausto, nume cu binecunoscute conotații livrești, trăiește aventura călătoriei la Neapole cu toată ființa, cu furie și frenetie la gândul morții apropiate, aparent singura opțiune care i-a mai rămas. Pe tot parcursul călătoriei redevine pedantul Faus-

to, lipsit de inhibiții; doar în scurte momente uită să fie cinic și imposibil; folosește spațiul public aproape ca un dandy. De altfel Ciccio se arată nu o dată impresionat de înfățișarea lui: "L-am privit cu nesfârșită îndoială, admirîndu-l din cap pînă-n picioare pentru cicatricile și ciupiturile de pe față, nodul impecabil de la cravată, încheietura fină a mîinii drepte, robustetea agilă a genunchilor picior peste picior. Pînă și mișcarea trenului îi sporea intensitatea grației legănîndu-i-o cu o lincezeală austeră și am descoperit cum anume această grație îi alcătuia un acoperămint perfect pentru furia deznădăjduită care zăcea în el." Spațiul trăirii comune acutizate de situația neobișnuită în care sînt puși cei doi, îi apropie pînă la intimitate, pînă la reverberarea unuia în sufletul celuilalt. Așa este posibil schimbul și împlinirea finală a unuia prin celălalt. Ciccio ajunge la înțelegerea valorilor lui Fausto: "...trebuie deci să dau vina pe modestia, adică pe

Giovanni Arpino, *Parfum de femeie*, roman, traducere de Sorin Mărculescu, colecția "Cartea de pe noptieră", Editura Humanitas, 2000, 152 pag., preț 49.000 lei

mediocritatea mea... Altminteri l-aș fi înțeles, pînă și cuvintele mele cele mai absurde ostile crude ar fi reușit să zdruncine ceva în mine, adevărata înțelegere sau adevărata revoltă. Nu mila, fiindcă mila singură vine și se duce și nu e de folos, ci un mod diferit de a concepe lumea, viața, de a vedea și a percepe viața în sensurile ei cele mai tainice, și de a rîde de viața asta, de a ride în ea cu ea de binele și de răul ei, așa cum știe el să facă fie și cu atîta cruzime..."

Iubirea joacă un rol important. De data aceasta iubirea lăcidă, asumată rațional, resemantizată în credință și devoțiune. Căci nu altceva reprezintă Sara, adolescenta îndrăgostită de bizarul personaj. Astfel se poate explica titlul semnificativ: parfumul nu e doar modalitatea de accedea la real a personajului, ci apare ca sinecdoca a corpului ființei iubite.

Ce îl așteaptă pe maestru Faust(o) la sfîrșitul drumului, la Neapole, îi rămîne cititorului să descopere...

Ana-Maria Popescu

Scriitori, intrigi și sfuri

„JE EST UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvulescu

NU E nici un secret că Liviu Rebreanu a fost unul dintre rarii scriitori interbelici care trăia - foarte bine - din scris. În jurnalul său de maturitate (1927-1935*) preocupările financiare apar numai prin excepție, în timp ce la ceilalți excepția este atunci când acestea nu apar. De altfel și datoriile lui sînt datorii de om bogat, care nu-și face griji pentru cîteva sute sau pentru cîteva mii de lei, ca semenii săi cu mai puțin succes de librărie. În timp ce Camil Petrescu se plînge, în 1929, că „abia a scos de la editură 5.000 de lei”, iar în 1931, deși publicase deja un roman bun, trebuie să amîne plata apei care era de 333 de lei, pe Rebreanu, în aceeași perioadă, editurile se bat, cu avansuri enorme și cu oferte menite să le asigure exclusivitatea. În 1932, anul *Răscoalei*, băncile (Rebreanu lucrează cu mai multe) nu ezită să-i împrumute sume cu patru-cinci zerouri. Aristide Blank, spune o consemnare din octombrie 1931, i-a dat pe loc 100.000 de lei și a fost „de o amabilitate fără pereche”. Scriitorul are automobil și șofer, lucru care nu trece neremarcat. În 1934-35, casa lui de la țară se transformă într-o adevărată fermă: găini și un cocoș Sussex, găște, curci și curcani, porci Mangalița și York, vite, porumb, dovleci, lucernă pentru animale, viță-de-vie, alese flori ornamentale. Ca amănunt anecdotic e de remarcat că Rebreanu ține, pe la 50 de ani, împreună cu Fanny, și un regim de slăbire, de altfel foarte confortabil (nu e însă primul scriitor român care are o asemenea preocupare: Maiorescu îl preceda). Pe lângă succesul financiar, prozatorul are succes de public și succes social. Cărțile lui, cu tiraje de 10.000 de exemplare și două-trei ediții succesive, se vînd în numai cîteva luni. Primește premiul cel mai important al Academiei, Năsturel-Herescu, Premiul Național și este propus chiar pentru Premiul Nobel. Pe lângă această ultimă perspectivă, multele funcții oficiale care i se oferă și pe care le acceptă după destule rugăminți aproape că nu mai contează. Aceasta este persoana publică Liviu Rebreanu. Îndărătul fațadei se află însă un om fără prieteni. Pentru colegii de breaslă reprezintă „o funcție”: cînd Președintele SSR, cînd șeful Direcției Educației Poporului și protejatul lui Maniu, cînd Directorul Teatrului Național. La ușa și la telefonul lui Rebreanu se dau asalturi permanente, interesate, iar în gazete se dau atacuri periodice, „dezinteresate”. Omul de succes trebuie folosit și distrus.

Am o sumedenie atît de mare de dușmani, cum nici nu-mi dau seama. În realitate aș putea zice că n-am decît dușmani și toți numai din pricină că am ajuns într-o situație morală și materială atît de înaltă, încît îi supără pe toți... Nu-i de făcut nimic. Ar trebui să nu mai scriu, să nu mai am nici un succes, ca să mulțumesc pe amicii mei. Plăcerea asta însă mi-e imposibil să le-o fac. (Duminică, 7 septembrie 1930 [Valea Mare]).

REBREANU și-a creat mari dușmăni ca director al Teatrului Național. În preajma lui 1930 era una dintre funcțiile cele mai rîvnite în lumea scriitoricească

de la noi. De omul care conducea cel mai important teatru din București depindeau destine. Să fii jucat la Național aducea faimă, bani, dragoste. Între războaie mai toți marii noștri scriitori (inclusiv Rebreanu), precum și o seamă de condeieri mărunti au scris piese de teatru, îngropate definitiv astăzi. Pînă și bancherul Aristide Blank și-a încercat talentele literare scriind o piesă pe care i-a dat-o lui Rebreanu să o citească. Dar importanța teatrului ținea și de viața personală a scriitorilor, căci mai toți erau legați sufletește de cîte o actriță: Leny Caler e iubită de Sebastian, Nelly e soția lui Ion Vineanu, soția lui Eftimiu e actriță, Victor Ion Popa se va căsători cu Maria Mohor, actriță la Național, Rebreanu însuși e căsătorit cu o fostă actriță, Fanny Rădulescu. Chiar înțeleptul și în genere obiectivul Galaction e implicat, prin fiica lui Elena, actriță, în intrigile teatrale, și supărat foc pe Rebreanu - e drept, la al doilea directorat al acestuia, în 1941. „Amici și cititori ai mei, pe cari vă văd ascunși în amfiteatrul tainic al viitorului - scrie Galaction cu o minie pe cît de naivă, pe atît de autentică - aflați că prietenul și colegul meu, scriitorul meu Liviu Rebreanu, m-a jignit, în fiica mea, cum nu m-a jignit nimeni, de cînd sunt cine sunt!” Cauza este o promisiune neonorată, că fata lui va obține un rol într-o piesă.

trarea actriței în scenă, un individ de la parter strigă: „Afară jidanca de la Național” și sînt aruncate „firole cu gaze puturoase”. Se creează o mică învălmășeală la care directorul teatrului, care recunoaște în jurnal că n-a fost prea viteaz, se retrage strategic într-o încăpere alăturată. Episodul devine subiect de senzație în ziare: „Scandalul se întinde. Circulă zvonul că autorii morali ar fi P...I...[text degradat în manuscris n. Niculae Gheran], Victor Eftimiu, Corneliu Moldovanu etc. Directorul Siguranței îmi spune că și Eftimiu. [...] Froda [soțul actriței, n.m.] se agită. Leny asemenea. Kirîțescu ar profita să iasă el director. [...] Suspend reprezentațiile duminică și luni. Celelalte le garantează ministrul și poliția. Azi primesc o scrisoare în care mă amenință cu devastarea casei și împușcarea. Am trimis-o Siguranței. În familie agitație.” (Miercuri, 26 decembrie 1929).

Adevăratul scandal pe care îl are de înfruntat Rebreanu în anii '30 îl vizază însă direct și este pornit de gazetari în frunte cu Șeicaru și Crainic. Este vorba de scoaterea la iveală a unor episoade nefericite din tinerețea lui Rebreanu și de publicarea *amprentelor* scriitorului, luate dintr-un dosar penal. În jurnal justificarea (reluată parțial apoi în *Spovedanii*) este dată încă din 1930: „Parcă aș avea crime în trecutul meu! De cînd tot vreau să-l scriu odată

noaptea). Jurnalul său, adesea telegrafic și conținînd numai zgura zilei, este și un orar al orelor pierdute cu zeci de obligații: discuții cu autori, editori, traducători ai romanelor sale, turneuri de conferințe în țară, emisiuni la radio implicarea în consolidarea Radiodifuziunii, a cinematografilei, a departamentului educației și al artelor (cîteva primiri la Carol al II-lea sînt consemnate în detaliu). Societatea Scriitorilor - cu banchete și aniversări, cu vizite ale unor oaspeți străini, cu inaugurări și probleme omagiale (monumentul Saulescu de la Predeal), cu orgolii de scriitori și cu premii anuale - înghite puținul timp rămas. Din fericire, ideea că trebuie să scrie și că are un talent care nu trebuie irosit îi dă prozatorului tăria să se smulgă periodic din vârtejul nimicurilor și să-și pună pe hîrtie romanele pe care mai întîi le purta în minte. Pe lângă toate acestea, Rebreanu a mai găsit răgazul să înființeze, în 1932, o revistă: *România literară*.

Seara telefon de la Camil Petrescu. Iată cum vede el redacția: Sebastian, cărțile; Eugen Ionescu poezia; Cicerone Teodorescu, teatrul; Jebeleanu, revistele; Andrei Tudor, muzica. Pentru rest vom mai vorbi mîine la 12 1/2, la „Corso” (Joi 28 ianuarie 1932).

Liviu Rebreanu și Ion Minulescu, rivali la obținerea premiului *Ideea Europeană* în 1926 (din *Universul literar*, 24 ianuarie 1926)

Nici în anii '30 situația nu era mai bună. Jurnalul consemnează țesătura deasă de sfuri care se trag de către toată lumea încă înainte de propunerea noului director al teatrului. Contracandidatul principal este Victor Eftimiu, autorul poemului dramatic *Înșir' te mîrgărite* și un veșnic pretendent la funcții, iar Minulescu, și el autor dramatic din cînd în cînd, pare susținătorul principal al lui Rebreanu. După ce, la sfîrșitul unui soi de tragi-comedie, Rebreanu obține totuși postul, cînd nu și-o mai dorea deloc, încep adevăratele probleme: manuscrise de citit și de ajustat (autorii acceptau orice, doar să fie jucate), intervenții pentru rolul lui X sau Y, lupte de culise. Unul dintre multe scandaluri o are în centru pe Leny Caler, la premiera piesei franceze *Amorul veghează*. Actrița, în plină ascensiune, nu făcea parte din trupa Naționalului, dar Rebreanu o distribuise totuși într-un rol. Înaintea premierei e avertizat că studenții (?) vor protesta, apoi zvonul e dezmințit. Totuși, la in-

întocmai cum a fost, mărunt, neînsemnat pentru cei d-afară; o sărmană neglijență de băiat tînăr, pedepsită și ispășită, vai, atît de cumplit. Pentru că am pierdut vreo mie de coroane, am cunoscut demisia din armată, darea în judecată, arestarea aici și patru luni de așteptare la Văcărești, extrădarea și expulzarea, trei săptămîni de închisoare preventivă la Gyula, care au fost socotite expirate cu prevenția - și apoi, pata groaznică pentru toată viața, teama permanentă că mi se va arunca în public rușinea...” (Luni, 19 mai 1930). Deși nu-l doboară, aceste lovituri îl fac vulnerabil: impresionează la acest om puternic (impunea și ca statură) consemnarea momentelor de teamă și emoție: cînd prezidează una dintre adunările scriitorilor are bătaie de inimă să nu se iște iarăși corul acuzelor, să nu fie din nou ținta atacurilor.

Viața publică și zbuciumul mare pentru lucruri mici îl împiedică pe prozator de la scris (cum se știe, Rebreanu scria greu și aproape numai

CAMIL PETRESCU notează în treacăt, în jurnalul său, că i-a ajutat pe tineri să se afirme, pentru ca apoi să fie părăsit de toți. Însemnările lui Rebreanu confirmă acest lucru. Într-adevăr, Camil Petrescu reușește să-i impună viitorului director un grup de tineri prea puțin formați și afirmați, abia trecuți de 20 de ani, la care se vor adăuga, ceva mai tîrziu, Octav Șuluțiu, Ion I. Cantacuzino și caricaturistul Neagu (Rădulescu). Eugen Ionescu, de pildă, avea 22 de ani cînd i se încredințează rubrica de poezie; el însuși abia debutase ca poet, cu volumul *Elegii pentru ființe mici*, care apăruse de vreo lună. Rebreanu și Camil Petrescu, căruia directorul *României literare* îi acordă calitatea de prieten sigur, stabilesc regulile necrise ale revistei: va fi o revistă a tinerilor, cu condiția ca aceștia să respecte cîteva tabu-uri: Goga, Arghezi, Sorbul (prieten apropiat cu familia Rebreanu) și, desigur „Camil și eu”. Criticii deja importanți, Lovinescu, Pompiliu Constantinescu și Calinescu se arată bucuroși să colaboreze la revista tinerilor. Există și o strategie de atac, care vizază „punerea la punct” a tuturor colaboratorilor *Gîndirii*, mai ales Cezar Petrescu (un alt scriitor cu uriaș succes de librărie între războaie), Nichifor Crainic (veșnicul adversar și nu întotdeauna „ortodox” al lui Rebreanu), Dianu, Dragnea și chiar Blaga sau Gib Mihaescu. Viața literară pune probleme *României literare* încă din faza de proiect. Despre Liviu Rebreanu la sfîrșitul anilor '30, în episodul următor.

* Liviu Rebreanu, *Jurnal*, I, Text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia Florica Rebreanu. Addenda, note și comentarii de Niculae Gheran, Editura Minerva, 1984.

Dinu FLĂMÂND

Iar acum?...

Iar acum încotro?... Cu beivii tăi tragici
cu damful orgoliilor tale rănite lăfăindu-se
între cocoșele spațiului mioritic
la marginea căruia apar plopii prin gări pustii
fluturînd în zare flamuri de pungi de plastic...
cu fuioarele de legendă ieșind din vetrele
pe care noua sărăcie își fierbe în oală
rădăcini de cuvinte ațoase «barză» «viezure»
«mînz»
în nopțile cînd o lună latină trece lin peste vîrfuri
slave...
cu patetismul politic ce suflă în cărbuni sub cazane de
țuică
și mută din loc munții prin cîrciumile murdare ale
minerilor
unde se recîștigă bătălii demult pierdute-n istorie
cu fanfaronada geambașilor deveniți manageri
ai fostelor izvoare carpatice din care azi curge sînge
de Coca-Cola sub cerul răsăritean trînit și pocrit
peste aceiași Munți Apusenii în răscrucea tuturor
drumurilor
precum misterul migrației pe loc la ruleta măsluită a
ironiei...
cu reconvertirii tăi unsuroși care inventară
frunzele pentru copaci pietrele în rîuri și cîrlionții din
blana mieilor
mult înainte să le fi trecut asta prin minte aztecilor
iar acum își ating sexul cînd se închină vidului pe
maidanele viitorului unde cîinii vagabonzi
adulmecă infinitul ce putrezește în stufărișul
de pe linia de triaj a noului mileniu...
Iar acum încotro? Și cum să le mai explic
altfel decît prin infralimbajul insomniilor dislexice
copiilor mei prestidigitațiile tale cu istoria
ocheadele tale complice aruncate destinului
fornicația ta cu timpul ținut în pragul ușii
mormanele tale de morți adesea culeși între două
fronturi
între două linii de apărare între două lumi
sau macerați în posadele minerale ale uitării
pe fundul Mării Sarmatice devenit gorgan
în care fantasmale tale călare pe armăsari albi
zac îngropate în picioare cu toate podoabele
preistorice
psalmodiind autocompasiunea celor care cerșesc în
temple
cu toată șmecheria lirico epică a saltimbancilor din
spațiul
stepobalcanicopontic stoarsă ca un vîrtos vin
țărănesc
la teascurile metisajului precenegavargetodacielatino-
grecigănescșisciticoslav
care încă le mai dă ghes felcerilor autohtoni
să privească în savantele lor eprubete «puritatea»
precipitatului...
Încotro? cînd bine te-ai întrebat odată
dacă există viață înainte de moarte

și te-a surprins uluirea propriei tale îndrăzneli
văzînd că din preaplinul golului ce îți hrănea
cu un păsat pîcsos imobilitatea
a izbucnit revolta de care erai gravidă
după o gestație de decenii în scîncete și înfometare
căci fusesseși copila orfană înfiată într-un funest
crepuscul
de viitorul ei violator vai nu am nici eu lacrimi
cîte s-ar cuveni să adăp setea acestor nori
ce nu pot umezi buzele însetate ale sfînxului
din Bucegi căruia timpul i-a lăsat expierea
acestei singure întrebări: încotro?...
patrie ce renaști epuizîndu-te...

Inventar de potop

Cum (deocamdată) ei nu reușesc să înșface
din marele tot cu dosul mîinilor afit cît
înhață cu latul palmelor în cîngile posesive
ale falangelor și cară cu brațele tot ceea ce apucă
de-și umplu burțile casele ochii memoria
cu aceste stive în spatele cărora își ascund moartea -
iată-i gata să umble la mecanismul
infinitului biologic și la misterul
unde hazardul și timpul și ploaia meteoritelor
și-au împărțit de pe cernuta sită a lumii
scînteile originii - scuipate și cu viață în vîntre și fără -
magnetizați de marginea ce-i absoarbe
dincolo de care în imperiul ticăloșiei
gravitează doar ironia pustiurilor disperse -
iată-i pe jugănarii codului nostru genetic
cu degetele retroversibile răscolind
prin sexul materiei și în fîcții
pentru care doar moartea e haruspiciu...

Mi-e o silă galactică de acești demoni crepusculari
ai ultracontemporaneității noastre făloase
de băcanii inteligenței cuantificate
de păduchii lor virtuali pe țestele implantate
de rănile lor ce nu sîngerează
de coitul lor chimic în eprubetă
de lăcomia cu hlamidă peripatetică...

Mi-e rău mi-e frig mi-e pămîntiu și mi-e seară
înainte de după ce se spusese
că va fi în chiar timpul acestei vieți ceva
ce ni se dădea în folosință proprie semănînd
cu explozia ploii și-a bucuriei de a trăi sub izbitura
accidentală
a iubirii de neatîns îndepărtîndu-ni-se dulce sfîșietor
din neputința de a o ține aproape cu numai două
brațe de om

în posesie improbabilă...
așchie silex fragă clitoris pleoapa a treia din colțul
ochiului pineal
vibrație melodie vînt iarbă sfîșiere delir în ventuzele
serii
Vega uscîndu-și pletele după șură și luna

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

SONETUL DESCIFRAT CU GREU

Să-ți scriu sonete? Dăruiescu-ți pieptul
De carne cu o inimă cît varza
De Bruxelles, dantelată-n, vai!, prea ștearsa
Viața ce-mi scade-n sticle-oțetul cu încetul.
Ci dacă-mi porți un șold prin mintea-mi slabă
Ea se-ntărește, crește-n creți de gînduri.
Fă doar un pas pe frîntele-mi vechi scînduri
Ale-ncăperii și-o să am iar labă
Puternică de urs ce papă faguri
Și își prăjește blana-n rug de mure.
Aibi tu răbdare. Pe urîte zgure
Izvoarele ovale-or să murmure
Clar în topite, mătăsoase cheaguri
De curcubeie gîlgîite-n nuferi
Ce-n miezuri mari vor, lați, grav să te bucuri.

ca un dop de lacrimi în gît
iar pe spinarea amurgului general
tatuat sub piele
acest inventar de potop...

Fumigații

De presupus că zărim toată marea complexitate
cu capul vîrît sub cearșaf, la fumigații
bune să alunge și gripa și spaima. Valuri
de ofrande felide în acest orizont seminal,
în timp ce lumina zilei își scoate cuțitele prin fisuri
și reteză trena prolifici noastre umbre...

Fumigații și pentru spasmele memoriei
ce sughite cîrpind laolaltă
zdrențe de insomnie. De presupus
că am fi fost și ceva mai bravi
unde? cînd? sau mai treji
în baia cu aburi a somnolentei colective...

Ah dacă!...
pe cînd locuiam în trecutul imprevizibil
mai confortabil decît în prezentul mereu amînat
iar Sibila Carpaților era curvă...

În Périgord

Cîinele alergînd în colțul ochiului meu
trage după el linia orizontului spre colina
ce zace greoaie pe fesele ei ierboase.

Infinit supurînd în amurg - sexualitate
amăruie a toamnei...
Groapa proaspăt săpată
la zidul cimitirului
își împrăștie în văzduh feromonii.

Vîntul fecundează pietrele,
lichenii întîns pe lespezi
sexul morții.

Țîșnește incendiul cerului printre chi paroși.
Gol mineral... Bem pămînt
cu glandele lacrimale.

Un țaran își mîină scroafa pe sub aluni,
rîtul ei adulmecă trufele îngropate sub frunze
duhînd ca glandele vierului ancestral.

Amușinăm cu nările dilatate
sub poighița nopții
transpirația propriei noastre absențe.

CRONICA EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

IMAGOLOGIA, disciplină științifică multidisciplinară care studiază felul cum se definește și se prezintă un popor în imaginea unor călători străini, a căpătat, în ultima vreme, consistență și dezvoltare. Dl. prof. Klaus Heitmann a publicat acum cîțiva ani un solid studiu de imagologie din care recompunea imaginea românului în scrierile unor călători și cărturari germani. Una dintre aceste scrieri (note de călătorie) era a vestitului Richard Kunisch care, iată, a apărut, de curînd, și în limba română în excelenta traducere a d-nei Viorica Nișcov. E un dar de preț nu numai pentru că ne dezvăluie valoarea unui extraordinar instrument de lucru (pentru imagologie) dar, pentru prima oară, ne pune la îndemînă acel basm românesc, publicat de Kunisch în cartea sa, care, recomandat lui Eminescu de Moses Gaster, a stat la temelia *Luceafărului*. Deodată, acum, acest studiu comparatist dintre poema eminesciană și basmul valah (*Fata din grădina de aur*) prezentat de Kunisch iese din laboratoarele exclusive ale germaniștilor, devenind bun cultural de uz comun. Pentru că Eminescu a avut onestitatea de a dezvălui originea poemului, scriind: "În descrierea unui voiaj în țările române, germanul K/unisch/ povestește legenda *Luceafărului*. Aceasta e povestea. Iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte, însă, pe pămînt nu e capabil a fericii pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar nici noroc".

Kunisch a întreprins călătoria în Orientul Europei la sfîrșitul anilor cincizeci (în 1957 se îndreaptă spre București, unde ajunge la mijlocul lui iulie) al secolului al XIX-lea. Întors acasă, în Germania, scrie memorialul acestei călătorii pentru el extraordinar și, în 1961, apare cartea. Dacă exceptăm *Descrierea Moldovei* de Cantemir, publicată la Berlin, la începutul secolului al XVIII-lea, la îndemnul lui Leibniz și pe baza căreia este ales, în 1714, membru al Academiei din Berlin, publicul german - și, prin el, cel european - nu beneficia de o atare relatare scrisă de un călător iscusit, care știe să vadă și are talentul, rar, de a surprinde ceea ce observă. Și, totuși, în Germania vremii, cartea lui Kunisch n-a fost prețuită la valoarea ei iar, la noi, are dreptate d-na Viorica Nișcov, importanța cărții a crescut numai datorită basmului valah care a fost izvorul de inspirație pentru *Luceafărul* lui Eminescu. Nu se știe, e bine de precizat, dacă la noi vestitul Kunisch a cules basmul (au fost două; capitolul cu pricina din carte e intitulat *Basme valahe*) direct din surse muntene. E mai curînd posibil să i le fi povestit cineva din conlocuitori săi intelectuali cu care se tot întreținea în franțuzește. Dar e meritul lui de a nu fi uitat basmul și a-l fi transcris în carte. Evident, Kunisch, venit la noi cu vaporul pe Dunăre, a poposit mai întîi în Ungaria, pe care o consideră, în cartea sa, drept poartă spre Orient și se lasă impresionat mult de crîngul din Pesta și muzica populară maghiară cîntată de lăutari țigani. Pentru el Orșova e locul de popas de unde începe Orientul. ("Un haos de națiuni și porturi, de obiceiuri și graiuri, cum numai Orientul poate da la iveală. Căci Orientul aici începe, o reprezentare care se desprinde din foarte felurite impresii. ("M-am întins pe pămînt pentru a gusta tîhna orientală și m-a desfătat din plin simțămîntul de singurătate de care am dus multă vreme lipsă. Soarele te dogorea fierbinte, soarele sudului ale căror raze mi-au lipsit și pe care le-am dorit atîta.") A vizitat, aici, evident, Podul lui Traian sau relicvele sale, și, apoi, impre-

sionat, s-a înapoiat la han. Cînd un francez care îl însoțea în călătorie îl roagă să-l învețe un cuvînt turcesc, naratorul îi recomandă cuvîntul *bacsis* ("un cuvînt pe care îl veți auzi în orice clipă în Orient"). De la Orșova, a plecat cu același vapor spre portul Giurgiu ("Giurgiu, ținta călătoriei mele, se afla aproape de Ruscuc. Era încă noapte cînd am ajuns"). Hanul (hotelul) din Giurgiu era, bineînțeles, mizerabil. Dar află că, mai departe, în Moldova și Valachia, aceste instituții de maximă utilitate lipsesc cu totul, călătorii mai avuți și de rang fiind găzduiți la mănăstiri sau la ispravnic, care ar avea datoria de a ține, în chip special, o încăpere la dispoziție în acest scop. A voit să închirieze un poștalion care să-l transporte spre București. I s-a răspuns că poștalionul e, aici, inutil. Are nevoie de o căruță (transcris de Kunisch "karuzze"). Urmează descrierea căruței: "Căruța este un foarte mic car cu loitre, atît de încăpător încît să intre în el doar vizitiul și călătorul care șade, printre bagajele sale, pe pazele împrăștiate pe jos și care, observă mucalit italianul, trebuie să se lase strîns legat căci drumurile sunt abominabile". A fost găsită o trăsură. Și i s-a spus că șase cai sînt prea puțini, închiriindu-se șaisprezece. Iată o schiță de portret a Giurgului: "Potrivit cu ideile apusene, orașul nu este, desigur, deosebit de frumos. Casele sunt în parte foarte rurale, chiar cele din piața mare, pavajul lipsește pe majoritatea străzilor iar acolo unde este ai prefera să nu fie, cafenelele arată cam murdare, iar în prăvălii se găsesc mărfuri aproape numai pentru cerințele păturilor de jos. Dar orașul e, totuși, prietenos, locuitorii sunt oameni de treabă ca toți valahii iar hanuri în care, *faute de mieux*, să poți petrece o noapte sunt destule". A urmat călătoria spre București care, datorită drumului desfundat cu totul (plouase de curînd) s-a demonstrat a fi un calvar. Au trebuit să mai adauge cai pînă la cifra de douăzeci și doi. Deși plecase dimineața, pînă în seară abia parcursese jumătate de drum iar "poștalionul se scufunda tot mai adînc, noroiul trebuia curățat la fiecare o sută de pași. Degeaba strigau și făceau larmă surugiii, caii nu mai voiau să înainteze." S-au oprit. Omul de pe capră începu să-și îmbărbăteze caii, care se puseseră în mișcare și, tirî-grăbiți, în zori erau la citeva mile de București. La o stație de poștă din preajma Capitalei a găsit de mîncare, ajungînd, curînd, la destinație.

Bucureștiul l-a impresionat prin numărul, mai întîi, al bisericilor și prin dimensiunea populației (150.000), cam la fel ca al Berlinului, trăind toți în 15000 de case. Și iată impresia generală despre arhitectonica Bucureștiului: "Crearea Bucureștiului nu a fost stăpînită însă de necesitate și calcul, ci de înclinație și capriciu. Nu s-a făcut nicăieri economie de spațiu, bărgan de jur-impjur cît incăpe. Aici s-a ridicat un palat, din-

colo un bordei, aici s-a tăiat un parc, dincolo a rămas un loc liber, un iaz, un crîng printre case. Nicăieri ordinea lipsită de farmec a locuințelor păturilor de mijloc nu ocupă mult loc; această patură extrem de onorabilă, dar puțin interesantă pentru pictor și poet, este slab reprezentată în București; cu atît mai mult sunt însă aristocrația și sărăcia din palatele și bordeiele tîhnite. Dincolo se înalță nenumărate biserici pe a căror cupole sclipitoare se ridică crucea grecească. Cum lucește și strălucește totul în jur! Și cum se revarsă pretutindeni, printre palate, colibe și gracile case de țară, verdele pădurii și al grădinilor într-o plină de îmbelșugată. Acolo serpuiește un rîu subțire - să fie această apă tulbure Dimbovița? «*Dimbovița apă dulce, cine bea nu se mai duce*» cîntă poezii". Străzile i se par ciudate, cotropite de pajști, case țărănești și grădini, de șanturi și băltoace; cu turme de porci și ciini tolăniți peste tot iar țigani prezenți peste tot, locuind și printre ruine. Și, deodată, peste cîțiva zeci de pași, se ajunge pe o stradă care dă într-o piață, aparînd ceea ce călătorul numește "strălucirea și luxul capitalei suprarafinate, cu magazine bogate și palate asijderea, chiar dacă pavajul este rău întocmit trec trăsuri în șir neîntrerupt iar animația mulțimii e reală și plăcută vederii ca și grădinile și parcurile amenajate civilizate". Și adaugă plăcut impresionat: "Peste o lume mai blajină n-ai să dai nicăieri; se ride din inimă, o voioșie nevinovată răsună pretutindeni în jur! E azi cumva vreo sărbătoare? Ferească sfîntul! În fiecare seară răsună aceeași muzică, în fiecare seară freamătă aceeași mulțime pestriță, din care uneori se desprind grupuri ce se pierd șoptind în parcul întunecat și nemărginit. Intrarea nu se plătește, muzica este, și ea, pe gratis. Ai chef să aluneci pe apă? Acolo sunt bărci, dacă știi să vislești, urcăte într-una din ele. Pe drum ai să vezi pescari încîntătoare, căci un parc mai frumos rareori găsești. Dar unde ne aflăm oare?" Și cineva răspunde din întunec: "Într-o țară căreia îi aparține viitorul". Să recunoaștem că e, aici, o imagine plastică, bogată în nuanțe veridice care dă seama, bine, despre farmecul Bucureștilor de la mijlocul secolului al XIX-lea. Și mai urmează, desigur, și descrierea Șoselei și chiar, de ce nu?, a saloanelor bucureștene. Șoseaua e înfățișată drept *corso* al capitalei, firește, pentru boierime. Pentru că, socoate Kunisch, "întreaga viață socială se concentrează în saloane și pe această Șosea; iarna se mai adaugă și frecventarea teatrului". Și e uimit să constate că orașul, unde pe vremea ploioasă nu se poate trece strada, are parte de o operă italiană, un teatru francez și un altul valah. Descrierea Podului Mogoșoaiei, stradă principală traversînd întreg orașul, bogat în palate și magazine, e făcută cu culoare și nuanțe. Șoseaua, la care revine, întrucît e vizitată numai de boierime, i se înfățișează asemenea unui

RICHARD KUNISCH

BUCUREȘTI ȘI STAMBUL

Schițe din Ungaria, România și Turcia

Richard Kunisch, *București și Stambul*. Schițe din Ungaria, România și Turcia. Traducere din limba germană, prefată și note de Viorica Nișcov, Editura Saeculum, 2000.

imens salon. Dar surprinde călătorul nostru și contrastele acestui oraș unic în felul lui "Bucureștiul se află la granița cu Orientul Prin lustrul pe care înalta societate valahă l-a dobîndit în timpul indispensabilei șederi la Paris continuă să se străvadă peste tot Orientul; trecătorul grăbit îl observă, cedează, doar în detalii, un ochi neexersat nicăieri. În răstimpul unor conviețuiri mai lungi se pot descoperi caracteristici mai pronunțate". E, de asemenea, veridic surprinsă atmosfera din saloane, cu boierii îmbrăcați oriental ("îmbrăcămîntea turcească domină pretutindeni"), cu lăvețe netăpitate acoperite cu pinză grosolană de-a lungul pereților fără tablouri, sofaua mare, înaltă de trebuia să urci două trepte pînă a ajunge pe ea acoperită jumătate din spațioasa cameră. Sofa stăteau boierii, pe lăvețe persoane de rang mai modest. Saluturile se deosebeau, ele, după rang. Apoi se aduceau fructe corespunzătoare în zahăr, în farfurii de argint. Toți oaspeții și gazdele mînceau cu aceeași lingură și beau din aceeași cană, la urmă, după toate rangurile, venea și rîndul femeilor. În îndată veneau lulelele și cafelele turcești. Dacă se lua și masa oaspeții se spălau, mîinile, pe mîini, urmînd vodca, servită tuturor, care se bea nu înainte ca gazda să facă închinăciunea de rigoare. Nu se mîncea de dreptul cu mîna, deși supă se consuma, comun, dintr-o singură farfurie, iar pasăre friptă sau fiartă, era desfăcută în bucăți, cu mîna, de stăpînul casei, la principele acestor ciu îndeplinindu-l mareașul Curții. Dar vizitat și un salon amenajat cu eleganță frațuzească, unde o tină cînta arii celebre acompaniată la pian. Lui Kunisch nu-i scapă nici metodele de acumulare a veniturilor la Curte și la alți înalți dregători: "Venit curent este însă dublat, înzecit, însutit printr-o venituri secundare. Mărirea acestora atîrînd de importanța slujbei, ciracul lipsit de influență are nevoie și de alte resurse spre a putea să trăiască potrivit cu înclinațiile sale." Ajunge la acest ideal, ca și în Occident, printr-o proptea a femeilor. În capitolul "O ședer la Divan" călătorul nostru face puțină istorie, corect expusă, și înfățișează sobru adevărat ședința, de fapt, a unui parlament. "Acolo, în fața acestei scene a oratorilor, naștere un popor ale cărui cărți de istorie atestă veacuri de lupte zadarnice, pline de împilări suferite, pline de singe vărsat acest popor de al cărui curaj depune marturie trecutul său războinic și care a îndurată ceea ce nici un altul nu ar fi îndurat, acest popor își va rosti acum doleanțele. Demu gravă și tăcută e adunarea!" E vorba, de gur, de o ședință, potrivit stipulațiilor Divanurilor ad-hoc. Pline de pitoresc sînt capitolele aproape finale despre vizita la o mîntuire valahă și despre țigani valahi, altă descoperire decît cei din Ungaria. În capitolele despre mănăstiri e înfățișat un pragmatism, bogat ca număr de bucate dar prăgătit, e vorba și de mămăliga, prezent drept "mîncare națională, un terci de porumb atît de aromatizat cu ceapă și usturoi încît am fost nevoiți să renunțăm la el". Pline de interes sînt și capitolele despre nunțile și înmormîntările valahe.

D-na Viorica Nișcov, pe lînga excelenta traducere, a înzestrat ediția cu o prefată și note, amîndouă învățate și bogate în informații.

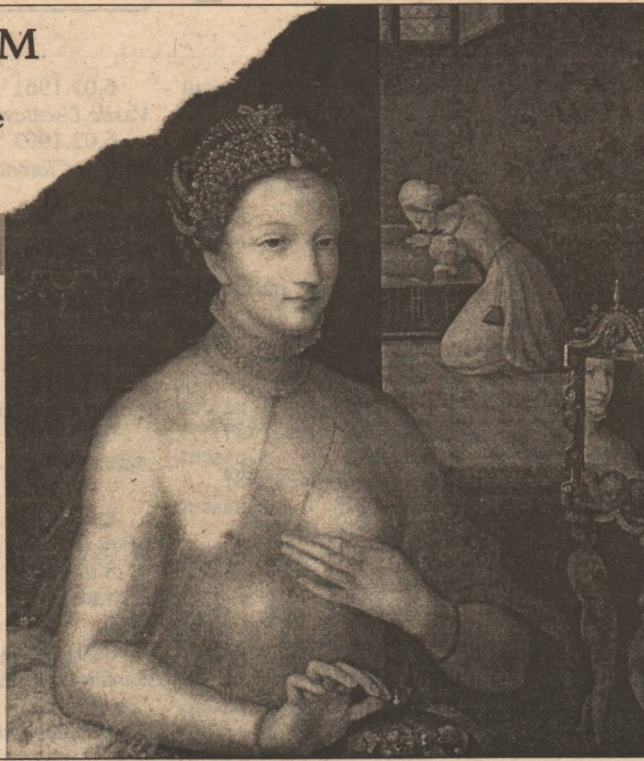
ARTA PE OM

Look-ul și înțelesul
semnelor vestimentare

Adina Nanu

compania

Str. Prof. Ion Bogdan Nr. 16, Sector 1 București
Tel/Fax: 211 59 64, 210 61 94, 211 59 48
e-mail: compania@fx.ro

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

oferă spre achiziție
ENCYCLOPEDIA OF VIOLENCE,
PEACE AND CONFLICT - 3 volume.
Autor: Kurtz, L.; An de apariție: 1999;
Editura: Academic Press
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57;
212.35.61
E-mail: prior@dia.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Florenta ALBU

Pomenire...

Mireasă bătrână gătită
în alburi subțiri suav putrezite
marama borangicuri
bănuțul de-argint pe inelar

văz visător
clar-obscurul orbitei
priviri poleite
preferînd un surîs
o tristețe un dor
Materie-n starea de grație.

Ea doarme
cuminte de-un an sub zăpezi
flori albe de măr
florile dalbe

un sat troienit - moviște
cruci de lemn de salcîm
- nici scrisuri nici nume.
Amintire.

Un dor tîrziu
un dor de zăpezi mai curate
flori albe de măr
florile dalbe!

Un dor mă întoarce acasă
la morții noștri
sub cruci de salcîm
țară - cimitire de țară...

Boala negației

Ziua în care mi-e frig
înainte de-a ști consistența/
inconsistența luminii.

Nu știu ce adevăr se va naște
și care va fi tras, în țeapă.

Elanul meu de demult
este azi un elan
care-și poartă coarnele inutile
în peisajul zăpezilor.

Nu mai cred în minuni și în basme
(cei răi vor fi pedepsiți)

cei buni vor ajunge departe...
Nu fac parte din tagma niciunora).
Ochiul meu stă la capătul zilei
- un hău de tunel
în care se pierd trenuri
cu nu știu ce destinație.

Sufletul bolind
de melancolie
întinde molima
peste colțul acesta de lume.

Testoasă

Tînjesc în visul mortal
cu testoasele
dormitez pe o piatră încinsă

mare - mișcare înăuntru
tot mai în sine
conștiință vie - inconștientă

- acolo reflexele se întretaie
închi puie - abstracții
celebrări de amiază
sub flamuri stagnante.

Aproape solstițiul
stele - iubiri în cumpănă dreaptă
sămînța de zbor și căderi
la zenit.

Misterul viului
prin care-ți firăști carapacea
încă puțin - încă...

AUTOHTON

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

FRECVENȚA cu care apare cuvîntul *autohton* în publicațiile românești actuale ar putea să-l mire, ba chiar să-l îngrijoreze, pe cititorul care ar porni de la definiția din DEX - "care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăiește (și în prezent), care este originar de aici": termenul ar părea să implice obsesii etniciste, să evoce eternele dispute despre etnogeneza și continuitate, dacă nu chiar discursul naționalist interbelic. *Autohton* e de altfel ipostaza românească a unui cuvînt internațional; fr. *autochtone*, engl. *autochthonous*, germ. *autochthon*, sp. *autóctono*, it. *autoctono* etc. au semnificații perfect echivalente, destul de precise, aproape tehnice; dicționarele indică uneori și folosirea lor în științele naturii: în geologie, despre roci, sau în botanică, despre specii vegetale. Uzul internațional - în măsura în care poate fi verificat, superficial, cu ajutorul citatelor din Internet -, pare să respecte proprietatea sensului inițial. E semnificativ că pentru fr. *autochtone* atestările cele mai numeroase provin din Canada, unde cuvîntul, folosit intens în legătură cu populațiile indigene, a pătruns chiar în legislație și apare ca determinant pentru cercetare, viziune asupra lumii, problematică, chestiune, dezvoltare, întreprindere, comerț, cultură etc. În română, sinonimele sensului de dicționar al adjectivului *autohton* sînt *nativ*, *indigen*, *aborigen*, *băstinaș* (primele trei sînt neologisme internaționale, ultimul e un cuvînt mai vechi, derivat din *băstina*, de origine slavă); li se pot adăuga, prin sensuri secundare și cu unele restricții de uz, *neaoș* și *pămîntean*. În realitate, sensul cu care apare azi *autohton* în majoritatea citatelor românești e unul modificat, extins; neînregistrat deocamdată de dicționare, poate și pentru că translația semantică e foarte lină, aproape imperceptibilă. *Autohton* se folosește ca simplu sinonim contextual pentru *național*, *românesc*: o extindere explicabilă cel puțin în parte prin dorința de a evita prezența sau măcar repetarea termenilor citați. Cele mai multe apariții ale adjectivului în presa românească de azi sînt în sintagma *capital autohton* (în opoziție cu *capital străin*): "stimularea creării și dezvoltării *capitalului autohton* prin consolidarea marelui capital viabil și susținerea producătorilor mici și mijlocii" (programul unui partid politic, în campania electorală din 2000); "*Capitalul autohton* trebuie să devină o prioritate națională" (*Piața financiară*, nr. 3, 1998); în contexte asemănătoare, apar și sintagmele *investitori autohtoni*, *producător autohton* etc. Termenul e folosit adesea și în rubricile sportive: "Organisme ce conduc *arbitrajul autohton* au suferit schimbări majore" (*Cotidianul*, 1.3.2000); "după o etapă «mai curată, mai uscată, mai sigură», aranjamentele murdăresc din nou *campionatul autohton*" (*Cotidianul*, 20.3.2000); "întrebat despre posibili *jucători autohtoni* pe care să-i recomande Boavistei, al cărei reprezentant pentru estul Europei este, Timofte a evitat să nominalizeze pe cineva" (*Evenimentul zilei*, 11.1.2001); "o figură aparte a *fotbalului autohton*, unul dintre puținii care și-au folosit capul" (ib. 12.4.1998). Alte citate (nu voi indica totdeauna sursele, fiind vorba de "adrese", adesea lungi și complicate, ale site-urilor din Internet) vorbesc de "*presa autohtonă*" (*AnaLize*, nr. 3, 1998); "Un Bill Clinton *autohton*?" (*Monitorul de Cluj*, 12.01.1999); "Telenovela cu *iz autohton*" (*Timpolis* 589, 1999); "*un Don Quijote și un Sancho Panza autohtoni*" (*Lumi virtuale*, nr. 10, 2000); "compatibilizarea *curriculumului universitar autohton* cu reperele europene"; "o carte de vizită a *teatrului autohton*"; "*SF-ul autohton*"; unele asocieri cu noțiuni la modă și cu neologismele corespunzătoare, mai ales în muzică, sînt dovezi clare ale extinderii de uz: "prima doză: *hip-hop*...dacă-i musai, chiar și *autohton*"; "*AUTOHTONPOP ROCK*"; "peisajul rock *autohton*". În anumite exemple e clară folosirea cuvîntului doar pentru a evita repetiția adjectivului *românesc*: "persoane și instituții interesate în *cultura romanească* în general, în *filmul autohton* în special". Adesea, asocierile ingenioase sînt în consonanță cu tonul ironic al enunțului: "Vrei să vezi *un fotomodel autohton* în plină afirmare? Ce mai aștepti?"; "*un hacker autohton*"; "beau cite *un trăscau autohton* și bere «Timișeana». De fapt foarte puține citate corespund sensului primar al cuvîntului. În afara celor strict științifice, am întîlnit două cazuri semnificative: unul cuprinde contexte în care interpretarea oscilează între sensul precis (folosit cu conotații politice) și cel larg, vag, uzual, de simplu substitut; e vorba de presa basarabeană, unde apare și "*spiritul național autohton*" în opoziție cu "politica de rusificare", "colonizare". Altul e cel al textelor legionare din Internet, unde se manifestă chiar uzul etnicist și xenofob al adjectivului: "primatul *spiritului autohton*, baza autenticității noastre naționale"; "*sufletul autohton* deschis, voios, optimist, echilibrat"; cuvintele-cheie sînt în acest caz *suflet*, *spirit* și mai ales *element*. "un serios obstacol în ascensiunea socială și profesională a *elementului autohton*"; ultimul exemplu poate fi comparat cu unul din arhiva Internet a revistei *România Mare*: "... ca ungurii din Transilvania să șantajeze și să obstrucționeze fără rușine *elementul autohton românesc* de acolo...". Uzul xenofob și cel lărgit (care ar trebui înregistrat și în dicționare) sînt total diferite; cel de al doilea intră - alături de echivalentele clar ironice *băstinaș*, *dîmbovițean*, *mioritic* - într-o serie folosită tocmai pentru a evita emfaza națională.

CALENDAR

3.02.1828 - s-a născut
Dora D'Istria (Elena- Ghica)
(m. 1888)
3.02.1921 - s-a născut
Sergiu Filerot (m. 1989)
3.02.1926 - s-a născut
Tudor George (m. 1992)
3.02.1938 - s-a născut *Ana Mășlea-Chirilă* (m. 1980)
3.02.1944 - s-a născut
Petre Anghel
3.02.1952 - a murit *Constant Tonegaru* (n. 1919)
3.02.1954 - a murit *Ionel Teodoreanu* (n. 1897)
3.02.1958 - s-a născut
Vasile Gârnej
3.02.1972 - a murit
Neagu Rădulescu (n. 1912)

4.02.1809 - s-a născut
Vasile Cârlova (m. 1831)
4.02.1849 - a murit
Costache Conachi (n. 1778)
4.02.1907 - s-a născut *N. Ladmis-Andrescu* (m. 2000)

4.02.1924 - s-a născut
Gheorghe Dumbrăveanu (m. 1992)
4.02.1931 - s-a născut
Simion Mioc
4.02.1944 - s-a născut
Nicolae Ionel
4.02.1954 - s-a născut
Denisa Comănescu
4.02.1988 - a murit *Al. Căprariu* (n. 1929)
4.02.1994 - a murit
Nicolae Nasta (n. 1919)
4.02.2000 - a murit
Roger Câmpeanu (n. 1929)

5.02.1859 - a murit *Alecu Russo* (n. 1819)
5.02.1916 - s-a născut
Alexandru Baci
5.02.1917 - s-a născut
Grigore Cojan
5.02.1922 - s-a născut
Teodor Bocșa (m. 1987)
5.02.1928 - s-a născut
Hristu Căndroveanu

5.02.1932 - s-a născut
Virgil Ardeleanu
5.02.1936 - s-a născut
Ana Barbu
5.02.1939 - s-a născut
Mihai Dolgan
5.02.1944 - s-a născut
Tudor Vasiliu
5.02.1988 - a murit *Igor Block* (n. 1918)
5.02.1994 - a murit
Marin Bucur (n. 1929)

6.02.1803 - s-a născut
Theodor Aaron (m. 1859)
6.02.1891 - s-a născut
Adrian Maniu (m. 1968)
6.02.1908 - s-a născut
Geo Bogza (m. 1993)
6.02.1916 - s-a născut
Gabriel Tepelea
6.02.1921 - s-a născut
Dan Constantinescu (m. 1997)
6.02.1927 - s-a născut
Lucian Zatti
6.02.1933 - s-a născut
Sorin Holban

6.02.1961 - a murit
Vasile Uscătescu (n. 1883)
6.02.1993 - a murit
George Ciorănescu (n. 1918)
7.02.1777 - s-a născut
Dinicu Goleșcu (m. 1830)
7.02.1932 - s-a născut
Ion Acsan
7.02.1932 - s-a născut
Dan Hăulică
7.02.1934 - s-a născut
Florin Mugur (m. 1991)
7.02.1936 - s-a născut
Adela Popescu-Muntean

8.02.1911 - s-a născut
Liviu Deleanu (m. 1967)
8.02.1979 - a murit
Alexandru Al. Philippide (n. 1900)
8.02.1993 - a murit *Alex. Bărcăcilă* (n. 1914)
9.02.1908 - s-a născut *Cicerone Theodorescu* (m. 1974)

9.02.1924 - s-a născut
Teodor Balș (m. 1983)
9.02.1932 - s-a născut
Rusalin Mureșanu
9.02.1934 - s-a născut
Toma István
9.02.1936 - s-a născut
Andrei Pandrea
9.02.1941 - s-a născut
Constanța Călinescu
9.02.1977 - a murit *Emil Serghie* (n. 1897)
9.02.1991 - a murit
Florin Mugur (n. 1934)

10.02.1873 - s-a născut
Haralambie Lecca (m. 1920)
10.02.1885 - s-a născut
Alice Voinescu (m. 1961)
10.02.1902 - s-a născut
Anton Holban (m. 1937)
10.02.1916 - s-a născut
Haralambie Țugui
10.02.1923 - s-a născut
Constantin Vonghizas (m. 1992)

10.02.1933 - a murit
Vasile Gherasim (n. 1893)
10.02.1941 - s-a născut
Mihai Dușescu

11.02.1838 - s-a născut
Emilia Maiorescu-Humpel (m. 1918)
11.02.1875 - s-a născut
A. Toma (m. 1954)
11.02.1911 - s-a născut
Pericle Martinescu
11.02.1914 - s-a născut
Paul Alexandru Georgescu
11.02.1918 - a murit
Emilia Maiorescu-Humpel (n. 1838)
11.02.1919 - s-a născut
Maria Rovă
11.02.1922 - s-a născut
Margareta Bărbuță
11.02.1924 - a murit
Cora Irineu (n. 1888)
11.02.1929 - s-a născut
Traian Filip (m. 1994)

Voiculescu despre Eminescu

A APĂRUT la Editura "Viitorul românesc", în anul 2000, culegerea de texte *Amintiri despre Eminescu*, selecția, prefata și îngrijirea ediției de Ileana Ene. Este inclus aici și textul în versuri intitulat *Omagiu lui Eminescu* și atribuit lui V. Voiculescu. Acest *Omagiu lui Eminescu* a apărut pentru prima dată în revista "Steaua" nr. 5-6, mai-iunie 1964, p. 5-7, și a fost apoi reprodus de Victor Crăciun în culegerea *Dedicații lui Eminescu*, Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al județului Botoșani, 1972, și de Victor Crăciun și Radu Voiculescu în volumul *Gînduri albe*, "Cartea românească", 1986.

Am semnalat în *Nota asupra ediției* la *Integrala operei poetice*, Editura "Anastasia", 1999, că textul nu îi aparține lui V. Voiculescu. Nu este acesta singurul text fals care îi este atribuit, lui adăugându-i-se și *Generații sceptice*, apărut în "Tribuna României" la 15 noiembrie 1973 și câteva poezii în limba franceză, publicate în revista "Apoziția", München, 1973. Cum reproducea textului continuă și după ce am lamurit public statutul lui, ne simțim obligați să revenim.

Omagiu lui Eminescu a fost publicat în 1964, după moartea lui V. Voiculescu, decedat la 26 aprilie 1963, atunci când se comemorau 75 de ani de la moartea lui Eminescu și când toată suflarea literară românească trebuia să omagieze cu acest prilej nu atât poetul, cât începutul de liberalizare ideologică de după Declarația din aprilie 1964. Acest suflu de liberalizare se cerea dovedit în primul rând prin aderența celor care nu aderaseră pînă atunci la literatura socialismului victorios. Vii sau morți, aceștia trebuiau mobilizați. Revista "Steaua" era considerată de toată lumea urmașa "Gîndirii". Așa că unul din cei mai importanți colaboratori ai "Gîndirii", V. Voiculescu, se cădea să devină colaborator de seamă al "Stelei". Și a devenit.

Omagiu lui Eminescu este o compunere în vers saphic (versul *Odei - în metru antic* -) în care poetul care "demult părăsise cu scîrbă pămîntul", unde nu lăsase decît "potop de chin și

lacrimi cu munți de nedreptăți", este imaginat reîntorcîndu-se totuși acolo de unde plecase, căci "Ascultă un cor gigantic ce preamărește-un nume/ Desigur, iar un rege pe tron, un împărat/ Sărman norod, cînd oare te-i lecui de ei...". Dar... lovitură de teatru: ce aude Eminescu? "Același nume. Iată, același... E al meu.../ Dogoritoare glasuri azi mă cheamă și evocă/ Nu împărat, nici rege, ci pe un biet poet,/ Ce le-a vrăjit durerea, le-a scuturat cătușa,/ Le-a prevestit în zare mărul viitor." Poposit printre foștii proletari, poetul are fericirea de a primi direct omagiul acestora: "Am sfărîmat nedreapta și cruda rînduială/ Cu legile de-aramă și-al nașterii noroc/ Cum ne-ndemnași, poete, cu aprigă-ndrăzneală/ Din versu-ți prooroc.../ Vom pune-n loc frăția ca-n vremurile-aurite/ Și munca sorocită oricărui ca un dar,/ Ca nici un «vîrf» s-apeșe multimile-nflorite/ Căci tu chiar pe cezarul îl vezi tot proletar." Apoteotic, proletarii deveniți oameni ai muncii îi oferă ce au ei mai scump pe lume: "Poete, drag tovarăș, ne-mpărtași durerea/ Și versu-ți ca o goarnă de luptă a sunat/ Privește cît de veșnici ne face azi puterea/ Și cum te-am ascultat!/ Tovarăși, tovarăș, toți într-un singur gînd/ Am hotărît aicea fîrnalul nostru scump/ Unde se zămislește în clocote oțelul/ De-acum să se numească fîrnalul Eminescu." Motivația mărului gest: "La fel, în locul urei și-al dragostei de clasă/ A clocotit fîrnalul ca sufletul aprins/ Cînd făuriși din zgură și fier nemuritoare/ Unealtă ascuțită - *Împărat și proletar*." Dar nu numai un fîrnal va purta numele lui Eminescu, ci și o țesătorie cu o sută de războaie și o gospodărie agricolă colectivă. Și pe bună dreptate, căci: "Cine ca el a mai cîntat/ Copacii, de la teiul cu crengile-n pămînt/ Și pînă la ciresul cu frageda lui floare". Se adaugă un cămin de copii și viitorul e asigurat, aceștia vor deveni nu proletari, ci "copii ai muncii sfinte", ale căror brațe vor cădea "ca rimele și ritmul pe grelele unelte."

Nu putem dovedi cine a fost autorul acestui poem, deși bănuiele există. Dovezile au dispărut demult: în arhiva

revistei "Steaua" nu se mai păstrează nici un manuscris, nici o dactilogramă după care s-a făcut imprimarea; cei care au trăit acele vremuri nu își mai amintesc, firește, nimic. Autorul adevărat însă, poet onorabil, fără opinteli de versificație, a fost un om inteligent și onest pe cît i-a stat în putință: *în momentul în care a comis falsul a și semnalat, vizibil, că e vorba de un fals. A datat textul, așa cum obișnuia să facă și V. Voiculescu. Și l-a datat 1960.*

Ce făcea V. Voiculescu în 1960? În 1960, poetul V. Voiculescu, în vîrstă de 76 de ani, schilodit, zăcea de doi ani în temniță. Fusesse arestat în noaptea de 4/5 august 1958 și avea să fie eliberat abia la 2 mai 1962. Opera lui literară se încheiase definitiv în noaptea arestării. Iar la Aiud nu i se scriau omagii lui Eminescu, în vers saphic.

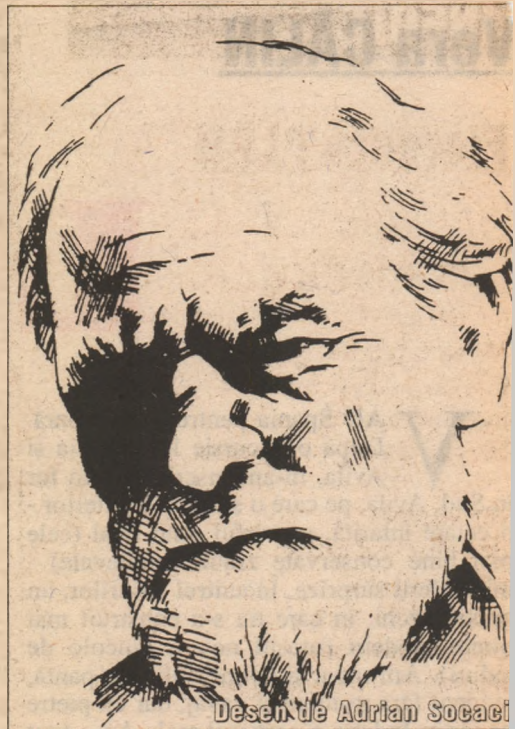
PUBLICAREA și republicarea acestui text reprezintă un fapt mai grav și mai semnificativ decît un simplu fals literar, care se poate corecta prin producerea dovezilor. Reprezintă întinarea dirijată a memoriei unui mare poet.

Dintre toți marii scriitori interbelici care au trăit și în epoca socialismului, V. Voiculescu a fost singurul care nu a colaborat cu regimul niciodată, în nici un fel. Singurul.

Lui Arghezi i l-au arestat pe Barutu. A colaborat imediat, el, care scrisese dintotdeauna pe ambele fețe ale filei. Lui Calinescu cu o mîna i-au luat catedra, i-au arestat colaboratorii, i-au organizat campanie de negare în presă. Mimînd prețuirea, cu cealaltă mîna i-au oferit un minuscul institut de cercetare, unde l-au înconjurat de supraveghetori submediocri. Orgolios și speriat, a colaborat mimînd entuziasmul. După ce a iscalit *Mitrea Cocor*, lui Sadoveanu i-au oferit funcții înalte și premii mari. Și-a vîndut numele la cel mai ridicat preț ce se putea obține în epocă. Pe Voiculescu nu l-au putut nici șantaja, nici cumpăra. I-au trimis emisari. "S-au revărsat haznalele!" a fost răspunsul. Atunci l-au arestat și, cînd nu se mai putea apăra, l-au spurcat. "Și el a scris pentru noi", acesta e mesajul subliminal al falsurilor puse în circulație sub numele lui. Și el, nici unul nu a rămas fără să adere. Iar el îi lăsase cu limbă de moarte fiului său: "Ionica, să nu le dai nimic. Tu nu știi ce perversi sînt!" Nici el nu a bănuat ce profeție făcea: cu perversitatea au încercat să-l înfrîngă.

PUNÎND în circulație, în anul de grație 2000, un text fals, care aduce grave prejudicii morale și intelectuale memoriei a doi mari scriitori, M. Eminescu și V. Voiculescu, doamna Ileana Ene nu poate invoca drept circumstanțe atenuante pentru o acțiune care intră sub incidența legii de calomnie decît ignoranța și lipsa de inteligență.

Ignoranța doamnei Ileana Ene are tradiții bine consolidate. Domnia-sa a mai publicat texte aparținînd lui V. Voiculescu, sub egida Muzeului Literaturii Române, texte pe care le-a prezentat

Desen de Adrian Socaci

drept inedite. Erau poezii din perioade de început, în cea mai mare parte publicate de Voiculescu însuși în primele volume. Dacă s-ar fi ostenit să deschida excelenta *Bibliografie Voiculescu* de Aurora Alucăi ar fi aflat imediat cum stau lucrurile. Altă dată publicat drept inedită nuvela *Perna de puf*, după ce aceasta fusese tipărită cel puțin trei ori înainte. În edițiile publicate din opera lui V. Voiculescu a corectat erorile, fără a insista asupra lor, socotindu-le accidente regretabile dar posibile în activitatea de cercetare. De data aceasta însă ignoranța e malfică: ea repune în circulație un document care anulează tot sensul existent și al suferinței unei mari conștiințe.

Lipsa de inteligență a doamnei Ileana Ene, solidară cu a Editurii "Viitorul românesc", unde își publică antologii ni se pare aproape dezarmantă. Sub titlul *Amintiri despre Eminescu* se îngrămădesc texte documentare cu caracter biografic, fragmente de texte critice poezii lirice, fragmente de roman avîndu-l pe Eminescu drept personaj, declarații din presă ale unor scriitori străini făcute în '60 ai secolului XX și altele asemenea minunății, toate avînd o caracteristică comună: sînt scrise înainte de 1964 sau în 1964, anul la care oprește respectivul florilegiu, fără explicații. Acesta este însoțit și de o prefață iscalită de doamna Ileana Ene, care ne propune un fel de istorie sentimentală a receptării lui Eminescu. Punctul culminant al acestei receptări ar fi, după domnia sa, Centenarul din 1958. Cînd, ne simțim obligați să-i reamintim, sărbătorirea s-a făcut pe baza a trei texte: discursul proletarului, rupt firesc din contextul poemului *Împărat și proletar*, *Mircea și Baiazid* - fragment de *Scrisoarea III* și postuma *Viața*. Iar înăsa ce scrie azi doamna Ileana Ene:

"La aniversarea Centenarului nașterii poetului, în 1950, recunoașterea marii valori naționale și universale intrupată în Mihai Eminescu a adus sine omagii, dedicații, noi versuri, proză, creații dramatice ale diferitelor generații de scriitori români și străini. Cu adevărat acum îndemnul *Scrisorilor și dați-ne icoana completă (sic!) și adevărată a lui Eminescu prins viață*."

În aceste condiții, ne întrebăm dacă atunci cînd va fi chemată în justiție pentru prejudicii morale și intelectuale aduse lui V. Voiculescu, doamna Ileana Ene va înțelege de ce este incriminată.

Andrei Voiculescu
Roxana Sorescu

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

49 000 lei

În colecția **Cartea de pe noptieră**
MARGUERITE YOURCENAR:
Povestiri orientale

În colecția Φ :
GOTTLÖB FREGE
Fundamentele aritmeticii

69 000 lei

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/2231501; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

LOCURI, OAMENI

VĂD Spania pentru a treia oară. După o excursie la Segovia și Avila, m-am înscris într-un tur în Sud. Avila, pe care o știam din exterior - o cetate întărită, pe virful unui deal (cele mai bine conservate ziduri medievale) - mi-a oferit surprize. Înăuntrul zidurilor, un orașel vechi, în care nu s-a construit nimic modern (orașul nou e dincolo de ziduri). Am urcat și coborât ulițe în pantă, evident fără trotuare și pavaj, dar cu pietre pe jos în Juderia și cartierul arab. Am văzut cea mai veche biserică gotică din Spania: nici un ornament (nici statui, nici gargouille). Doar ogive într-o piatră cafenie, totul de o severitate, care îndeamnă la reculegere. Pe locul unde se află casa Sf. Teresa, o biserică barocă, supraincercată și supraaurită, cu câteva portrete ale sfintei iluminate de o expresie extatică, pe care o cunoșteam de la statuia lui Bernini.

În Sud, afară de Cordova, pe care o cunoșteam și a cărei moschee am revăzut-o cu aceeași uimire ca pe o sinteză a istoriei Spaniei, m-a fascinat Granada. Orice absolvent al liceului românesc cunoștea fintina leilor din Palatul Alhambra. Mi-amințesc că, prin clasa a treia de liceu, o colegă talentată și cu fantezie, inspirată de poza din cartea de istorie, a scris o compoziție: "Cum am făcut baie în fintina leilor din Alhambra din Granada". Fintina leilor este un detaliu din patio-ul concubinilor. Palatul, emblemă a puterii și voluptății, este o alcătuire artistică, cred, unică. Nenumărate încăperi și curți interioare înconjurate de o dantelărie în piatră. În unele locuri, ea devine un sistem de perdele și draperii, de o finețe, care face zidăria să pară unduitoare. Am mai văzut o biserică barocă supra-ornamentală, în care se aflau mormintele de los reyes catolicos și de asemenea, mănăstirea unui ordin monastic - Los Cartuchos - care impunea călugărilor tăcerea. N-am reușit să vizitez casa lui Garcia-Lorca din cauza unei furtuni violente. Sevilla, oraș mare și colorat mi-a oferit o catedrală gotică flamboyantă și cartierele impunătoare ale arabilor și evreilor (nu erau ghettouri, ne-a spus ghidul, ci comunități bogate și respectate). Costa del Sol nu m-a impresionat, dar pomind de la Cadiz, pe malul Atlanticului spre Malaga, pe malul Mediteranei, am văzut Gibraltarul, care m-a emoționat în chip livresc: Ulissee, Dante, Joyce. E o stîncă mare, ca un bot de animal uriaș, care înaintează spre celălalt mal, spre Africa, ai cărei munți - Atlas - se văd clar. În grupul nostru se afla un cuplu de austraieni din Sidney. Calătoriseră mult - prin Europa și Asia. Mi-au mărturisit că nu au nici o idee despre stilurile arhitectonice europene, că nu deosebesc o catedrală gotică de o construcție barocă, dar le-a plăcut Sf. Petru din Roma, pentru că este o biserică frumoasă. Nu erau niște ignoranți, și m-au făcut să cad pe gânduri. Am petrecut multe zile la Madrid, în hotelul în care poposesc de obicei - Puerta de Toledo. De data asta, n-am vizitat palate și muzee, dar am cunoscut ceva din viața orașului. Sigur, m-am oprit în Piața Mayor, care seamănă cu Place des Vosges din Paris, am revăzut carierele mai noi (1920-1930), care-mi amintesc de București, am băut cafea la cafenelele de trotuar și am privit oamenii. E un oraș foarte animat pînă la orele foarte tîrzii ale nopții. Nici urmă de austeritate. Îndrăgostiții se sărutau pe stradă ca la Paris, nini-fustele dominau ținuta feminină; cobiii se hirjoneau în stațiile de autobuz cînd

ieșeau de la școală, cerșetorii abundau. Un tip de oraș care-mi este familiar.

Cu trenul de la Madrid la Salamanca. Demult doream să călătoresc din nou cu trenul. Am străbătut Castilia: mai întîi formații stîlcoase stranie, care, în lumina amurgului, pe drumul de întoarcere, îmi redăptau în minte toate fantasmile și diformitățile literaturii și artei spaniole. Pe urmă, după ce peisajul pietros se istovește, un bărgan. Trenul se oprea la numeroase halte. Apărea un șef de gară, cu chipiu roșu și steguleț în mînă. Agita stegulețul, suna dintr-un clopoțel atînat deasupra ușii de intrare în clădirea gării și trenul pomea agale. Înainte de intrarea în Salamanca, un rîu limpede și cotit. Întreb vecina de bancă: ¿Como se llama el rio? Tormes. Sigur, Lazarillo. Dacă mi-am inchipuit Salamanca - vechi centru universitar - ca pe o versiune spaniolă a britanicului Cambridge, am greșit. E cu totul altceva. Universitatea nu e ubicuă, așa cum, datorită colegiilor gotice, fiecare cu biserică sau capela lui, se întîmplă la Cambridge. Arhitectonic, Salamanca mi s-a părut o structură limită. Domină platerescul, un gotic flamboyant, răscopt, contemporan cu barocul italian. Barocul aplică accente specifice peste dantelăria gotică. Ogive și clopotnițe gotice cupole baroce, ziduri decorate cu scoici și ecusoane. Efectul pletoric e anulat de prezența construcțiilor romanice, cu liniile lor severe și de calitate și culoarea pietrei de Castilia, galbuie, cu reflexe roze mai accentuate decît cele ale pietrei de Ierusalim. Am băut expresso în imensa Plaza Mayor, un spațiu pătrat mărginit de construcții baroce, portaluri supraornamentate, arcade cu magazine. Mi-am amintit de masa, pe care mi-a oferit-o G., la Bruxelles, în Grand 'Place.

ÎN CADRUL unei emisiuni geografice, comentatorul a spus că, pentru America, munții Stîlcoși, adevărată coloană vertebrală a continentului, echivalează cu catedralele gotice ale Europei. Adică the Rockies sînt emblema continentului american. Am fost în munții Stîlcoși. Am privit cu răsufarea tăiată culmile acelea albe, lacurile albastre, căderile de apă, lanțurile stîlcoase care-mi vorbeau despre istoria planetei. Cunosce citeva catedrale gotice: Notre Dame, Strassbourg, Chartre, Burgos, Köln, Milano etc., etc. Ca fundal permanent al existenței mele, trebuie să înclin spre catedralele gotice. Nu din șovinism european. Nici fiindcă o catedrală gotică reprezintă un dat al culturii mele. Cred că, în primul rînd, pentru că acele edificii avîntate spre cer îmi vorbesc despre oameni, despre sentimentele, gîndirea, viziunile, întîmplările și realizările lor, în timp ce grandoarea munților Stîlcoși îmi vorbește despre geologie, despre o planetă pustie de oameni. Am reacționat totdeauna cu maximă intensitate în prezența a tot ceea ce îmi dezvăluia misterele sufletului omenesc. Poate de aceia orice operă de science-fiction, oricît ar fi de subtilă, mă lasă rece. Fiindcă oamenii acelor ficțiuni sînt rezultate ale tehnicii și mișcările lor interioare, relațiile dintre ei, dilemele și conflictele lor lăuntrice și exterioare sînt rezultatul unor speculații, pe care dezvoltarea științei și tehnicii le sugerează ca posibilități. Mi-e rușine să mărturisesc că ceea ce Vianu numea emoția cosmică mă încearcă mult mai rar și mai puțin intens decît emoțiile prile-

juite de cele omenesci. Imaginile impresionante ale planetei Jupiter, atacată de o cometă, care a scobit în corpul planetei cavități mari cît pămîntul, m-au interesat prin caracterul straniu și grandios ca dimensiuni al faptului. Cînd am realizat că Jupiter e o masă gazoasă, vibrația mea a scăzut în intensitate. Ca să ilustreze felul cum s-a exprimat artistic "emoția cosmică", după prăbușirea viziunii geocentrice și afirmarea sistemului copernician, profesorul ne-a citit un poem de Donne "The Anatomy of the World". Într-adevăr, angoasa poetului în fața unei lumi bolnave, pradă unor agenți de distrugere m-a zguduit. Acum știu de ce. Pentru că, odată cu eliminarea ipotezei geocentrice, se prăbușeau certitudini ținînd de esența ființei umane de atunci: geneza biblică, edenul, Dumnezeu unic, sfîrșitul lumii etc., etc. La finele secolului 20, accidente cosmice și chiar debarcarea oamenilor pe lună încă nu modifică psihicul omenesc și nici relațiile dintre ființele umane.

ÎNTR-O carte de interview-uri acordate de criticul și poetul mexican, Octavio Paz, de fapt eseuri pe teme literare, politice, filosofice, găsesc o pagină autobiografică, a cărei lectură m-a captivat prin analogia ei cu ceea ce aș fi putut scrie eu sau oricare contemporan al meu, în legătură cu evoluția gîndirii noastre politice. Dintr-o țară latino-americană, Paz răspunde interlocutorului său, care-l întreabă cum privește activitatea lui politică în anii '30, cînd scria poezii anti-fasciste și a plecat în Spania ca să lupte împotriva fascismului, studia marxismul etc.: "Es natural sentir un poco de ternura pro el muchacho que fui-mios. Pero un poco de ironia y dos o tres coscorrones no le harian daño a ese fantasma juvenil... En 1937 la amenaza eran Hitler y sus aliados. Hicimos bien en oponernos. Además había la gran esperanza que ese resplandor, que a nosotros nos parecía el de la aurora, era el de una pira sangrienta. La situación de 1977 es muy diferente a la de 1937. Después de miles testimonios (...) es imposible cerrar los ojos. La peste totalitaria, por lo demas, no es un monopolio soviético: se extiende a China y a todos los países que, en la Europa del Este y el Sudeste asiático, se llaman socialistas (...) Yo no me atrevo a juzgar a ningún joven. Sé que el impulso que los mueve es, casi siempre, la generosidad y la indignación ante las miserias e injusticias materiales y morales de nuestro mundo. Sin embargo, me parece inexcusable ignorar o callar la realidad de la U.R.S.S. y los otros países «socialistas»". Nu știu dacă să privesc cu tandrețe și ironie spre tinerii, care după episodul legionar din România și instalarea nazismului în Germania, s-au îndreptat, după exemplul unei mari majorități a intelectualității vest-europene, spre stînga comunistă. Dar mă uimește similitudinea dintre situația spirituală a tineretului dintr-o țară latino-americană cu aceea a celui de pe meleagurile noastre.

SOLSTIȚIUL de vară. Este ziua de naștere a lui T. Împlinește 80 de ani. Imposibilul se întîmplă: la vîrsta mea venerabilă mă gîndesc să-l felicit pe vechiul meu prieten, care a atins o vîrstă de-a dreptul neverosimilă. Chem Bu-

cureștiul. T. îmi răspunde cu o voce prietenoasă decît am auzit la vreuna din întîlnirile noastre din ultimii 10 ani. E sel. R. pregătește placinta cu vișini, desertul lui preferat. Așteaptă să sosească fostul lui asistent de la catedră, care vin, în fiecare an, să-și firitisească fostul profesor. A fi vrut, în ziua asta, să mă aflu și eu acolo să mînc placinta cu vișini și să stau la tacla cu foștii tineri de la catedră.

NU MAI știu, în ce context, a ajuns să-i vorbesc lui M. despre poezia lui Marvell "His Mistress" și să-i spun că e una dintre poeziile de dragoste, care m-au tulburat cel mult. A vrut să o citească. Am scos cartea din raft și am deschis-o la pagina cu poezie pomenită. A început să citească, exclamînd din cînd în cînd: Superb! Belferește, îi explicam că e o poezie de dragoste tipic barocă, fiindcă evocarea morții însoțește exaltarea erotică: "But at my back I always hear/ Times Winged charriot hurtling near..." El nu mă asculta, citea încîntat și îmi spuneam că greșisem cînd crezusem că nu mai e în stare de entuziasme gratuite. În urmă mi-a cerut să-i împrumut cartea fiindcă vrea să copieze poezia. Am înțeles instantaneu că voia să dea entuziasmului estetic o întrebuintare utilitară. Anticipînd efectul, pe care o poezie, care spune că nu e permisă zăbava, fiindcă moartea se așteaptă și mormîntul nu e un loc potrivit pentru dragoste, îl va avea asupra iubitelor lui trunchiate de 60 sau poate 70 de ani, fie ele îndrăgite sau localnice. Le transmitea un mesaj pe diem, de pe urma căruia el ar fi putut profita.

ADEVENIT o banalitate constatarea că anumite inovații tehnologice creează modificări ale organismului, care merg pînă la adicții. Cînd televizorul poate fi manevrat de la distanță, oamenii au căpătat o nervozitate degetelor, care-i face incapabili să urmărească un program de la un capăt la altul sau devenit mai sedentari. Nu mai au nevoie să se ridice de pe canapea pentru a schimba posturile sau intensitatea. Radioul portativ cu căști a creat alte obișnuințe și ticuri și, în urmă, am avut ocazia să descopăr efectele telefonului portativ (se spune "celular"). Înțeleg că acum un om de afaceri sau o mamă care lucrează și are copii mici acasă au nevoie de un mijloc de comunicare, oricînd la îndemînă. Dar aparatul cu pricina a devenit un sine qua non al oricărui om civilizat și modern. Creează gesticulație specifică și modifică dinamica unei convorbiri. Sigur, băieții mei care petrec timpul între birou, mașină, întîlniri de afaceri și domiciliul lor nu se pot lipsi de această invenție. Dar, cînd intru în casa lui S., cel puțin unul dintre nepoții mei străbate agitat încăperile cu telefonul la ureche. Sînt sigură că dialogul decurge alfel decît ar decurge dacă interlocutorii așeză liniștiți și ar avea răgazul să se concentreze asupra cuvintelor în loc să se gîrijă să nu se izbească de vreo mobilă, terducîndu-mă la o vecină pentru o informație, am fost primită cu receptorul la ureche. În timp ce-i spuneam despre ce este vorba, ea circula în diagonală printr-un apartament de două camere, nu mai mare decît a

NI, CĂRȚI

eu, strecurându-se abil printre obiecte de obilier. "Adicția" nu este strict americană. În autobuzul care mă ducea de la Ierusalim la Tel-Aviv, autobuz ocupat mai ales de fundamentalisti în caftane negre, purtând palarii cu boruri largi, fiecare al treilea pasager vorbea la telefon. Iar Bogdan, prietenul lui M., care ne-a vizitat, venind din Ierusalim, a intrat într-un pissoir. Bărbații erau inițiați, cu privirile spre containerele de orșelan. Unul dintre ei vorbea la telefon, timp ce-și făcea treaba.

♦♦♦

INTR-UN număr recent din "N.Y. Review of Books", un articol despre Georg Grosz. Am răsfoit un album cu caricaturile lui, înainte de a deschide un abecedar. Tata îi adusese din Germania și pe mine uritul și grotescul personajelor și scenelor mă fascina. Nu realizam bscenitatea. Imensele fese goale ale femeilor în poziții scabroase mă amuzau, erau ca erau caraghioase; la fel bărbații erau, cu chiștocuri de țigară pe buzele tîrînde; la fel scenele de pe stradă cu oameni diformi și grăbiți. Uneori, alături de răsăni caraghios îmbrăcați, se tirau invazi, cîrpe umane, care își arătau cioturile. Nu știam nimic despre Germania în timpul Republicii din Weimar, despre criza cea mare, despre filistinismul Bürger-ului german. În urmă, am înțeles mai mult. Articolul analizează, în contextul epocii, viziunea violent caricaturală a lui Grosz, explică de ce, după stabilirea în America, Grosz și-a pierdut sarcasmul, de ce desenele și tablourile lui n-au mai regăsit virulența berlineză. Omul mijlociu din N. Y. nu oferea posibilitatea unor viziuni atât de groțesti și un urit atât de agresiv ca ceea ce se numea "der deutsche Spiessbürger". Nu mai vedea bărbați vomitînd pe stradă, femei exhibîndu-și țeșele gigantice. Artistul își pierduse scrisorile, pe care, în epoca lui berlineză, îl exersa și Brecht, în piesele lui cele mai zburătoare. Grosz avea conștiința deteriorării artistice, spunea autorul articolului. A devenit alcoolic. Și încheie sec: a murit, după o boală cruntă, înecat în materia pe care o vomita. M-a reținut analiza operei lui Grosz, asocierea agresivității satirice cu atmosfera Republicii din Weimar, ceea ce m-a îndemnat să reactualizez o discuție avută de mult cu T. despre teatrul lui Caragiale. T. spunea, referindu-se la corupția comunistă, în versiunea ei balcanică: dacă Caragiale ar fi trăit acum, ar fi avut ce să scrie. I-am răspuns că nu cred. Personajele caragialești trăiesc într-o atmosferă lipsită de opresiune, în scurtul răstimp de democrație, din istoria României. Nu se tem de sancțiuni. Indicele de periclitare, care însoțește orice act, în comunism, lipsește. Comedia este posibilă. Tot așa, spune articolul, anii Republicii din Weimar au reprezentat un interludiu de relativă democrație, între două perioade autocritic-dictatoriale. "Der Spiessbürger" își putea da poalele peste cap, fără teamă. Artistul îl putea înfațișa, șarjînd enorm, putea practica o estetică a uritului, fără teama de a fi învinuit de negativism.

♦♦♦

UN VOLUM postum de Mircea Eliade "Youth without Youth", editat și prefăcut de Matei Calinescu, o carte pe care de mult doream

să o citesc. Volumul conține trei povestiri fantastico-filozofice, asemănătoare cu altele de Eliade, pe care le cunosc. Toate scrise, în perioada 1960-'70, la aproximativ trei decenii după emigrare, în limba română și ulterior traduse. Mi-am amintit că E. declarase cîndva că literatură originală nu se poate scrie decît în limba maternă. Am citit cu plăcere prefata lui Matei, care mi-a confirmat intuiția despre deplasarea preocupărilor lui spre zonele eliberate, cum spune citîndu-l pe E., de "teroarea istoriei" ca și de "lipsa tiranică de semnificație a profanului". Nota biografică, redactată, probabil, tot de M., escamotează etapa legionară din tinerețea lui E. și interpretează titlul romanului *Huliganii* ca semnificativ pentru "eul colectiv" al unei generații, huliganii fiind niște metafizici nihilisti, aderenți ai unui nou cult al morții, în așteptarea unui apocalips revoluționar. Dat fiind însă că întreaga prezentare a cărții, ca și altor opere de E., se face, cu ignorarea contingentei istorice și se proiectează, în spirit jungian, pe un fundal mitic, eludarea unor fapte biografice de felul episodului legionar poate fi acceptată.

Cele trei povestiri relatează, în mod mai evident sau mai enigmatic, căutări (quests) ale unui moment trecut uitat, împins în zone obscure ale conștiinței, un moment epifanic reprezentat de experiențe mitice sau mistice; narează, folosind flash-back-uri, fracturi temporale și, ștergînd granițele dintre real și imaginar, încercări de eliberare de sub tirania momentului istoric, experiențe care pretind amnesis spre regăsirea, prin anamnesis, a mitului profund. Speculînd pe marginea misticii datelor calendaristice în cele trei povestiri, M. atrage atenția asupra anului 1938, spre care, aproape invariabil, se orientează efortul de regăsire a experienței uitate, "the quest". În scrieri autobiografice, E., exilatul, a mărturisit adesea importanța actului dezrădăcinării, pentru întreaga lui dezvoltare spirituală ulterioară.

Obsedată cum sint de condiția spirituală a dezrădăcinatului, mi-am spus că, evident, fără să-mi dau seama, refuz amnezia și că, fără implicații jungiene, călătoriile mele la București, au urmărit reinnoirea unor fire, pe care emigrația le putea rupe. N-am încercat să regăsesc un moment epifanic, ci o perioadă aproape mitică din existența mea, adolescența, cea mai bogată vîrstă pe care am trăit-o, vîrsta unicele revelații, care mi-au fost hărăzite.

♦♦♦

VACANȚĂ în Mexico: Cancun, Marea Caraibelor, Chice-Nitza, Tulum și alte vestigii de civilizație Maya-Toltec. Cancun e o localitate, care nu exista cu 20 de ani în urmă. Pe o insulă lungă și îngustă (în lățime, e loc pentru două rînduri de hoteluri și o autostradă cu patru culoare), s-a realizat un triumf al industriei turistice în stil american: palateuri somptuoase de toate stilurile, căderi de ape, piscine, neon, localuri de noapte. Cînd te depărtezi de zonele hoteliere și pătrunzi pe continent - sărăcie mexicană. Teroarea bacșişului. Ghidul turistic, care îți explică simbolul șarpelui cu pene, sinteza dintre arhitectură și astronomie și-ți vorbește despre sacrificiile umane în cetatea toltecă, îți cere aproape agresiv bacșis, la fel ca și șoferul auto-carului și recepționistul hote-

lului. Ghidul cu studii arheologice te duce la bazarul la care el are comision. Vînzătoarea m-a întrebat cine e ghidul grupului, din care fac parte și a scris Carlos pe factură. Plimbîndu-mă pe insula Cozumel, într-un cartier fără obiective turistice, sub un soare strivitor, printre case dărăpănate și copii golași, mi-am amintit de destrămarea și alcoolismul fostului consul Firmin din romanul lui M. L. "Under the Volcano". Marea Caraibelor e cea mai frumoasă dintre mările în care m-am muiat. Reciful de coral dă apei un colorit care merge de la verde palid, prin albastru deschis și ultramarin pînă la aproape negru. Ieseam din hotelul cu aer condiționat, intram în piscină, de acolo pe plajă și în mare. N-am vorbit decît ocazional cu cameriste, recepționiști, ghizi, vînzători și, în mod cu totul anodin, cu participanți la cîte unul dintre tururile arheologice. N-am crezut nici un moment că mica mea vacanță mexicană va compensa pierderea prilejului de a-mi revede prietenii și Parisul. În timpul zborului de întoarcere, mi-am repetat mult citatul pasaj din "Éducation sentimentale": "il voyagea. Il connut la tristesse des paquets, les tristes réveils sous les tentes" etc. etc.

♦♦♦

DIN nou șarpele. Șarpele cu pene (Quetzalcoatl, Kukulkan) și cu bot cu jaguar. Aproape o sinteză a regnului animal. De ce e șarpele prezent în atîtea mitologii? am întrebat de multe ori. Mi-a răspuns, cred, B. Pentru că e singurul animal care, mușcîndu-și coada, compune cercul, forma cea mai perfectă.

♦♦♦

VEGETAȚIA din zona Caraibelor are un colorit orbitor. Aș spune că, dacă, în California, flora pare pictată de un penel impresionist, în insulele pe care le-am vizitat eu, mi se părea că văd tablouri fauviste.

♦♦♦

O PRIETENĂ a mezinului meu are doi copii. Băiatul, aproape adolescent, este deosebit de înzestrat. Un geniu, zice M. La engleză a avut de scris o compunere (aici se spune "essay") despre un roman de Mark Twain (nu mai țin minte care dintre ele). A făcut o lucrare excelentă și a luat nota A+. Ultima frază a compunerii a fost: N-aș fi pierdut nimic dacă n-aș fi citit cartea asta. Mama copiilor, europeană, a încercat să-i cultive muzical și le-a luat bilete la un concert. Copiii au protestat. Mama a insistat. S-au dus, luîndu-și cu ei aparatele de radio portative cu căști. Și-au pus căștile peste urechi și, în tot timpul concertului, au ascultat muzică rock.

♦♦♦

CU VREO zece ani în urmă, am citit jurnalul lui Ionesco (cred că ultimul) "La quête intermittente". Am gîndit atunci că este mărturia unui om bătrîn (avea vîrsta mea de acum), obsedat de moarte, dornic să găsească dru-

mul spre divinitate. Cunoșteam, din scrierile lui de tinerețe, din epoca lui românească, aceste obsesii. Vorbea și acum la bătrînețe despre "la peur, cette fois la peur des creux de néant". Căuta "dincolo" ajutor ca să umple acest hău. Știam că era pe cale să găsească ceea ce căuta ("tu ne me chercherais pas si tu ne m'avais déjà trouvé").

Am recitat jurnalul de curînd. Nu mi s-a mai părut deloc produsul unei conștiințe umane în preajma morții, ci expresia "condiției umane", deci și a condiției mele, astăzi. Înstrăinarea de propriul tău trup, pe care eu nu o cunoșteam acum zece ani și care, acum, nu încetează să mă uimească: "Un corps qui (...) est différent du corps qui j'avais jusqu'il y a un temps: j'ai un corps qui agit autrement, qui a pris d'autres habitudes, qui a d'autres réactions, pour marcher, pour s'asseoir, pour s'allonger, et même pour dormir. Un corps don't le maniement est différent: c'est comme si j'avais un autre corps. Je dois faire semblant de m'y habituer. C'est certain, je ne m'attendais pas à cela..." Și moartea: "Mon horizon est bouché par sa présence qui est absence, c'est l'Absence qui est pour nous la présence. C'est l'absence qui est pour la chose vraiment présente, présente, pressante." Neacceptarea morții, suprema imposibilitate. "Je suis quelquefois convaincu de ne pas mourir, tantôt je suis sûr du contraire." Și întrebările care decurg din descoperirea acestor imposibilități: "Est-ce bien d'agir comme si on avait l'Eternité devant soi en ayant présente l'idée qu'on peut mourir demain?" Mi-amintesc de B-a, care acționează ca și cum ar fi nemuritoare. Și, vai, spaima de a fi redusă la o vegetală, în crîncenarea de a rămîne o conștiință, în crîncenare care, pe mine mă împinge spre acțiuni și gesturi groțesti (gimnastică, în fiecare dimineată, chiar cînd te bîntuie gînduri sinucigașe și te afli în abisul disperării). "Un effort, il faut, c'est nécessaire sous peine de mort psychologique." Și gîndul că mai ai ceva de spus, că n-ai terminat. "Peur de ne pas avoir encore le temps - et un temps lucide." Cînd pleacă din Rodon un castel transformat în casă de odihnă pentru vîrstnici, regretă despărțirea. Se obișnuise cu ideea că se află "chez soi". Dar toată viața este un provizorat. "C'est ainsi qu'on s'installe dans l'Existence, que l'on s'habitue à exister..." Și, legînd spaimele lui metafizice de literatura lui "Mettre en question la réalité c'est bien c'est bien - à condition de pouvoir mettre les pieds dans la solidité d'un monde ultra-réel, ultra e non pas sur-réel." Recunoștea atîtea spaime, angoase, întrebări, care mă bîntuie în serile de singurătate, cînd privesc printre frunzele de palmieri, la căderea nopții.

Ce atîrnă mai greu în

(Urmare din nr. 2)

Pentru o serie de romancieri și critici literari din România sincronizarea continuă să fie încărcată de o conotație negativă. Funcționează încă în parte alergiile de odinioară. Ca, de pildă, teama că prin contacte mai strînse cu cultura ipuseană se periclitează specificul autohton. I s-ar rezerva creației - în confortitate cu astfel de prejudecăți - o poziură de vasalitate, ar fi un fel de satelit care gravitează în jurul unui astru străin. Simptome ale unei replii de arici revin nereu. Cîte un glas inchizitorial avertizează că înscrierea pe o orbită de comunicare europeană duce la imitație servilă, la preluare de modele, refractare organică spiritului de pe aceste meleaguri, a plecaciuni în fața ultimei năzbitii prezentate cu surle și tobe pe o scenă ondoneză sau pariziană. Ce urmează însă dacă porțile se închid ermetic? Am răit precedentul, pe un teren controlat, rămuir la sînge, au fost reproduse aceleași construcții fără vlagă, demodate.

Și în actualul stadiu se observă o bare a pasului pe loc în alegerea subiectelor, în preferința acordată unor personaje. Răsfoind unele romane nu ai impresia că s-a produs o dislocare de mentalități. Vechi obsesii, grefate pe o epocă, precum și procedee de relateare afente, au prioritate. Creația e în contrapunct cu voința de prefacere generală, nu capă dintr-o menghină. Trebuie să realuc în memorie un tipar de strategie nativă conceput cu o anume justificare sub dictatură. Spre a oferi măcar o frînură de adevăr, în condiții de supraveghere, literatura pedala pe un dublu meaj, pe aluzii, pe trimiteri ambigue. Derinderea a intrat adînc în maniera de ucru. Astăzi ea și-a pierdut însă rațiunea de a fi. Nimic nu mai oprește deconspirarea deplină, a dispărut spaima de dedeapsă.

Înainte scriitorii nu puteau striga în viața publică nemijlocit că împăratul e gol, deși toată lumea împărțase această constatare. Cei care nu doreau să mintă utilizau un limbaj esopic. Frecvent, cititorul participa ca un complice, la stratajă, rîdea satisfăcut că sesizează întăriturile strecurate care vizau chiar persoana despotului. În acest mod trunchiat, ngrădit, semiclandestin era exteriorizată o euforie a revanșei. Măsurile de precauțiune nu fuseseră nici o clipă onise. Vinovatul nu putea fi tras la răspundere, se cultiva permanent un echivoc, lucrurile erau cu grijă învăluite. Dacă nu se putea lauda cu un radicalism il frondei (cu toate că au mai țîșnit și ntransigenți care au suferit de pe urma anctiunilor), breasla literară se consola a a înjghebat, pe porțiuni, un mecaism de protejare a valorilor și de perpetuare a unei relative autonomii estetice pînă nu se trecea de un prag admis legal).

Cît va dăinui din zestrea moștenită le la promotorii acestui tip de rezistență? Ce foloase a adus acțiunea de gheriă, cu tiflele, persiflările și hărțuielile, care n-au tulburat totuși prea tare somnul cerberilor culturii? Critica întîrzie ncă să reconstituie tabloul, rece și neartinitoare, fără rabat pentru circumstanțe, dacă se aplică ferm criterii de exigență absolute. Mărturisesc că la ora dilanțului rămîn circumspect, chiar dacă u neg efortul de altădată de mobilizare energiilor pentru a descotorosi arta de logmele ideologicului. Nu pot însă reține o iritare cînd aud tonul de certitudine udulă, cu care unii înșiruie o serie de ezultate în codificarea tilcurilor, atri-

buindu-le și un coeficient de durată. De pe această platformă, ei nu pregetă să-i ia peste picior pe cei care au sfidat tirania, ca și cum scrisul nu ar fi menit să denunțe și mistificările.

De ce ezită, atît de inhibată, critica literară? Nu mă derobez, mă regăsesc și eu pe o bancă de acuzare. E cazul, însă, să relatez, și dintr-o experiență personală, cum a fost întîmpinată îndrăzneala de a revizui aprecieri sau clasamente, confecționare într-o situație azi depășită. Cel mai inofensiv gest de reasezare a ierarhiilor este calificat prompt drept o denigrare, o blasfemie. "*Săriți, a fost comis un atentat la valori, s-au improșcat cu noroi figuri de seamă, care constituie mîndria națională!*" Astfel se vociferează aproape isteric. Am suportat ca și alți comentatori (Ion Negoitescu, Gheorghe Grigurcu) efectele imprudenței de a declanșa o dezbatere asupra sinuozităților din cariera de romancier a lui Marin Preda, bunăoară. Că s-a lăsat amețit de succes (meritat, inițial), că a aderat la norme scolastice neproductive despre realism și fresca socială, că a fost ademenit de cenzeni vicleni, care i-au răsplatit regește compromisiurile - aceste dezvăluiri erau socotite calomnii și insulte.

Paznici ai reputației imaculate se autointitulaseră exegeți, odinioară scrupuloși, cu un stil critic evoluat, ajunși peste noapte stăpîni de feude literare, universitare și academice, cărora li se pare o umilire să recunoască exagerări și erori, datorate în mare măsură unor încen-gături nefericite. L-am mai menționat în această ordine de idei pe Eugen Simion, care a împărțit cu mîrînimie note maxime în volumele de *Scriitori români* și apoi blocat, autoritar, amenințător nu mai vrea să retracteze nimic, joacă și o comedie a indignării.

Acest caz de încăpăținare pe vechi metereze, care se răsfrînge și în simpatii pe planul politicii, înlesnește și înțelegerea altor fixații. De ce, de exemplu, mai e în vogă un fel de a scrie sibilinic, voalat, cu șopîrle, cînd, raportat la evoluția societății, el nu mai corespunde unei necesități? Mă întorc astfel la întrebarea cheie.

Un canon anacronic

DUPĂ ce adversarul a abandonat lupta și s-a predat, iar baricadele au fost înlăturate din calea liberei exprimări, persistă, ca o ciudățenie, o reminiscență nenaturală, reflexul de a comunica în șoapte, de a face cu ochiul, de a miza pe capacitatea auditoriului de a recepta un mesaj subversiv încifrat. De cine mai este silit autorul să se ascundă și să oprete pentru vorbitul în dodii? Degeaba! Nimic nu-i trezește pe unii confrăți din pantomima cu echivocurile în creație. Nu mai sunt apți de reprofilare? Nu am la îndemînă armătura necesară (informații la zi, posibilități de verificare a datelor, acoperire de vaste arii ale cunoașterii)? Le lipsesc instrumentele adecvate? Nu se descurcă în citirea prospectului ce cuprinde modul de întrebuințare? Cert este că se complac de bună voie într-o monotonie a inspirației, reeditînd stereotipuri atunci cînd imaginează conflicte, cînd distribuie taberele ce se înfruntă. Ce se poate deduce din zăbovirea lor pe aceleași segmente prea umblate?

Ei susțin că nu toate conturile fuseseră reglate, că dăinuie frustrări ce revendică o compensare, că subiecte tipice nu au fost stoarse pînă la capăt. Foarte bine! Nimeni nu ar protesta dacă în

roman recompunerea epocii de tristă amintire - îndeletnicire care-i acaparează - le-ar pretinde și mijloace de prezentare mai puțin uzate, cu o nouă perspectivă, în consonanță cu deschiderea creată de curmarea dictatului ideologic, de orizontul de așteptare al publicului.

Nu, condeierii pomeniți sunt parcă paralizați, pironiți în țaruși și nu se aventurează în larg. E o prelungire a unei deprinderi ajunsă a două natîră. Trebuie adăugat, pentru a fi corecți, că în producțiile compuse în registrul respectiv irup pe alocuri și tonuri inedite. Totuși o vrajă împiedică parcă resurecția, ieșirile din clișeu nu alungă amprenta unei optici de relateare prăfuite.

Cu uimire am descoperit în prim plan, în scrieri recente, cum se plătesc alte polițe. O tîntă a sarcasmului este, de astă dată, elita împinsă în fața de răsturnarea din decembrie 1989. Ei i se caută nod în papură, fiind suspectată de malversațiuni și intrigi urite. Veninul naște însă caricaturi, personaje apar atît de unilateral și deformat zugrăvite, încît se destramă orice plauzibilitate. Ca un numitor comun remarc și rediscutarea contenciosului în relațiile cu Vestul. Ce aflăm? Că străinii au invadat biata țară, făgăduind ajutoare și credite, fiind în realitate ațîntiți doar asupra propriilor interese egoiste. În contrast cu ei, individul nefavorizat de soartă, respins de la praznic, tracasat pînă la exasperare, cu toate că este inocent, acest concurent lansat din start cu un handicap învinge inevitabil. De ce? Pentru că el sintetizează geniul autohton, care posedă o superioritate, se bizuie pe structuri nemăsluite, pe tradiții strămoșești.

Spre a ilustra spiritul resentimentar, cu fixații vetuste, exploatînd resursele unui realism previzibil, cu o învîrtire în gol, aș alege ultimele romane semnate de Augustin Buzura și D.R. Popescu. Ceea ce înainte strălucea la ei prin curaj și ingeniozitate, în limitele formulei enunțate (limbaj codificat, aluzii și săgeți azvirlite dintr-un arc rudimentar fabricat, dar eficace în romane ca *Absenții* sau *F*) îmbracă în versiuni prelucrate forme ușor ridicole. Cît ar fi ei de exersați, cei doi autori nu renunță la o interpretare maniheistă: flăcăi viteji, drepti, neprihăniți, puși la început în dificultate, cîștigă într-o înclăstare cu dușmanii pe viață și pe moarte, fiind înarmați cu o credință izvorită din inimă. De la o poștă este limpede că neînfricații eroi care circulă prin narațiuni au o delegație din partea celui care a imaginat subiectul, ei îl reprezintă cu brio, de aceea sunt favorizați ca purtători ai unui destin, în care se întrevăd și liniile de afirmare ale țării.

La acest punct al expunerii, o datorie elementară mă îndeamnă să poposesc în analiză, aducînd probe peste probe (mai ales că este pusă pe cîntar reputația unor romancieri unanim apreciați). Îmi dau seama că fiind prea laconic nu procedez cum ar fi firesc. Invoc o scuza pentru tergiversare, căci vreau să reiau, dar abia cu un alt prilej, demonstrația pînă în țesătura intimă a operelor. Scopul adnotărilor de față a fost altul. Mi-am propus o survolare deasupra unui peisaj în prefacere - romanul contemporan - pentru ca treptat să pregătesc o aterizare pe un aeroport desemnat dinainte. Îna-nte însă de a da semnalul pentru coborîrea la sol, în vederea acestei expertize, mai scot în relief o particularitate a prozei postdecembriste în ansamblu. Este vorba de o altă situație în ecuație a raportului dintre imaginație și realitate. Purced de la constatarea că s-a căscat o prăpastie a neîncrederii între creatorul

de artă și publicul său, un litigiu sîciitor. Fiindcă a fost adesea trucat, i s-a tînuit adevărul, i s-au băgat pe git povești menite să-l poarte în rătăcire - cititorul mefient a căpătat o idiosincrasie față de tot ce e plămuire a minții. El e infometat de document, de mărturia fătîșă, care nu poate fi manipulată. Tirajele volumelor de cronică fidelă a evenimentelor, de memorii, de jurnale au atins cifre astronomice. Bănuir în întregime de contrafacere, faptul literar bazat pe fantezie, inventat, nu se mai bucură de credit.

Încet, încet, însă, după scurgerea unei etape de carantină, romanul părăsește, în fine, ținutul de umbră, redobîndește o legitimitate. Seceta pe care au traversat-o i-a învățat cîte ceva pe fauritorii de literatură. Ca să poată atrage din nou, înlăturînd preconcepțiile ostile, romanul împrumută abil o parte din arsenalul documentarului. Admite în acest fel și riscul de a fi judecat cu rigori de o verosimilitate strictă.

Cele două straturi

Cum am putea, deci, caracteriza dilema situației? Există, pe de o parte, un cititor recalcitrant, motivele sale de sustragere sînt întemeiate, pentru că a fost dezamăgit de o literatură care farda realitatea și urmărea să-l indoctrineze neapărat. Un răzvrătit contra ficțiunii narative, în care recunoaște o amenințare, trebuie îmblînzit și recuperat pentru o cauză bună (arta majoră). Spre a-și atinge țelul, pe de altă parte, scriitorul are datoria să reabiliteze profesia discreditată, să prezinte lumea înconjurătoare altfel decît în era mistificărilor ordonate de sus. Numai dacă se va convinge că faptele se petrec în modul cum sînt zugrăvite (sau măcar se pot petrece așijderi), dacă va scăpa de suspiciunea injectată odinioară, numai atunci cel care citește cu alți ochi acum va restabili un liant normal între viață și fabulație. E nevoie prin urmare, pentru tămăduirea bolilor, de un tratament care mizează pe exactitate. Au o prioritate domeniile bazate pe autenticitatea documentului. Mariajul des întîlnit dintre cele două genuri în contemporaneitate a fost influențat de această logică.

La nivelul primei luări de contact, în condiții modificate, prin intermediul lecturii (un act esențial de dezintoxicare după eșecurile din trecut) scrisul luptă însă cu propriile limite. Ambițios, nartorul nu se poate mulțumi pînă la urmă doar cu tipul de povestire pe o singură coardă, apendice al mărturiei directe. El riscă prin abreviere să lase nefolosite, în paragină, alte resorturi. Prea legat de sol, nu mai e în stare să decoleze spre înălțimi. Din acest motiv, dincolo de fidelitatea reproducerii realului, este așteptată și o altă revelație grație unei raportări la o entitate mai cuprinzătoare, care să incite zone din adîncuri.

Reluînd datele dilemei menționate, evidențiez performanța unor romancieri români de azi: ei au intuit rodnicia stratului imediat, cel al senzorialului concret, al pitorescului, cu iradierile lui. Pe acest plan îi pot concura cu capul sus pe confrății lor din diferite țări europene. Avizi să surprindă efervescența momentului, ei au fost favorizați de răsturnarea social-istorică survenită în decembrie 1989. E clar că bulversarea produsă a scos din anonim categorii largi ale populației, condamnate în trecut la uniformizare și la plătitudinea lipsei de identitate. Dobîndind dreptul de a se etala la vedere pe o scenă publică, inși ștersi,

balanță

confundabili în mulțime s-au înviorat, au lepădat măștile supunerii, au reînviat să se miște, să vorbească, să se dede plăcerilor și reflecțiilor desprinse de sub control.

Nu tot ce a răzbit la suprafață a fost de calitate, dator de speranță. Forfota pe străzi a specimenelor dezmoțite din toropeală n-a putut evita incongruențele: stingăcii în exprimare, bilbieli de adaptare la un comportament de urbanitate, trufie agresivă frecventă la parveniți, accese de bătădărie. Sub această mizgă, însă, ce explozie de vitalitate! Din spuma ivită, din poticnelile în tatonarea unui trai civilizat, cu ezitățile proaspetei culturalizări, se poate extrage o rară comedie umană. Din vâlmășag, torsuri vor prinde consistență, feluriți Rică Venturiano vor scutura ridicolul simulărilor, vor accede la gravitate, vor crea valori. Tot acest talmeș-balmeș conferă scrierilor de pe aceste meleaguri șansa unui colorit pregnant, fiind un rezervor de originalitate și de forță.

Cu o condiție, însă, ce se cuvine percepută cu responsabilitate. Am mai stăruit asupra unui imperativ. Cine aspiră spre cer nu poate fi satisfăcut pe palierul realismului pur descriptiv. Miza ar fi prea mică. Ar trebui destupate culoare și spre alte tărîmuri ale cunoașterii. Ispita de a depăși minima înregistrare a realului e o pecete a talentului veritabil.

Romancierii buni prepară operațiunea complexă și fac ce trebuie să facă: adulmecă vinatul, revizuiesc armele, studiază terenul din pădure, cu pînde și răbdătoare acumulări. Sub aparența de exotism și năvala simțurilor se lasă ghicita și o altă definire a existenței. Întimplările pot fi trecute printr-un filtru, transferate pe o octavă mai înaltă, a melancoliei, a tragismului, a sfîșierilor de conștiință. Aplaud luciditatea unor autori care aprobă urgența unei ridicări a ștachetei. Voi analiza cu alt prilej din acest unghi romane recente de Nicolae Breban, Mircea Cartărescu și George Cusnărenco.

Despre un complex al dublei referințe tratează adnotările mele. Cît despre stratul mai puțin vizibil, ocultat, divulgar cu zgîrcenie, observ că în aceste narațiuni el uzează de tiparul unei conjurații. Motivul complotului revine simptomatic. Din acest nucleu se degajă misterul, de aici izvorăște și nota palpitantă, de încordare a conflictului. Într-o formulă celebră, inclusă în prefața la traducerea în franceză a romanului *Sanctuar* de Faulkner, Malraux se extazia în fața unui aliaj. Tragedia greacă era implantată într-o cadență epică politistă, prin mijlocirea unei hăituri (pentru capturarea criminalului). Se dezbate teme ale morții și ale damnațiunii, ele conturează destinul modern. Pentru trimiterile care ne preocupă în special în spațiul geografic al Estului Europei, răvășit în ultimul secol de violență, revoluții, ucaz ideologic, dezlegarea rebusului se găsește la Dostoevski, în *Demoni*. În programul colocviului de la Sinaia un referat care aparține lui Dan Stanca, dedicat romanului profetic, a detectat cu perspicacitate calea inaugurată de scriitorul rus. În intriga plină de surprize, cu trădări, șantaj, omor, sinucidere, încolăcirii ale unei conspirații fără scrupule - s-a cristalizat o premoniție. La peste o sută de ani distanță în timp a fost anticipată în uluitoare detalii brutalitatea și felonia unui sistem, totalitarismul bolșevic.

Participînd la discuții, am propus și eu un etalon al contemporaneității. Și în

Procesul lui Kafka autorul reconstituie o conjurație de factură aparte. Renunțînd la orice prevenire, cartea ne introduce din primele rînduri într-o complicată rețea a suspiciunii. Într-o dimineață, abia deșteptat din somnolență, (nu e sigur dacă visează sau e treaz) cineva a fost arestat subit la el acasă. Ceea ce se istorisește urmează cu o respectare a amănuntului, palpabil. Cu cît totul e mai exact și mai plauzibil cu atît însă turmura pe care o ia acțiunea devine mai bizară. Treptat reiese din unele declarații că nu un departament al justiției oficiale a emis mandatul de întemnițare, iar cei doi agresori, pătrunși prin efracție în locuință, nu se pot legitima ca reprezentanți ai unei autorități știute. Mai mult, convocat de un tribunal, impricinatul pare căzut din lună, nu-și amintește să fi săvîrșit un delict. Inchizitorii nu vor să-i divulge care e pricina procesului. În ciuda diligențelor pe care le depune nu se poate apăra cu folos, avocatul angajat e ineficace, membrii tribunalului se păstrează în penumbră, n-au sediu, nici prescripții de ceremonial, nu se poate sconta pe o posibilitate de înrînire a lor. Zbateri în zadar! După siguranța de sine inițială, rezemată pe convingerea că e inocent, eroul traversează faze de disperare crescîndă, pînă se resemnează neputincios, presimțind că va fi executat ca un ciine și rușinea îi va supraviețui.

Cine a clătinat pilonii lumii cu care era acomodat? De necontestat e împrejurarea că paralel cu canalele de conviețuire în societate cunoscute de el s-au înfiripat pe neașteptate și alte forme de derulare a mecanismelor interumane, în care decide o ordine arbitrară, capricioasă, despotică. Tocmai nebulozitatea ei o face de neînfrînt. De unde a putut aduna autorul praghez indiciile pentru profeta teribilă ce s-a împlinit cutremurător peste cîteva decenii? Procedeele de imixtiune în angrenajul de zi cu zi minuite de fasciști și comuniști au provocat derută în mediile guvernate încă de norme ale educației și convențiilor acceptate de majoritate. Universul în care a circulat Kafka (un strîmt perimetru monoton) era încă tihnit, încet, calculabil, nu prevedea nici în cele mai neliniștitoare coșmaruri catastrofa care va veni.

Atît Dostoevski, cît și Kafka au interceptat ceva ce abia plutea în aer, imperceptibil pentru muritorii de rînd, deoarece antenele lor erau ultrasensibile (nu mă refer doar la acuitatea reacției corporale, dar și la clarviziunea speculației raționale). Ar fi greșit să reducem însă proiecția tulburătoare din romanul lui Kafka numai la schema colapsului social-istoric. Probabil că în efortul în vederea mintuirii captivului, persistă și o altă prefigurare. Asistăm la convulsile unui ins care și-a pierdut echilibrul existențial, fiind torturat de muștrări de conștiință, bănuie că nu-și îndeplinește îndatoririle pe un plan al metafizicii, al prezenței în cosmos. El, ca exponent al unei specii, a eșuat, neîntemeind o familie, neducînd la capăt iubirile începute, n-a fost capabil să se consacre unei meserii onorabile. A zdruncinat echilibrul dintre trup și suflet, dintre materie și transcendență. Cu revelația că suferă de un deficit, recunoaște necesitatea penitenței fundamentale.

Mai sint, firește, și alte repere în literatura europeană, dar și autohtonă care ne ajută să alcătuim grafice asupra dezvoltării romanului modern.

S. Damian

FIȘE DE ROMAN (variante)

VORBEȘTE dl. Zăvoi, fost primar într-o urbe, dînd instrucțiuni meșterilor locali care se pregătesc să-i ridice cavoul:

"Să fie adînc și confortabil, atîta vreau. Adînc, să nu dea ploaia în el și confortabil ca un pat așa... pînă la învierea de apoi. Adînc și confortabil, e tot ce vreau și vă cer. Restul, vă privește... Stați așa... că mai e ceva, - își aduse aminte. Am adus și ceramică de Rădăuți, știți, d-aia verde, pentru ornamente, cornișe, răsflători, burlane, trepte, tot ce trebuie. Multă, n-am, că am cărat-o cu geamantanul, cu trenul, cum am putut. Gemulețe cu zăbrele, să nu fure țiganii. Să fiți cu ochii pe ei... Dar voi... voi... - se scărpină în capul lui alb, în soarele verii... voi să aveți grijă, atîta vă cer... Să fie o casă de veci trainică, să înfrunte veacurile alea ce vor veni, pricepeți?... Forma vă privește. Știți voi mai bine ca mine ce este frumos. Da' eu vă cer mai întîi să țină și să scrieți voi acolo pe el la intrare, mare, să se vadă:

AICI ODIHNEȘTE COLECTIVUL FAM. ZĂVOI. Atît. Și ducînd mina la ochiul drept, șterse de acolo o lacrimă furișată pe neașteptate.

În legătură cu o scenă violentă de amor... Atacul final la carotidă... La animalele salbatice mai ales, mușcătura fatală. Ea are loc uneori și în timpul mișcărilor pline de tandrețe, după joaca preliminară... Duișia, la oameni. Pe urmă, brusc, simulat, desigur, mușcătura feroce la carotidă, acolo unde viața pulsează mai tare, unde ea se strînge zvicnind impetuosă și plină de energie. Împerecherea imită acul fatal.

Părerăa unui cinic. Duișia este contra vieții. Ea este în orice caz viața lăsîndu-se dezarmată datorită unui anumit farmec uitător de sine. Căprioarele îndeobște inspiră duișie. Ele se înmulțesc, rod iarbă, pomii, arborii, tot, dezastru ecologic, pînă ce oamenii încurajează înmulțirea lupilor în vederea restabilirii echilibrului naturii. O banalitate, dar... Ca să vezi ce se ascunde sub sentimentele nobile și sub morala ce ia apărarea șoricilor contra pisicilor crude din filmele pentru copii...

Un șef politic dictatorial despre scriitori: *ăștia trăiesc cum scriu și scriu cum trăiesc, nimic după ei care să rămînă în istorie, nici ei nu mai știu de ce au trăit.* (În secret scrie versuri despre eroii neamului.)

Ochii lui D. N. de un bleu rece de poterie germană, Meissen.

Doi gemeni a căror deosebire se datorează unui amănunt organic revelîndu-se a fi esențial. Diferența dintre gemeni devine astfel mai frapantă decît la oamenii normali, tocmai din cauza similitudinii...

Rorică Suchianu, omul de spirit care nu vrea să i se aducă de la Paris (din partea lui M. Ralea, prieteni fiind) decît *niște ace de siguranță* să-și prindă pantalonii de cămașă, curea sau bretele, nesuportînd. Comuniștii ăștia - spune el între cunoscuți, - nu știu să fabrice ace de siguranță, *de aceea vor pierde*, - cuvinte profetice rostite în anii cincizeci.

Praxiteea (insistă pe luciditatea ei nobiliară) pretinde că Rorică a îndurat absolut totul ca un laș, fără să fie măcar deportat, numai că nu se fabricau ace de

PREPELEAC

de Constantin Toiu

siguranță nu putea să suporte. Nu știa dacă Ralea i le-o fi adus...

Un ciine tînăr, negru, antracit, cu ochi galbeni de leu și ghiare aproape albastre. El primește cu ură mîncarea ce i se aruncă, așteptînd mai întîi să te îndepărtezi de el, ca să se asigure că nu va păți nimic, pe urmă înhață osul, carnea, ce i-ai dat și fuge cu ea în bot ascunzîndu-se, să nu fie văzut. Nu se gudură niciodată, doar mîrnie la tine cu ochii lui aurii încărcăți de o cruzime greu de definit. Latră fioros noaptea. Doarme între trei brazi înfrățiți, iarna, pe zăpadă, ca lupii, încolăciți în ei înșiși, pastrînd căldura. În spatele vilei numărul 10 de la Sinaia, cu ramele ei roșii la ferestrele negre, începe imediat pădurea în care dulăul dispăre cu zilele, înfrățindu-se probabil cu lupii, observă cineva care i-a și pus un nume, strigîndu-l *Mircea*. Dar *Mircea*, neîncercător, nu se mișcă din loc. Cineva spune că el a căpatat și mirosul jivinelor din codrul învecinat; că miroase ca fiarele din pădure. Inflexibil. Independent. N-a fost văzut umblind cu cățele. Cineva rîde și spune că *s-ar putea să fie homosexual*. Păstrează un fel de fidelitate uneori, omului, despre care alții zic că ar fi mai de grabă *un respect*, ca între animale, omul fiind mai tare decît el și doar pentru faptul că îi dă din cînd în cînd de mîncare, ca un dictator poporului său ascultător. O fidelitate, s-ar spune, pe care, dacă o are, nici măcar nu o înțelege, așa că mai curînd se poartă astfel de frică... S-a discutat mult, ca între scriitori, la vila numărul 10, din care iarna nici nu mai puteai să ieși de zăpadă căzută.

S-a discutat despre firea ciudată, sălbatică, a ciinelui negru, ne-fidel (în definitiv) ne-credincios, știind deci numai de frică, ne-recunoscător, ne-ascultător, liber de capul lui (fără a ști măcar că e liber față de ceilalți membri ai speciei sale); despre firea sa aspră de pustnic vrăjmaș, cu ghiarele lui oțelii aproape albastre... *Un caracter adevărat*. Aplicație.

Erau mulți morți, multe înmormîntări, mizerie, lipsuri, stare de asediu. Asta dădea orașului în mod ciudat o atmosferă agitată de carnaval, un carnaval funebru, o sărbătoare funebă. Marile cataclisme, se știe, excită lumea, oamenii, le dau senzația că există cu adevărat, că *trăiesc*, deși precar, sau poate tocmai de aceea. Lipsurile vitalizează lumea dîndu-i un aer de *panică desucheată*. Incendiul Expoziției din centru. Cînd luminile s-au stins brusc și lumea circula prin beznă, instinctele trezindu-se.

Numitul Caravia care observă: *pe întineric totdeauna devenim puțin infractori...*

Somnul este singura afacere privată. Hitler. Citat scos din L'Express, 12-18 noiembrie 1973. Pentru un dictator, așa trebuie să fie.

Ziaristica tembelă. Exemple de stil neghiob în presă, ocolirea faptului nud, real, totul stropit cu un fel de sos ironic. Semi-doctia... Ironizarea accidentelor... gen "așa că i-a pierit pofta să mai depășească, - veșnică pomenire!"

Bran, 13 Oct. 1975, din Scînteia, Faptul divers, deși se scrie și azi cu același sadism inept: *Gîștele din Frumusea*. "Dacă odinioară gîștele au salvat Capitaliul,"... așa și pe dincolo, ca să se afle cum a murit stăpîna lor, Tudorița Bigu.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Sîrbii sînt cu ochii pe Anna

ERA într-o vineri. După-amiaza. M-am hotărît să văd un spectacol. Am luat un ziar și am ales: *Trilogie belgrădeană* la Teatrul "Bulandra" (Sala "Toma Caragiu"). Pe drum mi-am dat seama că n-am făcut nici o rezervare și că s-ar putea să nu găsesc bilet. Mă incita într-un fel toată povestea asta cu aer studentesc. Mă și vedeam mituind o plasatoare care îmi oferea, generoasă, în schimbul sumei primite, un loc pe scări. Bine și-așa. Am ajuns la teatru cu un minut doar înainte de ora 19,00, ora începerii reprezentației. Am tras cu un ochi la Casa de bilete. Deschisă. Nici o persoană la coadă. Am cerut precipitată un bilet, de parcă aveam șansa enormă să-l prind pe ultimul. Vinzătoarea m-a privit mirată și, în schimbul sumei de 63.000 lei (șizeci și trei de mii de lei), mi-a dat biletul. Luminile se stingeau, draperiile tocmai se trăgeau, delimitînd foaierul de sala de spectacol. Fugeam pe scări repetînd numărul rîndului și al locului. Ridic ochii spre sală. Stupoare! În jurul meu era aproape pustiu! Mi-am ocupat locul și, pentru că se întîrziea, am început să număr și să-i privesc pe spectatorii cu care urma să văd *Trilogia belgrădeană*. Au trecut zece minute după ora 19,00. Timp suficient. Din aproximativ patru sute de locuri, capacitatea Sălii "Toma Caragiu", erau ocupate treizeci (pînă la final am rămas douăzeci și nouă, cineva abandonînd cursa mai devreme). Era aproape deprimant. Cel puțin la Teatrul

Teatrul "Bulandra", Compania 777, Teatrul "Nottara" - *Trilogie belgrădeană* de Biljana Srblijanovic. Traducerea: Ioana Flora. Regia: Theodor-Cristian Popescu. Scenografia: Viaceslav Vutcariov. Muzica: Ada Milea. Distribuția: Cornel Mihai Brănescu, Dragoș Bucur, Ioan Dominique de Hillerin, Bogdan Dumitrache, Ioana Flora, Isabela Neamțu, Vlad Oancea, Damian Victor Oancea, Andreas Petrescu, Rădița Cristian Roșu. La violoncel: Radu Georgescu.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

EXISTĂ în aceste lucrări un rousseau-ism tardiv și provincial, un mod, cam naiv, de a afirma inocența originară a lumii rurale, bucuriile ei autarhice, neperversitate încă de impactul cu mecanismele socialului și cu sistemul său discutabil de norme. Ca tip de reprezentare, personajele feminine din aceste lucrări sînt mai degrabă butaforice și ornamentale decît fixate ferm, așa cum dă de înțeles intenția subsidiară, în atitudini statuare. Pentru că acest gen de atitudine este rezervat unui alt registru cel care intră în cea de-a doua categorie, mult mai evident ideologizat și anume acela care privește omul ca ființă determinată social în mod tragic. Aici totul se schimbă. Suferința muncii, de bună seamă într-o societate scindată în clase, capătă o inegalabilă măreție, iar atitudinea artistului, manifestă și tranșantă, privilegiază subiecții și denunță contextul. Chiar dacă pare ciudat, o compoziție destul de banală, în care juna Rodică a lui Alecsandri a ajuns bunică, iar junii secerători sînt și ei acum coșai copți, cum este *Cosași odihnindu-se* (realizată în 1923, adică la doi ani după afilierea la Internaționala Comunistă) este o lucrare tipic realist-socialistă. Și ea nu este nici singura și nici ultima: niș-

"Bulandra" nu am mai văzut așa ceva. Și în nici un caz vineri seara - nu luni sau marți - la un spectacol ce tocmai avusese premiera. Poate a fost doar o întîmplare nefericită și ne semnificativă. Pentru trupa tînără din spectacol poate fi considerată și un exercițiu, dincolo de orice. E greu să joci cu sala goală și să simți că marea majoritate a spectatorilor nu sînt nici măcar împătimiti de teatru (comentariile și atitudinea au vorbit de la sine), ci niște profani care s-au adaptat aici unde, la urma urmelor, nu este nici foarte frig și nici foarte scumpă o seară în doi. Se întîmplă și la case mai mari și face parte din încercările meseriei.

De fapt, acest proiect fusese demarat la Teatrul "Nottara" de Vlad Rădescu, la propunerea regizorului Theodor-Cristian Popescu și *Companiei 777*, pe care o conduce. Din motive ce nu mai au rost a fi comentate, proiectul a eșuat la "Nottara", dar și-a găsit finalitatea la "Bulandra". Privind lucid, nu înțeleg foarte limpede contribuția fiecărui coproducător al proiectului sau, mai exact, al Teatrului "Bulandra", unde spectacolul pare a se fi acuiat. Trebuie spus că piesa este bine scrisă, cu o construcție teatrală și dramatică de o notabilă subtilitate, cu o atmosferă ciudată, mereu parcă la limita ilegalității cu libertatea. Drama locuitorilor unei țări din Est - Iugoslavia - prosperă pe vremuri, astăzi o ruină este refăcută din trei perspective planetare distincte, din punctul de vedere al unor emigranți "surprinși" în aceeași seară: seara de Anul Nou la Praga, în Australia și la Hollywood. Țări și continente diferite, situații materiale diferite, profesii diferite. Același sînge sîrbesc care clocotește pătimaș în vinele tuturor și, de ce nu, același gust amar al nefericirii, al frustrărilor, umorilor și invidiilor. Lumea este mare și, cum se spune, totuși, atît de mică. Că sînt frații nevoiași din Praga, că sînt cuplurile snoabe din Australia sau artiștii

rătăcitori pe aleile Hollywood-ului, toți au obsesia aceluiasi personaj, Anna, rămas în țară și, culmea, realizat din plin deși nici unul dintre protagoniștii noștri nu și-ar fi închipuit vreodată realizabilă o minune ca asta. Acest personaj atît de prezent în absența lui (care nu știu ce traiect are în text, întrucît nu am citit piesa), care are o evoluție pe tot parcursul spectacolului, destinul său implinindu-se între bombe și trupe NATO, cred că ar fi putut avea o rezolvare scenică, un accent mai puternic, dincolo de invocațiile permanente. Sau regizorul are dreptate: imaginația spectatorului poate fi provocată de misterul descrierilor subiective și Anna poate capăta tot atîtea întrupări, cîți spectatori în sală. În orice caz, biata fată pare a fi responsabilă nu de propriul succes, ci de ratările tuturor. Ea le-a luat locul și numai emigrarea lor "disparația" i-a lăsat Annei un culoar liber, pe care altfel n-ar fi avut nici o șansă să meargă. Dincolo de bombardamente, războiul orgoliilor puternice se dă în fiecare. Și moartea circula și ea, oricum, peste tot, fără frontiere. În final, se găsește un croat și în America, un croat adevărat care știe că sîrbii trebuie împușcați, oriunde ar fi pe lume. Ca să nu se extindă conflictul dincolo de granițele cunoscute, acesta îi omoară pe cei doi artiști balgrădeni ce visau la metamorfoze de tip De Niro sau Jodie Foster.

Am insistat asupra piesei pentru că mi se pare lucrul cel mai interesant din spectacol. Am senzația, s-ar putea să mă înșel, ca textul să fie chiar mai tare decît pare citit scenic de regizorul Theodor-Cristian Popescu. Cînd am văzut la Tirgu-Mureș spectacolul *Eu cînd vreau să fluier, fluier* mi s-a părut că piesa scrisă de Andreea Vălean e mai grea decît

Bogdan Dumitrache și Rădița Roșu

se vede. Am reușit să o procur și să mă conving că, intuiția a funcționat corect. Așa simt și cu *Trilogia belgrădeană* și am să încerc să mă verific și de data asta. Impresia mea este că regizorul Theodor-Cristian Popescu are fler în a propune piese actuale, foarte percutante și, în orice caz, în premieră la noi. Cele două spectacole la care mă refer sînt tratate însă cumva sub miza textului, într-un registru, hai să-i spunem, minor. Un aer de Casandra străbate *Trilogia belgrădeană*, montare realizată cu o echipă de actori tineri, unii fără angajamente ferme într-un teatru de stat. Energia spectacolului este dată de fiecare în parte, fără să poți nota apariții în sine remarcabile. Spiritul dialogului este cel care pune în situație, animă, dinamizează. Liantul tuturor mai ales rezonur-ul realităților dulci-amare, trist-comice este obținut prin muzica actriței și interpretei Ada Milea (la fel ca și în *Eu cînd vreau să fluier, fluier* de la Tirgu-Mureș) un *clochord* ce rătăcește cu "țara în raniță" împreună cu destinele celor implicați, ale lor și ale altora. Comentariul muzical realist și cinic, funcționează perfect ca un contrapunct, în el stringîndu-se zăful existențial dat de momentele punctuale alese pentru exemplificare. Meritul regizorului este acela de a-i fi provocat pe tinerii actori de a trăi o realitate imediată și zguduitoare a prezentului lor, de a-i face să privească matur la timpul pe care-l parcurg. Un exercițiu important pentru începutul lor de drum.

Camil Ressu, la o nouă privire (IV)

Camil Ressu: *Cecilia Cuțescu-Storck...*

te *Mocani* din 1915, un *Țăran la arat* din 1910, un *Prînz pe cîmp, toamna*, din 1915, niște *Țărani în barcă* tot din 1915 etc. îi țin serios companie și se încununază, fără nici o concesie în epocă, pentru că totul era deja rezolvat de vreo patruzeci de ani, cu *Semnarea unui Apel al Păcii la o gospodărie agricolă colectivă* din 1952. Ceea ce ridică aici seri-

...Țărani în bătaura casei...

oase semne de întrebare, nu este faptul că aceste subiecte ar putea fi folosite ca pretexte formale pe care imaginația și libertatea artistului să zburde în voie, ci acela, mult mai grav și deja verificat, că subiectele sînt importante în sine, că pictorul nu se slujește de subiecte, ci slujește necondiționat subiectul și transformă în mod voluntar pictura într-o acțiune

...Biserica din Vlaici

de propagandă și denunț. Privilegiat moral, în ochii pictorului, chiar prin statutul lor social plin de umilințe și de precarități, personajele sale capătă, *ipso facto*, o statură cvasimitologică și dreptul la o reprezentare mincinoasă artistică și tendențioasă moral. Privit în ansamblu, Ressu are o certă coerență stilistică și formală și o logică exactă a discursului, dar, din punct de vedere strict artistic, el nu depășește nivelul mediu al picturii românești interbelice. Greoi ca putere de imaginație, restrîns tematic și de multe ori stingaci, el este mai curînd un precursor al supremației ideologice în artă decît un reper adevărat al artei noastre moderne.

Reabilitarea tematismului

DUPĂ șase filme - toate americane - de la cumpăna anilor, deceniilor etc., repertoriul acum două săptămâni de Alex. Leo Șerban, succint și acut, în *Observer cultural* (singura vână critică exhaustivă din branșă o trec mai puțin ciuruite *Un socru de coșmar* de Ray Roach, cu Robert de Niro, și *Space cowboys* de și cu Clint Eastwood), înghețăm timp de 2h4min., din solidaritate cu alți 15 spectatori, în frigul pestilențial de la *Lu-ceafărul*, pentru o nouă premieră, cu 100% schwarzenegger-ianul *Ziua a 6-a* (r. Roger Spottiswood). Apoi reluăm experiența solidarității, timp de 2h7min., în pustiu rece al *Sălii Palatului*, cu 30 de spectatori pe 4000 de locuri, la avan-premieră de altă ținută, orișicât, cu *Regula jocului* de William Friedkin. Cinefilul român începe astfel noul secol (să lăsăm în pace mileniul) numai cu filme purtând marca SUA. Toate titlurile repertoriului bucureștean curent provin de peste Ocean - 33 la număr (24 din anul 2000, 7 din 1999, 2 din 1998, *apud* ghidul săptăminal *Șapte seri*, III, nr. 134; 19-25 ian. 2001) - cu excepția unui singur produs european (francez, din 1998): *Place Vendôme* de Nicole Garcia, cu Catherine Deneuve (nu includ în statistică programele retrospective ale *Cinematecii Române* sau cele câteva pelicule vechi din fosta URSS, în proiecție specială la *Cinema Europa*, nici filmul de cinematecă de la Centrul Cultural Ungar - *Legato* de Gaál István). Unica-tul din rețea de pe Vechiul Continent și din Restul Lumii a putut fi văzut la unul dintre foarte puținele cinematografe care n-au rămas naționalizate din epoca 1948-1989: Lira. Smuls fiind din inerția tiranică CNC-ONC (ca excentric, chiar de la periferia urbei), privatizat, el beneficiază de o politică repertorială, o condiție tehnică și de civilitate la care nu

Regula jocului (SUA, 2000) de William Friedkin, cu Tommy Lee Jones, Samuel L. Jackson, Guy Pearce, Bruce Greenwood. *Ziua a 6-a* (SUA, 2000) de Roger Spottiswood, cu Arnold Schwarzenegger, Tony Goldwyn, Michael Rapaport, Sarah Wynter, Michael Rooker.

știm dacă ar ajunge într-un mileniu ansamblul săliilor ținute de mafia sub-culturală sus-indicată sub sechestrul celor 7+4 ani pierduți, care amenință să se perpetueze.

Antiamericanismul, niciodată lipsit de argumente speculative, s-a vădit totdeauna reacționar în cinema, la fiecare turmentă a evoluției sale, și s-ar putea ca acum să ne aflăm în pregătirea unei asemenea mișcări. Ca atare nu un pretext în acel sens se vor cifrele de mai sus. O politică protecționistă și promoțională, națională și paneuropeană, e necesară și ea se cere legiferată, dar raportul actual cu Restul Lumii, strivit de scorul 33:1, nu rezultă direct din vreo "invazie" de pus sub acuză. În cauză nu sînt casele de distribuție, în genere private, care importă filmele. În culpă e baza etatistă a rețelei de exploatare a filmelor, patronată de mentalitățile și interesele vechiului aparat, care blochează inițiativele, apetențele și competențele altora, cu corolarul mizeriei respingătoare a majorității săliilor dezertate de public și reduse numeric în Capitală (în afara celor înainte citate și a complexului privat *Hollywood Multiplex*) la o duzină și ceva (de trei ori mai puține decît înaintea primului război mondial). Zadarnic exemplul distanțat la ani lumină al distribuitorilor francezi, să zicem. Ei prezintă în premieră în această lună, pe lângă setul de pelicule autohtone sau cu participare franceză (19), mai puține filme SUA (11), decît europene din afara Hexagonului sau de pe alte continente (12). După Marea Britanie (cu două producții), Italia și Spania, nu le scapă "marile cinematografii mici ale Europei" (Suedia), care ar trebui să fie pentru noi reperul formativ fundamental, iar ascendentul filmic din ultimul timp al Extremului Orient și al Orientului Mijlociu e marcat, tot atît de metodic, cu cîte un film din China, Iran, Israel, Tunisia, fără a fi uitate Rusia, Australia, Mexic (cf. *Cahiers du cinéma*, no. 553).

Așa se face că *Ziua a 6-a* (*The 6-th Day*) și *Regula jocului* (*Rules of Engagement*) ajung în zbor și aterizează la București înaintea Parisului sau concomitent. Și ce deliciu să le recenzăm în premieră continentală, fără a putea trage

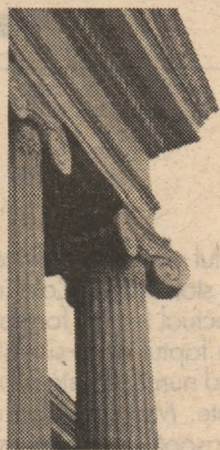
100% Schwarzenegger: *Ziua a 6-a*

cu ochiul compilatoriu la textele confrăților mai evoluți! Nici o șansă măcar de a mima arbitrajul între comentariile lor la vreun festival, unde am fi văzut noi înșine filmele în prealabil, dar unde - cu toate diferențele dintre ele - mai mult ca sigur, cele două de mai sus nu vor ajunge, după cum e îndoielnic că vor fi nominalizate la vreun premiu (altă materie primă predilectă a cronicii locale). Ceea ce nu înseamnă că le așezăm în aceeași oală sau că nu merită văzute (rulează și în săli încălzite). Se știe cît de relative și restrictive, dacă nu înșelătoare, sînt uneori blazoanele (trofeele) unor festivaluri și premii. Ambele filme spectaculare în premieră bucureșteană se înfruptă din mana cerească a unor tematici de ultimă oră și de interes universal, reconfirmînd unul dintre atu-urile greu de egalat ale școlii americane. *Ziua a 6-a* ne conexează, nu fără trimitere afișată la Biblie, la dezbaterea abisală pe tema clonării umane, atît de actuală, încît nu e propriu-zis un SF. Începutul e manifest documentaristic, cu fișarea datelor calendaristice ale performanțelor și legiferărilor în materie și cu intrarea în acțiune aproape firească a super-greului Arnold Schwarzenegger, în postură lunguroasă de soț și tată iubitor, dar și pilot care nu știe că a fost clonat clandestin de o firmă criminală care vrea să-l ucidă, fiindcă... Ceea ce urmează nu e lipsit de un frison cultural al curiozității, deși coboară la nivelul clișeele inertiiale ale unui scenariu compus în familie (Cormac și Marianne Wibberley), cu licențe

de gust și logică monumentale - deci expresive - în înscenarea luptelor din ințele și piscinele laboratorului, garnisite cu clone umane monstruoase, în fără față.

Regula jocului (francezii vor avea grijă să nu adapteze astfel titlul origin spre a nu concura *La règle du jeu* al Renoir din 1939) dezvoltă o dilemă mai puțin actuală, vizînd însă nu o ipoteză, ci o experiență-limită consumată Pare făcut sub inducția filmelor politice europene de prin anii '70 (ale unor Căta Gavrvas și Francesco Rosi), transferabil de viziune analitică, în alt gîst, fiind probat și de filme precum *American Beauty*. El nu e previzibil primele secvențe (prea tradițională retrospectivă vietnameză, cu tandemul militari americani - după rețeta știu un alb și un negru), nici în cele bata-tice următoare (un echipaj de răz-aeropurtat la o ambasadă americană a Golf asediată de fundamentalisti). Nu tatea validă e în urmărirea anchetei și modularea cinemului specific american al procesului intentat, în speță, cnelului negru, pentru reprimarea sin-roasă, inevitabilă, a asediatorilor civ-dar înarmați. E aici o finețe a tușelor-ficile, simptomatice pentru însăși reconsiderarea jurisprudenței, dincolo pragul temporal tocmai trecut, ca argument pentru o reabilitare a tematismu-filmic, într-un balans al contribuțiilor formulelor transatlantice.

Valerian Sa

Premiile Fundației Culturale Române 2000

IN SEARA zilei de 22 ianuarie 2001, la Ateneul Român din București, în fața unui public prestigios, format din președintele țării, miniștri, ambasadori ai altor țări la București, personalități ale vieții culturale, ziariști, a avut loc decernarea Premiilor Fundației Culturale Române 2000. Festivitatea a fost deschisă de scriitorul Augustin Buzura, academician, președinte al Fundației Culturale Române, care a trecut în revistă tot ceea ce a întreprins instituția pe care o conduce, de la înființarea sa în aprilie

1990, pentru promovarea culturii române în lumea întreagă și pentru reintegrarea în cultura română a valorilor spirituale create de românii stabiliți în străinătate. Manifestarea s-a încheiat cu un recital al violonistului Șerban Lupu, îndelung aplaudat.

Titlul de membru de onoare al Fundației Culturale Române a fost conferit GEORGETEI WASHINGTON, președintă a Union League Of Romanian Societies of America, SUA, și lui GEORGE DOBREA, lider comunitar, SUA.

Premiul special și titlul de membru de onoare al Fundației Culturale Române a revenit lui JERONIMO MOSCARDO DE SOUZA, ambasadorul Braziliei în România, și lui JOSÉ AUGUSTO SEABRA, ambasadorul Portugaliei în România.

Iată lista celorlalte premii:

Premiul pentru întreaga carieră artistică: CONSTANTIN LUCACI, sculptor, România • Premiul pentru contribuția excepțională adusă la mai buna cunoaștere a culturii și civilizației românești în lume: CHIHARU IGAYA, AKIKO IGAYA, Societatea România-Japonia, organizatorii Anului românesc în Japonia -1998, Japonia • Premiul pentru contribuția statomnică la afirmarea identității culturale românești: SANDA GOLOPENTIA, scriitoare, profesor universitar, SUA • Premiul pentru excelența activității jurnalistice: ANTHONY DESTEFANO, ziarist, SUA • Premiul pentru întreaga activitate: VLADIMIR TISMĂNEANU, profesor universitar, analist politic, jurnalist, SUA • Premiul pentru performanțe profesionale și sprijinirea culturii: BOGDAN BALTAZAR, președintele Băncii Române pentru Dezvoltare, Groupe Sociétés

Générale, România • Premiul pentru întreaga carieră artistică: VIORIC CORTEZ, interpretă de operă, Franța/Germania • Premiul "George Enescu" pentru excelența operă științifică: OCTAVIAN BÂRZU, cetătar în domeniul bio-chimiei, Franța • Premiul pentru excelența artistică regizorală: EMIL LOTEANU, regizor de film, Republica Moldova • Premiul pentru excelența operei literare: OSKAR PASTIOR, poet, traducător, Germania • Premiul pentru contribuția excepțională adusă la mai buna cunoaștere a culturii și civilizației românești în lume: MIHAI OROVEANU, istoric de artă, director ARTEPM, România • Premiul pentru contribuția statomnică la afirmarea identității culturale românești: RADU FLORESCU, profesor universitar, istoric, SUA • Premiul pentru excelența activității jurnalistice: DAVID BINDER, ziarist, SUA • Premiul pentru contribuția excepțională adusă la mai buna cunoaștere a culturii și artei românești în lume: ȘERBAN LUPU, violonist, profesor universitar, SUA • Marele premiu al Fundației Culturale Române: ALEXANDRU ȘAFRAN, rabin șef Genevei. (Rep.)

TELE-

COMANDO

Călcîi calchiat

JURNALELE de știri dau o imagine infernală a lumii în care ne ducem zilele. De parcă omenetul ar fi alcătuit într-o proporție corespunzătoare din multe lombroziene de criminali, toți, schingiuitori de copii și bătrâni, traficanți de arme vie, din retardați mintali și nebuni periculoși. Iar în rarele zile când nu sînt fărâdelegi și pestii proaspete de arătat, abundă accidentele mortale, detaliate insuportabil. În sosul negru, ceea ce ar trebui să fie felul principal al meniului - informațiile de politică internă și externă - apăsătoare și el un oarece [dez]gust de vacă nebună și pește cu cianuri. Și atunci intervine imperioasă voia de deconectare. Alcătuitoarii de programe știu că în epoca debranșărilor pe capete, nevoia de deconectare pe cap de nevoie crește și se traduce s-o satisfac: telenovele, filme de serie B, cu cerculeț verde, emisiuni duioase cu licență, jingo cu licențiozități. Dar mai ales ar vrea ei să acă lumea să ridă. Fiindcă produsele comice autohtone de calitate sînt rare, iar rețetele turcești cu înlocuitori au început să fie tot mai des amendate de presă și de CNA, se reprogramază mereu Benny Hill și Mister Bean, ineditabil la fel de prost traduse ca și seriile noastre bazate pe jocuri de cuvinte și aluzii la realități străine nouă. Ca să-i scutească pe traducători de un chin și pe noi de nedumeriri frustrante, TVR1 produce el însuși un serial comic, *Calciul lui Ahile*, inspirat după *Seinfeld*, adică ară subiect, risul dorindu-se a fi declanșat doar de situații și limbaj. Spre deosebire mare de *Seinfeld* însă, scenariștii, producătorul și regizorul *Calciului* au o concepție de tot vetustă despre omicul de situație și limbaj, rămasă pe la '48 (o mie opt sute...). Personajele se numesc Mița Coloș, Eros Cintează, Camarad Maxențiu, Surinam 'opescu și tot așa. La jocurile de cuvinte de tipul Iolanda din Olanda de la care am învățat flandă, "Pisi din Tbilisi" și "Caterina de medicina" ride doar banda cu hohote magnetice. E valorifică, de la Alecsandri, particularitățile de pronunție și de la Caragiale și Tudor Mușatescu leonasmeele ("neșansă de ghinion") sau neolismele stilcite. Se reciclează bancuri reziduale de pildă, o basarabeancă - actrița uită din cînd în cînd "accentul" și o dă pe munteneste - îl spune e ala cu chilotul care chilotează avioane). S-a nizat pe actori iubiți, pe bună dreptate, de public Tora Vasilescu, Dorina Lazăr, Mitică Popescu, George Mihăiță, George Ivașcu, Ion Besoiu, prem și pe cîțiva tineri drăguți și vioi, dar, din păcate, din risul care izbucnea spontan la *Seinfeld* n-a rămas decît un zîmbet. De simpatie compasiune pentru actorii nevoști să "presteze" roluri care nu le ajung nici la călcîi. (A.B.)

Maneaua la români

ÎMI DAU SEAMA, din ce în ce mai des și din ce în ce mai tare că Turnul Babel se reeditează în România. Numai putem vorbi de limba română, ci de numeroase variante aberante ale normei literare, care circula mai abilit decît "originalul". Acestea îngreunează comunicarea pe zi ce trece, se creează limbaje paralele și o deviere gravă de la statutul limbii. O incultură crasă se întinde tentacular peste civilizație și cultură. De aberații ne lovim la tot pasul. Alarmant este faptul că ele își fac loc și tronează în tipul de limbaj și de pronunție, de frazare al prezentatorilor, în suficiența oamenilor de show-uri televizate, în grave greșeli de limbă ce intoxica presa. Fiecare are un sens propriu al cuvintelor și nu mai are nevoie de acela al normei. Într-o emisiune recentă a lui Marius Tucă de la Antena 1, de exemplu, subiectul a fost muzica la modă și anume, *manelele*. Invitați în studio au fost celebriți ca Adrian Copilu' minune (ocazie cu care am aflat și eu de existența și de cariera domniei sale), membrii unor formații *en vogue*, precum și distinsul parlamentar Mădălin Voicu. Invitat și Mihai Mălaimare în calitate de președinte al Comisiei de Cultură a Camerei Deputaților, acesta își motivează absența într-o scurtă scrisoare, la subiect. Pentru a vorbi de aceeași limbă, Mălaimare reia definiția din *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* (DEX) pentru cuvîntul *manea* și o reproduce în răspunsul dumnealui. Tucă o citește (*manea, manele* - cîntec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă și tăgănată), iar ce a urmat a fost de-a dreptul halucinant. Cîntăreții de manele habar n-aveau ce este obiectul muncii lor și care face deliciu nuntilor și, deopotrivă, al înmormîntărilor. Fiecare își aducea contribuția proprie în a defini mai clar ce este maneaua, definiția DEX-ului, altfel cu totul necunoscută, fiind prea mică pentru niște vedete atît de mari. Minute în șir am rîs cu lacrimi de atîta prostie și fudulie, de atîta ignoranță și aroganță strînse pe micul ecran. Un spectacol de un comic perfect. Gluma se îngroșă însă văzînd cu ochii, iar moderatorului îi era aproape imposibil să mai dirijeze în vreun sens cuvintele dintr-un turn Babel construit ad-hoc în studioul Antenei 1. Maneaua este "așa o chestie, românească, [...] care se orientează din viața omului sărac și e pentru supărărea lui și lumea o cere [...] n-are treabă cu Orientul, ea e din zona, e balcanică" ș.a.m.d. Ascultîndu-i, ascultînd și ce cîntă, precum și alte bazaconii ce urlă pe la gurile de metrou (un cîntec începe așa: "sînt intelectual, bă, boue!") sau pe la posturile radio și TV, las capul în jos și plîng. Neputincios.

În emisiunea *Matinal* de pe România 1 (!) - unu pentru toți - miercuri 24 ian. 2001, niște băieți de băieți de la formația KOSOVO verbalizau o sedință de amor sau mai degrabă sex: "dă-ți sutienul și fustița/ să te răstorn pe covor/ să te iau la amor". Vulgarizarea și nerușinarea se năpusteau, de dimineată, la mine. De pe postul național. Fără jenă și fără pătrat roșu. Oare CNA-ul ce-o avea de spus? Dacă mai poate să zică (că de făcut!) ceva... (M.C.)

OCHEAN

de Paul Miron

Se anunță evenimente mari

ÎEȘEAM de la Cel de Sus, eu fiind ultimul din grup. După plecaciunea de rigoare dădui să închid ușa. Cineva mă prinse de braț. Tresării mișcat. Era El. Își puse un deget pe buze: 'Să nu afle nimeni'. Aceasta a fost proba că am intrat într-un alt univers. Stăpînul, care a suferit atît de mult din criza cosmică, se lupta să nu fie nimicit, să nu i se șteargă numele din Cartea Veșniciei. Oamenii, după chipul lui, se despărțiseră în numeroase fracțiuni. Noi comunități căzuseră la pămînt ca florile copacului sfînt. Cine îi mai putea număra. Dar s-a întîmplat undeva un lucru foarte important care a adus schimbarea la față. Bibliotecă noastră a avut dreptul să expună cărți cu titluri promițătoare: *Lumea arabă*, *Introducere în tainele Orientului*, *Buddhismul*, *Ecclesia scoțiană* și alte cîteva care impresiona.

Înaintai pînă la altar unde îngenuncheai în fața lui și-i sărutai mîna. El mă ridică în picioare și cuvîntă rar de tot ca și cum cineva i-ar sufla vorbe: "Cunoști situația poate mai bine decît o cunosc eu. Pregătim marea solemnitate din Betleem unde voi trimite mii de serafimi și heruvimi și pe toți arhistrategii. Va trebui să luăm florile de aici, să facem loc cînd vom întîmpina pe Mesia. Am constatat că repetițiile la coruri merg bine. Am propus categoriile de invitați de la sfînți și arhistrategi pînă la mai marii oamenilor. Dar tema care m-ar interesa e înfrățirea pămîntenilor cu îngerii cerurilor." Ursitoarea ridică sprîncenele: "Ai vreo idee?" Aveam chiar mai multe: fluerarii de la munte cu instrumentele lor care vrăjesc și se potrivesc de minune cu vîersurile îngeresci.

Mă simțeam foarte mîndru de a pași alături de Cel de Sus, dar aș fi dorit să aflu amănunte despre planurile sale asupra Fiului mult așteptat. Am încremenit în vîrfurile scărilor pentru că descoperisem în mulțime pe fostul meu profesor de geografie, Suez. Cu el pregătisem o excursie într-o țară mai caldă unde se zice că Domnul ar fi mai aproape. S-ar muta dacă n-ar fi așa de frig la noi. Verișoara mea ar fi în stare să-i facă niște cojoace ca să nu simte nici măcar vîntul fioros care vine din nesfîrșitele stepe. Lumea era rea. Unii cîrteau nemulțumiți de lucrarea duhovnicească, alții laudau pînă la ultima suflare tot ce făcea stăpînul. Coborînd, l-am întîlnit pe J., directorul și editorul meu. Am scăpat repede de el. Din fericire, am uitat tot ce-mi spusese, dar mi-a spus ceva? Am părăsit cărarea pe unde trec toți oamenii din sat cînd se duc la horă, și mai sus, într-o poiană, am văzut pe Cel de Sus stînd de vorbă cu un bărbat înalt, îmbrăcat ca un haiduc. M-am apropiat tremurînd de spaimă că am îndrăznit să fac ce făceam: am tras cu urechea. Vorbea Cel de Sus: "Cînd te-am luat cu mine, dragul meu, te-am pus la încercare ca să vad cît de departe mergi cu ascultarea față de mine. Ascultă cuvîntul meu pe care îl leg cu legămînt: de azi înainte tu ești ales conducătorul poporului care va intra în grația mea și mă va moșteni. Du-te și spune-le că așa am hotărît: ei vor fi poporul meu ales care va trece prin multe greutăți, dar tu îi vei scoate din robie și neputință pe aceia la care mă gîndesc eu. Voi vorbi numai cu tine, la loc potrivit, să nu mă descopăr înaintea tuturor. Și tu vei purta pe față o pînză să nu te orbească lumina mea. Să-i înveți să mă asculte, ba chiar să mă iubească așa cum cer eu."

N-am stat să-i ascult pînă la capăt. Un iepuraș fugea pe cîmp și, înnebunit, nu știu de ce, alerga din tufișul în care eram eu pîit pînă la banca pe care stăteau cei doi. Asta o dată, de două ori, de trei ori... Mulțumit că mi-a trădat locul păcatului meu prin urechi, plecai, mirîndu-mă că Cel de Sus nu m-a admonestat.

POLIROM

NOUȚĂȚI
ianuarie 2001

Emanuel-Mihail Socaciu (coordonator)

Filosofia politică
a lui Thomas Hobbes

Nicolae Râmbu

Romantismul filosofic german

Carlo Maria Martini / Umberto Eco

În ce cred cei care nu cred?

Revista A treia Europă

Nr. 3-4 / 2000

În pregătire:

Jean-Paul Sartre
Nicolae Corneanu

Carnete dintr-un război anapoda

Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440

Iucurești, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978

Iimișoara, Tel.: 092/548785

E-mail: polirom@mail.dntis.ro

Intelectualii

(Urmare din pag. 1)

În sfîrșit, Julliard e de părere că dacă înainte intelectualul venea în politică sau în acțiunile civice încărcat de o reputație culturală bine stabilită, ca Zola în afacerea Dreyfus sau chiar ca Sartre în 1968, astăzi intelectual (adică formator de opinie etc.) începe a fi considerat cineva abia prin faptul de a-și răsti cuvîntul public într-o problemă de interes momentan. Julliard numește asta profesionalizarea intelectualului. Nu sînt sigur că are dreptate. Mai degrabă e vorba de un alt tip de intelectual. El exista și mai demult. Pașoptiștii români au început la fel cu șazeciopiștii francezi: au creat curente și instituții înainte de a avea o operă proprie. E drept însă că regula nu pare să fi fost aceasta în secolele trecute și nici chiar înainte de al doilea război mondial. Să remarcăm și că opera anterioară acțiunii n-avea de obicei legătură cu acțiunea: Zola era romancier, Sartre, filosof, Alecsandri, poet. În vreme ce opera lui Bernard Henri-Lévy și compania e o teoretizare cam a aceluiași probleme pe care le-au continuat luările lor de poziție concrete din momentul 1968. De aceea cred că se schimbă tipul de intelectual. Într-un anume sens Julliard are dreptate: acest tip nou este al intelectualului care scrie studii de politologie, sociologie sau filosofie politică. El nu mai e nici critic literar, nici filosof pur și simplu. E un profesionist al socialului și politicului. Aceasta nu înseamnă însă dispariția completă a tipului precedent. Și nici acapararea de către intelectuali a clasei politice, rămasă în continuare la discreția practicienilor fără conștiința rolului lor social.

CARTEA
STRĂINĂ

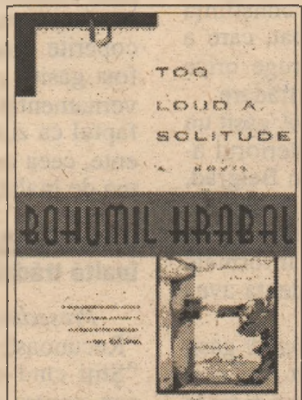
prezentată de
**Andreea
Deciu**

Rezistența prin cultură

NU CUNOSC traduceri românești ale romanelor lui Bohumil Hrabal, pe care eu l-am descoperit grație filmelor lui Jiri Menzel. Întâlnirea dintre cei doi a creat, cum se știe, capodopere cinematografice, unice prin trist-suavul amestec de speranță și disperare, naivitate și cinism. Dar ceea ce m-a surprins la lectura unui roman de Hrabal care a cunoscut un succes ieșit din comun peste ocean, *O singurătate prea zgomotoasă*, este dizolvarea amestecului mai sus amintit, pe parcursul cărții, nu atât în disperare și cinism (deși pare opțiunea cea mai firească în logica narațiunii și a personajelor), cât într-un fel de seninătate religioasă, chiar într-un univers epic în care singurul Dumnezeu este cuvântul scris.

Protagonistul romanului este Hanta, iar ocupația lui e reciclarea gunoaielor din Praga într-o uriașă presă hidraulică. În pivnița în care lucrează înconjurat de șoareci și șobolani, Hanta hrănește zilnic, timp de treizeci și cinci de ani, nesățioasa mașinărie, care inghite laolaltă cu tot felul de obiecte, cărți. Volume scumpe, îmbrăcate în piele fină, cu foiță subțire aurită pe margini. Reproduse de tablouri celebre. Kant, Seneca, Goethe, Schiller, Schopenhauer. Dictionare și albume, enciclopedii și tratate. E perioada cea mai neagră a comunismului în Cehoslovacia, când bibliotecile sînt confiscate și distruse, arta și literatura condamnate la pieire pentru înalta "trădare" a cauzelor poporului. Hanta, un ins ciudat, pe jumătate nebun, pe jumătate idiot, simbolizează, în lectura pe care o propun cititorului, faimoasa (și infama...) rezistență prin cultură a Europei de Răsărit. Cită cerneală s-a irosit pe această temă în paginile publicațiilor românești, în polemici și

dezbateri, în analize și "reconsiderări". Hrabal explică, într-un fel pe care nu l-am mai întâlnit pînă acum, tragemul acestei forme de rezistență. Disperarea, neputința și totodată eroismul cumva infirm, naiv și aproape caraghios, al celor care i s-au dedicat. Ca să nu fiu acuzată de prejudecăți sau

Bohumil Hrabal – *Too Loud a Solitude*, transl. Michael Henry Heim, Harcourt Press, New York, 98 pag.

partinism, îmi declar singură poziția: am fost convinsă, ani în șir, că orice formă de rezistență politică prin cultură e în mod fundamental inadecvată, că ea provine dintr-o gravă confuzie de valori, mize, coduri de comunicare și niveluri de discurs. Romanul lui Hrabal mă obligă, și ne obligă în mod serios să reflectăm mai atent la această condiție a dizidentului care nu protestează în piața publică, nu imprăstie manifeste, ci cițește pe ascuns un tratat de filozofie idealistă, sau își încredințează gândurile unui jurnal.

Hanta, eroul din acest roman, duce zilnic acasă to-muri salvate de la măcelul mașinii hidraulice. Cămaruța lui sordidă e un depozit de cărți îngrămădite pretutindeni, ca o fortăreață menită să-l apere, odată ce s-a refugiat înăuntrul ei, de lumea de-afară. Dar aceeași fortăreață amenință să se

prăbușească, să-l strivească sub povara ei: peste zi, Hanta hrănește presa hidraulică, dar seara, cînd vine acasă, uriașa bibliotecă recuperată devine ea o simbolică presă hidraulică gata să-l devoreze. Culcat pe spate, în patul său strîmt, Hanta privește în sus și împrejur stiva de cărți oricînd pregătita să se prăbușească asupra lui, ca o sabie a lui Damocles ordonînd revanșa rîndurilor distruse în falcile mașinii. Deși salvează zilnic o carte, și în felul acesta garantează supraviețuirea în abstract a unei lumi altminteri pe cale de dispariție, Hanta e copleșit de povara unei culpabilități pe care nimic nu o poate îndepărta. Pentru fiecare carte salvată, altele sînt distruse. Dar mai presus de orice, între presa hidraulică și cămaruța ticsită de cărți niciodată nu se va stabili un echilibru.

Fiecare capitol, cu excepția ultimului, începe cu aceeași propoziție, reluată ca un fel de litanie, o tînguire din ce în ce mai disperată: *Sînt de-acum treizeci și cinci de ani de cînd reciclez hîrtie*. Fraza trece prin diverse variațiuni pe parcursul poveștii, dar reluarea ei, și astfel transformarea în sumbru leitmotiv, exprimă neputința personajului, victima a ratatelor sale eforturi de a salva în plin act al distrugerii. Viața lui Hanta se desfășoară în subteranele orașului Praga, acolo unde se string reziduurile, unde mișună șobolanii, în visceralele unei lumi disperate. Romanul e construit din simboluri și metafore ale distrugerii și rezidului, contrapontate de alte metafore, ale purificării și recuperării. Iubita din tinerețe a lui Hanta fusese nevoită să părăsească orașul în urma unei rușini pățite la o petrecere, cînd veșmîntul ei pestriț-sărbătoresc, minjit de fecale după o excursie la latrină, fusese expus în vîzul tuturor. Mai tîrziu, însă, spre finalul poveștii, Manca, fata cu pricina, reapare ca model al unui sculptor impotent, care o iubește platonice, durîndu-i statuia pentru a compensa absența dragostei fizice. O altă iubită a lui Hanta, o țigăncușă murdară și tăcută, căreia el nici măcar numele nu-i știe, e personajul cel mai pur din întreg romanul. Fata adoră, dar îi e totodată frică de zmeu, se teme că ar putea-o rufta, ridicînd-o pînă la cer și rătăcind-o în nori. Iar țigăncușă dispare într-o bună zi, dusă cu forța într-un lagăr de exterminare a țiganilor, unde va muri fie arsă, fie gazată, în oricare din cazuri sfîrșitul ei fiind legat de un element care se

Ultima oară despre draci

LUST îl întreabă pe Faust dacă e adevărat că a avut relații cu Diavolul. I se răspunde: "Bineînțeles. Ca toată lumea. Cunoști pe cineva care să nu fi avut relații particulare cu el? E imposibil. Cum să faci ca să nu ai? Ar trebui să nu mai gîndești, să nu mai vi-sezi, să nu mai simți" (II, 288).

Faust se apropie mult, dar lasă la o parte verbul principal. Ar fi trebuit să adauge: "...să nu crezi". Oricum, chiar și așa se desprinde din vorbele lui că omul are facultatea de a-și "lucra" răul, ca pe materia primă a practicilor lui înalte: a gîndi, a visa. Să te referi la diavol numai pentru a numi răul în sine e neinteresant. Altfelva trebuie spus: așa cum Lucifer a căzut din ceruri, cu ajutorul nostru Satana poate fi supus la penitența urcușului către cer. Dacă viața are un sens, acesta mi se pare a fi cel esențial. Artistul îl atinge dar, spre deosebire de mistici, niciodată integral. În operă, dacă e una de valoare, persistă - trainică - o coastă de drac. De altfel, Valéry o știe. După ce spune că diavolul este mai peste tot, regretă: "Literatura, vai, nu este totdeauna El (...). Nu are, prea adesea, nici frumusețea nici profunzimea lui" (II, 290).

Se știe, diavoli urîsc: "Je hais!...Haïr, c'est vivre, nous! (II, 338) Acel *nous* restrictiv pare să spună că numai în ură viața e infern. Ar exista și altfel de viață, lipsită de ură. Am fost mai radical. Luată în sine, viața îmi apărea ca luptă, pînă la moarte, între indivizi. Viața nu se putea îmblîndi decât prin integrarea morții. O viață pentru care moartea nu mai e la capăt, ci "răde în noi". Practic, ce înseamnă asta? Nu pot să mă îmblînzesc decât renunțînd. De aceea, mă fascinează învingătorii și nu-i iubesc decât pe învinși. Nu întâmplător, dracii strigă într-un glas: "Ascultă, ascultă, iată singurul sfat: IUBEȘTE-TE!" (II, 343) Ei bine, nu mă iubesc. Nici nu mă urîsc, căci: "A mă urî... înseamnă a mă iubi!" (II, 345). Nu mă urîsc, nu mă iubesc: mă suport.

Mefistofel se autocaracterizează: "Sunt Profesor de Existență" (II, 358). El îi învață pe oameni ca, potrivit tendinței lor, să iubească sau să nu iubească, să trăiască sau să-și pună capăt zilelor. Mefistofel e crede prea grozav. În realitate, nu e decât un furnizor. El furnizează dorințe și repulsii. Restul, "traducerea lor în viață", îl facem noi.

scurge, alunecă, se pierde în înălțimi, întocmai ca zmeul pe care îl fură cerurile.

O singurătate prea zgomotoasă e un roman conceput în cheie lirică, povestea are doar un precar eșafodaj epic, în rest ea trăiește din fulgurații poetice, din metafore, scene alegorice, aluzii și sugestii. Ciudat, Hrabal scrie despre rezistență prin cultură în codul în care s-a făcut, cel puțin în România, rezistență prin cultură. Însă ambiguitatea, la el, nu e justificată de precauție, de necesitatea de a face față posibilei cenzuri. Ea nu este strategică, ci mai curînd exprimă un impas metafizic. Ce-nseamnă, pentru Hanta, a se opune unui regim care distruge, salvînd victimele acelei distrugerii tocmai prin participarea la act? E o întrebare pe care Hanta însuși și-o pune permanent, în rătăcirile sale

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Liviu
Ciocârlie

"Lasă-l să vorbească, zice Diavolul. Ai să vezi că se va distruge singur și că, marea lui de spirit ducându-l pînă dincolo de interesele persoanei sale (...) o să-facă să-și expună cu strălucire slăbiciunea și greșelile de care nu ne va rămîne decît să ne folosim împotriva lui" (I, 328). Greșit, complet greșit. Cum un astfel de om e un creator, discursul acesta nu diavolul îl ține, ci orice bun critic. Ca și polițiștii din filmele cu pistoale, criticul îi spune autorului: "Tot ce scrii poate fi folosit împotriva ta". Cât despre diavol, care e la originea greșelilor și slăbiciunilor, el altceva ar trebui să spună despre artist: "Al dracului să fie! Ne-a scăpat. Dar lasă, vine el înapoi! Punem noi mîna pe el!"

"Cînd diavolul vede, sau crede că a câștigat partida, devine încântător, naiv, băiat bun" (I, 328). Și tot viclean rămîne. Așa, fermecător, te atrage în genune: bîldăbâc! N-ai altă soluție, ca să scapi, decît să nu-ți fi dat Dumnezeu bucuria. Să te lase rece frumusețea. Să fii bătut în cap.

Ia te uită ce spune Mefistofel: "Eu sunt sinceritatea ta și o pătrund și o îmbogățesc cu experiența mea" (II, 369)! Înseamnă că artistul, care-și travestește gîndul, (Sainte-Beuve zicea că de la a doua carte scriitorul e atît de stăpîn pe mijloacele lui încît adevărata lui natură, acum bine ascunsă, n-o mai poți descoperi.) luptă împotriva lui Mefistofel. Și mai înseamnă că unii ca mine, incapabili să "transfigureze", sînt... plini de draci.

Neajunsul de a fi însemnat cu jumătate de an în urmă frazele de comentat: uneori nu mai știu ce aș fi vrut să spun. "L'homme sans reflet" (II, 64), citesc. Îmi scormonesc mintea, nu găsesc. Am și ghinion. Astăzi părăsim, definitiv, "a treia Europă". În jurul meu, în camera, mobilă deplasată, mormane de valize, de saci, pachete de cărți în stive, urme de tablouri pe pereți de mult nezugrăviți. Pe birou n-am păstrat decît caietul meu și cartea lui Valéry. Citesc încă o dată: "Omul fără umbră. Deodată, mă iluminez. E diavolul, îmi spun. Diavol, domnul Teste (despre el e vorba)? Îl găsesc cam cazanier, cam pantoufflard. Dacă-i așa, pot să fiu și eu diavol. Diavolul mic-burghez."

prin viscerele orașului, sau în viscerele memoriei sale. El e un ins obosit de viață, trist și totuși suficient de naiv încît să nu fi devenit cinic sau pesimist. Cărțile pe care le citește, după ce le-a recuperat, îl tulbură, îl neliniștesc, pentru că cu ajutorul lor înțelege că ar trebui să facă mai mult, că ar trebui să facă altceva. Un bătrîn profesor de filozofie, senil, pe care Hanta îl aprofundea cu reviste și cărți salvate din presa hidraulică, vede în personaj două fapaturi, un fel de Jekyll și Hyde, unul bun, de la care primește volumele dorite, altul rău, de care trebuie să se ferească. Abia spre finalul romanului, bătrînul profesor are subită revelație, spre marea sa groază, că ambii sînt de fapt unul și același. Captiv în propria sa dualitate, victimă și agresor, Hanta e sortit să trăiască cu

această dilemă morală: face rău, sau face bine? Pasajul care revine permanent în roman, pentru că revine în lecturile lui Hanta, este celebra sentință kantiană "ce rău instelat deasupra noastră și legea morală din noi". Din pivnița sa umedă și întunecoasă, Hanta nu vede cerul. Dar simte legea morală din sine, atunci cînd e obligat să ia o decizie explicată: concediat, pe cale de fi înlocuit de muncitori de votăți cu adevărat unei lumii analfabete și inculte, Hanta refuză să plece. Refuză să-și părăsească presa. Finalul poate fi citit în diverse variante, dar Hrabal nu mai ambiguu cel puțin într-privință: eroul său alege să rămînă captiv dilemei sale tocmai pentru că dilema în sine reflectă legea morală din el.

Cărți primite la redacție

- Nina Berberova, *Sublinierea îmi aparține*, traducere și note de Natalia Stănescu, prefată de Nina Berberova, București, Ed. Univers, col. "Memorii, jurnale, corespondență", 2000. 464 pag.
- Thomas Pinchon, V., traducere de Horea Florian Popescu, postfață de Geta Dumitriu, București, Ed. Univers, 2000 (seria de autor "Thomas Pinchon"). 512 pag.
- Raymond Federman, *Celor pe care i-ar putea interesa*, traducere de Antoaneta Ralian, București, Ed. Univers, col. "Romanul secolului XXI", 2000. 160 pag.
- Pascal Quignard, *Sexul și spaima*, în românește de Nicolae Iliescu, prefată de Dinu Flămînd, București, Ed. Univers, col. "Sinteze", 2000. 192 pag.
- Gonzalo Torrente Ballester, *Don Juan*, traducere, prefată și note de Mianda Cioba, București, Ed. Univers, col. "Romanul secolului XX", 2000. 408 pag.

Trei proze de

AFACERE DE ÎNALTĂ TRĂDARE ÎN CROAȚIA

(18 martie 1909)

Rețetă pentru o producție en gros de trădători

Conversație informativă

Adjunctul banului* croat era așezat la masa din biroul său și discuta confidențial cu comisarul regional: "Guvernul banului nostru, baronul Rauch**, este foarte impopular. Ar fi bine deci să încercăm a îndrepta această stare de fapt. Ce-ai zice dacă în acest scop am spinzura vreo cincizeci de persoane?"

"Aș spune, răspunse cu îngăduință comisarul regional croat, că nu numărul contează".

"Pe cât se vede, aveți o inimă mare, scumpul meu comisar. Baronul Rauch prețuiește astfel de oameni. Cât despre mine, eu aș spinzura cincizeci și șapte. Ce spuneți?"

"Doar atita, Excelență: că cincizeci și șapte ori cincizeci și opt, tot una e. Pe mine nu mă impresionează, eu sunt funcționar și, slavă domnului, funcționar bun. Dacă e de spinzurat, spinzurăm, dacă e de împușcat, împușcăm, dacă legea zice: de înecat, atunci înecăm și dacă ar zice: de tras în teapă, bun să se tragă în teapă și dacă din cel mai înalt loc aș primi ordin să-mi tai beregata, îmi tai beregata și dacă Serenissimul ban mi-ar spune: «Kérem, emit inni», «Vă cer să nu mai beți nimic», nu mai beau și crăp de sete pentru patrie. Așa funcționar sunt eu. Pentru imperiul maghiar, ca și pentru o patrie mai mică, cu mâinile astea goale aș stringe de git pe toți trădătorii. Dumnezeu mi-e martor, Excelența Voastră. La ordinele dumneavoastră".

Adjunctul banului surise. "Nu e necesar, scumpe prieten. Cel mai important lucru, așa cum am spus deja, este să câștigăm încrederea poporului în guvernul Serenissimului nostru ban Rauch. Iar aceasta se poate câștiga numai printr-un proces de înaltă trădare. Și trădătorii nu găsești în coșul sobei sau în propria-ți bură. Trebuie să-i distrugești. Cu puținică bunăvoință totul e posibil.

Baronul Rauch are nevoie de trădători pentru prinz. Noi o să-i preparăm. Și întrucît nu din zahăr candel se fac trădătorii, sîntem nevoiți să ne uităm înapoi. Rău ar fi dacă în toată puzeria asta de lume din Croația nu s-ar găsi măcar cincizeci și șapte de trădători. Bați la o ușă, bați la alta, poate dai este o pipă cu inscripție. Bine. Ai deci trădătorul care a fumat cu această pipă. Și pe cel ce i-a scris pe pipă inscripția, ar mai ciocănești pe la porți, arestezi și fabricantul de pipe și pe negustorul de la care proprietarul pipei cumpără tutun. Și poate cel dintîi nici nu merge înger să-și ia tutun, trimite pe altcineva. Ciocănești în continuare și gata, ai încă un «hazaarulo», un acuzat de înaltă trădare. Și, doamne iartă-mă, cine-i înger pe lume ca un par în gard? Toți restauții ăștia au precis ceva neamuri. Îi

Vote:

Procesul de la Zagreb a fost înscenat de către guvernul austriac în anul 1909, fiind, pe baza unor documente falsificate, minoritatea sîrbo-croată a fost acuzată de trădături de înaltă trădare cu guvernul sîrb.

) ban - vice-rege în Croația;

*) guvernul baronului Rauch - Rauch (1865-1933), ban croat, înscenatorul procesului de la Zagreb.

arestezi și pe ei. Iar mai bați pe ici pe colo, pînă la urmă dai de careva care o să jure pentru cît ai să-i plătești. Acesta este martorul acuzării. Inculpații ar vrea și ei să depună mărturie. Îi faci părintește să înțeleagă că în calitate de acuzați nu vor depune mărturie, că pentru asta există martorii acuzării. Le pui la toți în circă o anchetă pentru înaltă trădare, un proces ca lumea și ai făcut liniște în Croația. Asta se numește «scopul scuza mijloacele», dragă prietene. Sau poți s-o pornești și altfel. Găsești un pungaș pe care-l pui să aleagă: ori te azvîrl în pușcărie ori o să juri și o să povestești lucrurile care o să-ți fie indicate. Un derbedeu ca ăsta e o persoană respectată și aduce întotdeauna excelente servicii guvernului. E răsplătit, ba primește chiar și un titlu nobiliar. Uneori guvernul se găsește într-o asemenea situație că nu mai știe pe unde să scoată cămașa și atunci o haimana din asta drăguță e ca picată din cer. Dacă știe să scrie, și mai bine. Poate, de exemplu, să publice o broșu-

rică despre conspirație. Evident, această nu este ideea mea, ci a banului însuși. Eu aprob această idee. Dacă persoana în chestiune nu știe să scrie, o dai altora s-o întocmească. La guvernul regional e plin de funcționari care scriu versuri în tinerete. Funcționarul respectiv e avansat, persoana cu pricina semnează, și gata. Avem toate firele. Broșura despre conspirație trezește interesul cercurilor guvernamentale. Omul care a semnat-o e convocat la ban. Banul îl bate pe umăr, îi dă mîna, după care și-o spală. Murdar individul, dar de!, interesele patriei... Important e ca în broșură să figureze numele unor oameni aflați în viață, întrucît cadavrele nu se spinzură, nici nu sînt condamnate la pușcărie. Totul se petrece cum am zis mai-nainte. Modul de acțiune identic. Ciocănești cînd la o ușă, cînd la alta. Tribunalul se pregătește în ideea că trebuie să condamne pentru înaltă trădare oameni nevinovați. Sentințele sînt pregătite deja din timpul anchetei. Și ce credeți, ce zice Europa de asta, dragă comisar?"

"Noi pe opinia publică..." se porni comisarul regional.

"Că bine ați zis-o, - îl complimentă adjunctul banului, - noi mergem drept la țintă. Restul vine de la sine."

II. Scrisoarea banului adjunct către baronul Rauch

Excelența Voastră!

Am găsit pungașul care ar aranja lucrurile după dorința noastră. Se numește Nastic. I-am promis un titlu nobiliar, o slujbă bună și bani. Broșura o scrie singur.

III. Scrisoarea banului, baronul Rauch, către adjunctul său

Scumpe prieten!

Tocmai am avut o discuție cu prietenul nostru Nastic. I-am înmînat 30.000 K ca să publice broșura pe cont

propriu. Anexez lista cu persoanele la care trebuie găsite dovezi suspecte. Am nevoie de zece indivizi care să jure strîmb. Cheltuielile sînt în seama mea.

IV. Ce a fost găsit în posesia suspectilor (Conform listei guvernului)

La prima persoană: briceag cu mîner roșu, cămașă albă; dat fiind faptul că acuzatul are ochi albaștri, alăturarea acestor culori dă naștere tricolorului slav.

La cea de-a doua persoană: carafa cu inscripție sîrbă.

La cea de-a treia persoană: nu a fost găsit nimic, ceea ce dă și mai mult de bănuț, întrucît dovedește conștiința pătată a respectivului inculpat, care a avut rafinamentul de a distruge orice urmă a actelor sale de înaltă trădare.

La cea de-a patra persoană: găsit un album de cărți poștale. În interiorul acestuia găsite două vederi din Belgrad. Avînd în vedere că semnaturile sînt ilizibile, aceasta constituie o dovadă că cercurile sîrbe erau bine informate asupra faptului că corespondența avea o tendință antidinastică.

La cea de-a cincea persoană: găsit nimic. Acest fapt este cu atît mai suspect, cu cît în acest caz poliția a mers la sigur.

La cea de-a șasea persoană nu poate oferi lămuriri asupra circumstanțelor în care a cîntat în trecut o melodie populară sîrbă. Dat fiind faptul că nici la ea nu a fost găsit nimic, se consideră caz similar cu cel al inculpaților trei și cinci.

Cea de-a șaptea persoană: descoperă o pereche de ciorapi achiziționați la Zemun. Întrucît Zemun se află în apropiere de Belgrad, se poate considera că inculpatul, prin achiziționarea în urmă cu cinci ani a sus-numiților ciorapi, a dorit să se asigure pentru orice eventualitate, pentru a fi în măsură de a-și justifica legăturile cu Serbia și cercurile sîrbe.

Cea de-a opta persoană a ascuns cu vigilență tot ceea ce ar fi putut să o pună în situația de a fi bănuț de înaltă trădare. Dovada o constituie faptul că nici în cursul unei percheziții inopinate nu a fost găsit nimic în locuința inculpatului.

Cea de-a noua persoană: reținută în detenție preventivă pentru motivul că are un tată vitreg la care nu a fost descoperit nimic la numărul cinci. Există bănuiala legitimă că cei doi sînt de comun acord și fac pe nevinovații.

La cea de-a zecea persoană descoperită o culegere de cîntece sîrbești.

Cea de-a unsprezecea persoană se află în posesia unei liste a membrilor Sokolului.

La persoanele 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 găsite carnet de membru al Sokolului.

La persoanele 22, 23, 24, 25, 26 carnetele de membru al Sokolului nu au fost găsite. Dat fiind faptul că există bănuiala legitimă că respectivele persoane erau la curent cu existența Sokolului, asociație de înaltă trădare, și că nu au aderat la aceasta numai din motivul de a ascunde organelor oficiale comportamentul lor trădător, guvernul consideră că erau pe deplin conștiente de actele lor de înaltă trădare.

La persoanele 27, 28, 29, 30 și pînă la 35 descoperite haltere. Guvernul este în drept de a considera că scopul deținerii acestor haltere este acela ca, prin utilizarea lor, acuzații respectivi să-și dezvolte musculatura în vederea unei rezistente energice împotriva instituțiilor

lor guvernamentale. Prin aceasta, ei au comis delictul de revoltă care, coroborat cu zvonurile care circula despre ei, implică natura veridică a crimei de înaltă trădare.

La persoanele 35 și pînă la 50 descoperite diverse documente dovedind că respectivii s-au aflat în contact cu cercurile sîrbe. Dovada principală o constituie confesiunea lor religioasă, care este identificată cu sîrbii înșiși în cadrul Regatului sîrb.

Cea de-a cincizeci și una persoană s-a îmbolnăvit mortal în timpul detenției preventive. Aceasta constituie dovada faptului că dorea să se sustragă unei condamnări conform legii.

La persoanele 52 și pînă la 57 descoperite ziare sîrbești. Întrucît nu au fost găsite în același timp și ziare guvernamentale croate, rezultă evident faptul că ziarele sîrbești le erau suficiente, ceea ce justificau acuzația de crimă de înaltă trădare.

V. Extras din audiența cu acuzații de înaltă trădare

Președintele către primul inculpat: "Recunoașteți această pălărie?". "Da". "Știți cînd ați avut această pălărie pe cap pentru ultima dată?". "Nu știu!" Președintele cere ca acest fapt să fie notat în procesul verbal.

Avocatul acuzării: "Nu știți deci că această pălărie v-a fost împrumutată de către inculpatul Dr. Medakovic?". "Nu-mi aduc aminte."

Președintele, pe un ton sfidător: "Pai vedeți, dacă nu știți nici măcar cine v-a împrumutat pălăria, sigur n-o să doriți să aflați nimic despre înalta trădare..."

VI.

Mi-e teamă de ce ar putea să se întâmple cu mine, acum, cînd procesul de la Zagreb e atît de aproape. De fapt, dețin o batistă roșie, la noi în bucătărie se află un dulap alb și-n curînd, la primăvară, cerul o să-și desfășoare mantia albastră. Una peste alta iar dau tricolorul slav pasibil de înaltă trădare.

POVEȘTEA ALEGĂTORULUI DEFUNCT (2 iulie 1914)

ADMINISTRAȚIA cimitirului se ocupa de un eveniment cu totul aparte. Cam cu vreo paisprezece zile înaintea alegerilor generale, în biroul administrației intrase doamna Demusova, văduva unui negustor de mărunțișuri, domnul Eduard Demus, și se plînsese de neglijența ce domnea în acoperirea cu lespezi a mormintelor. Deoarece dumnezei găsise, de la ultima sa vizită, mormîntul soțului crăpat. Administrații constatară într-adevăr o gaură serioasă într-o parte, o crăpătură deosebit de adîncă, și, complet întoarsă pe dos, doamna Demusova se înapoie de la cimitir în apartamentul său din Liben. O năpădiseră amintirile despre soț, ce om ordonat era și cum nu suferea el nici cea mai mică neglijență. Ce-ar fi zis să vadă în ce hal era propriul lui mormînt!

La magazinul lui totul trebuia să fie în cea mai perfectă ordine și cînd o dată, din greșeală, întrucît sticla cu acid acetic nu se afla la locul ei, i-a turnat din ea unui bețiv, numaidect a dispărut cu sticla de acid acetic într-o încăpăre din spatele prăvăliei și-a bătut-o pînă la

Jaroslav Hasek

fund, lăsând scris pe o bucată de hirtie: "Nu pot suferi dezordinea și de aceea, ca persoană onorabilă, mai degrabă pier de bună voie."

Scrisese aceste cuvinte cu o mână energică. Asta se întâmplase cu cincisprezece ani în urmă și de atunci odihnea la cimitir în parcela VI. Doamna Demusova îi povestea vecinei sale în ce stare găsisse mormintul soțului. Vecina chibzui o vreme, apoi spuse: "Să nu vă speriați, doamna Demusova, că-i doar așa, o superstiție, dar se zice că dacă crapă mormintul, vrea mortul să iasă afară. Am citit eu odată o baladă despre un cizmar răposat. Că și-n Germania au deschis un mormânt din asta undeva prin Saxonia și nu l-au mai găsit în el pe muzicantul îngropat. Văduva i-a dat anunț la ziar să se întoarcă și să se lase de prostii, la care răposatul i-a răspuns că o s-o aștepte la poșta centrală. S-a dus ea acolo cu polițistii și l-au arestat, dar s-a dovedit că nu era bărbatul ei. Știți, doamnă dragă, cite se mai întâmplă pe lume, de nici prin cap nu-ți trece. Da' să nu vă fie frică, sint doar superstiții."

Doamna Demusova simți cum o trec fiorii și, rugându-se, reuși s-o convingă pe vecină să i-o împrumute pe timpul nopții pe fata ei deja măricică, pe Karla, că îi e frică să doarmă singură.

Care va să zică vecina i-o împrumută pe fiică-sa, așa cum vecinele cumsecade își împrumută între ele gaz și alte cele. Karla se duse mai mult moartă decît vie, căci fratele ei, lăcătușul, îi spusese în glumă că dacă o fi să vină la noapte domnul Demus, să nu cumva să uite să-i facă un ceai cu rom, că răcește omul pe drum, din Olsany pînă-n Liben.

Tremurînd ca varga, Karla o întreba pe doamna Demusova dacă are în casă rom și amîndouă așteptată înspăimîntate să vadă ce se va întîmpla. Nu s-a întîmplat însă nimic demn de luat în seamă, în afara faptului că lampa a sfiit și dulapul a scîrțit de vreo trei ori. La miezul nopții, în masa veche din bucătărie au început să facă gălagie niște carii. Undeva afară urla un cîine și un trecător zbiera în tăcerea nopții: "Barusko, mîndruța mea".

Adormiră abia spre dimineață și pe la amiază le treziră niște bătăi în ușa. Într-o clipă se îmbrăcă și deschiseră. În apartament își făcuseră apariția doi domni și întrebă de domnul Demus. Doamna Demusova se închină și răspunse că e decedat de cincisprezece ani.

"Nu-i nimic, cuvîntă unul dintre domni, știți, scumpă doamnă, dac-ar mai fi în viață, ar ști care-i datoria lui. A fost un *mladoceh* sincer, și precis ne-ar mai da și acum o mînă de ajutor la alegerile generale și ar vota cu noi. Păcat că e mort, dar asta pur și simplu n-are nici o importanță. Va primi, scumpă doamnă, un buletin de vot pentru comisia a treia și o să trecem noi să-l luăm. Precis o să voteze cu noi. Ne faceți dumneavoastră o procură în numele lui, căci, pe cînd era încă în viață, a zis o dată: "Domnilor, dacă veți avea vreodată nevoie de mine, faceți apel negreșit și cu toată încrederea, eu voi face totul pentru voi, oriunde m-aș afla. Pe mine vă puteți baza, și dacă n-oi mai fi în viață, apelați la soția mea". Îi sîrutară mîna și chiar în după-amiază aceea sosi un slujbaş de la comisia centrală și aduse un buletin de vot pentru domnul Demus. "Pentru numele lui Dumnezeu, strigă doamna Demusova, asta nu-i lucru curat". Și fugă la cimi-

tir, unde cu groază constată că gaura cu pricina era și mai mare.

Seara o luă împrumut pe Karla cu tot cu frățiorul ei mai mic, Bohuslav, ca să innopteze la ea. Pe Bohuslav a fost însă nevoie să-l dea afară, întrucît umbla noaptea pe la ușa și ciocănea spunînd: "E liber, poftiți înăuntru, domnule Demus". Apoi se ascundea sub pat și făcea: "Uuu, huu". În toiul nopții li se păru că aud pași pe culoar, iar Karla putea să jure că de data asta chiar mișcase cineva de clanță.

Dimineața veniră cei doi domni și vorbiră cu însufletire despre partidul "mladocehilor", cerura buletinul de vot și spuseră că au deja procura de la domnul Demus. Înșirară vrute și nevrute susținînd că domnul Demus trebuie să voteze fie ce-o fi. În tot acest timp fură întrerupți de tînguiea monotonă a doamnei Demusova: "Sfinte Doamne, doar e mort de cîșpe ani! Vai, ce frică mi-e!"

"Scumpă doamnă, spuse triumfător unul dintre bărbați, strecurînd în geantă buletinul de vot al domnului Demus alături de celelalte, scumpă doamnă, să nu vă fie teamă de nimic, soțul dumneavoastră contribuie la victoria primăriei și a acelor domni cu care s-a înțeles întotdeauna foarte bine." Au lăsat-o agitată și agitația ei spori după-amiază, cînd descoperi la cimitir că mormîntul era și mai crăpat decît cu o zi înainte. "Își face loc să iasă", îi trecu prin minte și se duse zdrobită acasă, unde îl împrumută de la portăreasa pe domnul portar, se înțelege, într-un mod cu totul onorabil.

Portarul alergă pînă la două noaptea după bere jos la berărie, bău ca un butoi fără fund, și pînă pe la ora trei înșiră atîtea grozăvii, atîtea povești cumplite cu cadavre, că doamna Demusova și Karla țipară întruna de frică.

Așa a trecut mai bine de o săptămînă. Portarul avea deja nasul roșu de atîta băutură și toată casa umbla noaptea s-o sperie pe doamna Demusova. Vespnic se găsea cite un suflet milostiv care sărea binevoitor din culcușul său cald și se ducea în izmene să boncăne la ușa Demusovei. Apoi veniră alegerile și în ziar apărură știrea că la centrul de votare din Liben a fost reținut un individ care venise să voteze în locul lui Eduard Demus, negustorul răposat de mai bine de cincisprezece ani, dar că respectivul reușise să scape cu fuga.

Cînd doamna Demusova citi aceste rînduri, își făcu semnul crucii și o podidiră lacrimile. De atunci încoace, vizitatorii parcelei VI din cimitir au prilejul să observe un spectacol foarte trist. În fiecare după-amiază se poate vedea lîngă un mormînt o doamnă înveșmîntată în negru, care-și împreunează mîinile și strigă: "Eduarde, dacă tot l-ai votat pe domnul ăla, Filip, puteai să treci și tu pe-acasă... N-a fost frumos din partea ta, Eduarde!"

BUCĂTĂRIA CEHĂ (9 mai 1910)

ȘI DEPUTAȚII sînt sensibili la aroma cîrnaților din Moravia. Domnul deputat Skuhersky preferă cîrnații din carne mărunt tocată celor făcuți din bucăți mai mari, așa cum preferă vinurile dalmate celor sud-austriece sau ungurești. Mare i-a fost deci bucuria cînd, undeva în arondismentul opt din Viena, pe o stradă înfundată pe care rătăcea dornic mai degrabă să întîlnească

vreo doamnă de calitate îndolnică, descoperi o bodegă dalmată, prin al cărei geam se întrezărea un modest panou cu o inscripție în cehă: "Vinuri dalmate originale. Azi cîrnați moravi tocați mărunt pe varză". În al doilea geam se afla un afiș pe care același lucru era scris cu majuscule în nemtește, pe o hirtie transparentă. Și dedesubt "Johann Ruzicka". Domnul deputat pătrunse înăuntru. Era o zi mohorîtă, cînd bolta cerească ca și politica sînt întunecate, cînd pe culoarele Camerei deputaților nu se poate omul odihni în tihnă de discuțiile gălăgioase ale colegilor deputați aflați la celelalte mese. În asemenea împrejurări, cel mai bine e să ieși din parlament și să te duci pe undeva să-ți mai vii în fire și să te trezești din amorteală. "La te uită, își zise deputatul Skuhersky cînd simți mirosul cald al verzei și al cîrnaților moravi, trebuie să le spun mîine colegilor la club."

În bodegă nu se afla încă nimeni. Cîrciumarul Ruzicka se învîrtea în jurul domnului deputat, cînd deodată se opri și spuse: "Mîine sîntem în cincisprezece!" Era adevărul adevărat, nu se putea obiecta nimic. Domnul deputat dădu din cap și cîrciumarul, evident încîntat că intrase în vorbă, se așeză alături pe un scaun și continuă: "Mîine sîntem în cincisprezece, marți, și avem *knedliky* [găluște] cu jumări și carne de porc afumată!"

Plăcut surprins, domnul deputat puse furculița pe marginea farfuriei și răspunse prietenos: "Am să vin negreșit!"

În fața ochilor îi apărură în acea clipă o porție frumos mirositoare de *knedliky* cu jumări și parcă văzu ceafa neagră de porc, afumată în casă, și ademenitor presărată cu mirodenii, al cărei strat subțirel de carne de sub pielea moale e întretaia cu dungi fine de grăsimi. În asemenea momente uită omul cît ai clipi de problema bugetului de stat.

"La noi se gătește pentru domnii clienți mîncare cehească", îl lămură cîrciumarul. Prinse glas și vorbi despre bucătăria neaoșă cehească mai degrabă cu respect decît din punct de vedere negustoresc. Accentul principal îl puse pe *knedliky* și trecu rapid la ciorba de cartofi cu ciuperci, așa cum se face la ei, în sud.

"Și eu sînt de prin părțile acelea", răspunse deputatul cu vocea îndulșită. Așa era, căci chiar în circumscripția lui electorală se făcea o ciorbă de cartofi cu ciuperci nemaipomenită. Cînd a fost să fie ales era o vreme rece și ploioasă și o farfurie de ciorbiță gustoasă picase numai bine în burțile alegătorilor.

Reveniră cu vorba la un fel de *knedliky* care la noi în sud au mare căutare. Sînt așa-numiții *knedliky* "coate-goale", preparați din cartofi cruzi. Era atît de captivant, încît domnul deputat Skuhersky uită complet de cugetul național, care tocmai era citit stîmînd o vagă încordare a Camerei, întrucît deputații erau în general plictisiți de cifrele care anunțau: 320 milioane pentru armată, 22 milioane pentru învățămînt...

Din această stare de disperare și plictis domnul deputat Skuhersky a fost smuls în mod agreabil de discuția despre *knedliky* "coate-goale". "Și pe ei, continuă cîrciumarul, îi servim tot cu varză și carne de porc". Dintr-odată

toate grijile căzură de pe umerii deputatului Skuhersky, umeri despre care spusese deseori alegătorilor că vor înfrunta loviturile guvernului de la Viena.

Bău pahar după pahar, prinse spor la vorbă și parcă văzu în fața ochilor dealurile acoperite cu păduri de brazi și printre ele lacurile de pe moșia Schwarzenbergilor de unde era de fel șeful grupului său de alegători. În minți îi reveniră chipurile unor oameni de stat, dintre care nu puțini lăcrimasera de bucurie cînd Skuhersky fusese ales deputat. Vedea mulțimea de entuziaști cărora le promisese cite-n lună și-n stele, o casuță la ei în sud, unde de sîrbători să miroasă a plăcinte și a rață pe varză. Se simți așa de bine după al optulea sfert de vin că spuse: "Mîine vi-i aduc pe domnii mei colegi la *knedliky* cu jumări". Mai dădu pe gît un sfert de vin și fredonă cam fals un cîntec din Blaty, din care uitase începutul: "...un cîrlig îți da fierarul dacă bine îi plătești..." Apoi plăti, strînse mîna cîrciumarului și plecă la club.

Domnii colegi deputați de la club au fost foarte încîntați că au dat peste *knedliky* cu jumări și cu porc afumat de casă. Un mod agreabil de a se întrema cînd se discută chestiunea bugetului. În afara de asta e destul de greu să găsești în Viena o cîrciumă plăcută în care deputați cehi să nu fie luați peste picior. Și în plus mîncare cehească...

În prima zi la *knedliky* cu jumări sosiră opt. Apoi, a doua zi, au fost *knedliky* din cartofi cruzi, cu o felie de carne de porc și nițică varză. Deja veniseră doisprezece. Pe urmă începură să vină la prînz, după-amiază, la cină și dimineață. Făceau cu schimbul în prospectarea acelei încăperi, în vreme ce în discuție se află tot bugetul. Era bucurios că simt mireasma casnică vetrelor ai căror reprezentanți îi trimeseră pînă aici.

Domnul Ruzicka era mulțumit și dădu spre publicare în jurnalul ceh din Viena următorul anunț:

Bucătărie tipică cehească!

Îmi permit să prezint locuitorilor o origine cehă din Viena localul nostru în care dimineața, la prînz și seara deputații cehi se întîlnesc pentru a savura mîncărurile noastre tradiționale. Drept specialitatea casei îmi permit a vă oferi *knedliky* cu jumări, serviți cu varză ceafă de porc afumată. Larg sortiment de vinuri dalmate. Jan Ruzicka, cîrciumar. Viena VIII, Scheirellschestrasse

Domnul cîrciumar Ruzicka se trimiră pînă în ziua de azi cum de, în urma anunțului, nici unul din acei domni nu i-a mai călcat pragul...

În românește c
Manuela Ghergh

Oskar Pastior, un alchimist al limbajului

INTR-O ierarhie a valorii, defazările cronologice ale unor evenimente culturale devin în anumite condiții cu totul neglijabile. În anul 1983, o prestigioasă editură germană (Hanser Verlag) publica 33 de poeme de Oskar Pastior și Francesco Petrarca. Spre finele anului 2000, sub titlul *33 de poeme cu Petrarca* acest "proiect" (cum intitulează poetul german "răstălmăcirea" sonetelor predecesorului său renascentist) vede lumina tiparului în România, în traducerea Norei Iuga. Apărut la Editura Fundației Culturale Române, volumul are o remarcabilă eleganță grafică și atestă reușita deplină a unui experiment poetologic. Cititorului român i se oferă șansa de a contempla, puse față în față, cele 33 de sonete ale lui Petrarca într-o compoziție aritmologică și poliglotă, în același timp: în varianta originală, în traducerea clasică a Etei Boeriu, în răstălmăcirea în germană, realizată de Oskar Pastior, a cărei versiune română o semnează Nora Iuga. La doar câteva zile după ce (prin capriciile poștei) îmi parvenea în Germania cu oarecare întârziere, la început de an, mă-nunchiul celor *33 de poeme cu Petrarca*, ziarul "Neue Zürcher Zeitung" consacră un amplu spațiu editorial lui Oskar Pastior, sub genericul "Atelier", anunțând și răsplătirea poetului cu un nou premiu literar german - *Peter Huchel Preis*.

Oskar Pastior, care afirmă că "s-a strecurat prin cuta timpului" pentru a se apropia de Petrarca, ieșise în prealabil, printr-o mișcare cronologică în sens invers, de sub mantia lui Mallarmé. Poetul german - "originar", cum însuși mărturisește, "dintr-un ținut încălțat în păduri și transilvan-ondulatoriu, împins de biografia proprie încoace și încolo, stabilit în

anonimatul Berlinului occidental" - face încercarea reușită de a se apropia după 600 de ani de poeziile și persoana "colegului său Francesco". Apropiere mijlocită desigur și de Premiul Petrarca, ce-l răsplătește pe Pastior cu ani buni în urmă.

Cine cunoaște mai în-deaproape personalitatea și creația lui Oskar Pastior nu se putea aștepta ca el să traducă doar, cu supunere și cuminenie, sonetele colegului Francesco. Poetul german cedează, cum tot el mărturisește, "tentativei vertijului acrobatic de a

evolua fără plasă, adică fără armură academică, sub cupola unei limbi străine", dar nu într-un tot, căci de italiană îl leagă firul românei împletit din corespondente morfologice și sintactice. Refuzând să consulte orice traducere germană a sonetelor lui Petrarca, Pastior caută cu bună știință riscul de a da "în bară". Formula, care la prima vedere pare expresia unei modestii ostentative, nu conotează decît ceea ce ar fi putut să i se întâmple... (oricui altcuiva decît lui, mă simt tentată să adaug).

Laboratorul poetic, alchimia limbajului, cosmogonia și legile matematice asociate firului ludic de care dispune, care guvernează și la care recurge Oskar Pastior, au făcut imposibilă, chiar după șase secole, ratarea autenticei apropiere de Petrarca. În elaborata sa strategie poetică, care-l conduce în cele din urmă spre o genială răstălmăcire a celor 33 de sonete, Pastior distinge trei impulsuri de apropiere: deliberat, ireverențios, aventurier. În acest din urmă caz, poetul german își reamintește că la începutul anilor '50 se încumetase să se amestece în sonetele lui Shakespeare, să introducă încă o persoană (de fapt să se introducă) în rebus, "un ciclu de poeme pubertar, rămas undeva în București"... Acum, Pastior se întreabă cu simulată ingenuitate dacă proiectul lui legat de Petrarca este doar un experiment și dacă în cele din urmă această problemă "chiar interesează". Răspunsul nu întârzie: nucleul chestiunii nu se află în comparația cu originalul, ci în simultaneitatea artificială a celor două demersuri. Cu alte cuvinte, așa cum afirmam la început, în congruența celor două variante, versiuni ale fiecăruia din cele 33 de sonete, acte poeto-logice. Congruența

care cititorului român i-ar fi rămas inaccesibilă fără aportul, congenial am putea afirma, al Norei Iuga, ce a oferit atît versiunea răstălmăcirii de către Pastior a sonetelor colegului său Francesco, cît și varianta română a epilogului, a glosării de către poetul german contemporan a unei aproape imposibile dar, iată, izbutite apropiere.

La baza acestei temerare și izbutite acrobații poetice se află, firește, talentul autorului, dar și experiența lui de OULIPO-naut. Oskar Pastior face parte din ilustra mișcare poetică OULIPO, anticipată de Rimbaud, de Tristan Tzara, de dadaism și suprarealism, mișcare în care-i regăsim pe Raymond Queneau, Georges Perec, Jacques Roubaud, Italo Calvino... pentru a nu pomeni decît numele cele mai sonore. Cît despre termenul de OULIPO-naut, acesta mi-a fost indicat de autor însuși, în contextul unei întâlniri la Tîrgul de carte de la Frankfurt pe Main.

Demn de consemnat ar mai fi un detaliu: în vremuri nu într-un tot prielnice poeziei, ultimul volum de poeme ale lui Oskar Pastior, apărut la Hanser Verlag, intitulat *Villanella & Pantum*, s-a plasat în fruntea topului literar din Germania, în toamna trecută, și pentru el anume a fost răsplătit cu *Premiul Peter Huchel*, care-i va fi înminat pe 3 aprilie.

Evenimentul, anunțat în mass-media germană la mijlocul lunii ianuarie, a avut pe dată ecoul cuvenit. O vizită făcută în "atelierul" poetului care trăiește la Berlin, de către Stephan Krass, se soldează cu un eminent eseu publicat, după cum am spus, în paginile cotidianului "Neue Zürcher Zeitung". Intitulat *Un cosmos de cuvinte*, eseu îl propune cititorului să arunce o privire în interiorul universului poetic al lui Oskar Pastior, prin lentila unei alegorii. Literale alfabetului edifică acel corp al vorbirii, totul petrecindu-se conform unor reguli foarte stricte. Cupola, bola lexicală a acestui cosmos este scrutată cu un telescop lettrist. În jurul steluțelor fixe gramaticale gravitează cîmpuri semantice. Mișcările ample ale telescopului manevrat de poet se soldează cu descoperirea de noi configurații de cuvinte.

Conform unui principiu poetic drag autorului, între geneza simultană, sincronă a unor cuvinte și înrudirea lor nu trebuie să existe neapărat o legătură. În fond, poezia a fost dintotdeauna și continuă să fie pentru Oskar Pastior îndeosebi sunet, muzicalitate. Pastior își recită

poemele, transferind cosmosul lettrist într-o imagine sonoră polifonică, afirmă autorul eselui. Sensul este generat abia după ce facultățile intuitive și virtuozitățile combinatorii au fost puse în funcțiune - textele rezultate fiind aidoma numerelor prime. "Cu cît mai prime", spune Oskar Pastior citat de Stephan Krass, "cu atît mai bine". Și, tot poetul german originar din România, apropiindu-se de etimologia unor termeni își explică interesul (*Interesse/Inter-esse*) față de limbă și prin grila biografică.

În universul mental, lingvistic al poetului curg, se interferează fluent, dialectul sășesc al strămoșilor transilvăneni, germana cultă, ușor arhaică, a părinților, româna străzii și a autorităților administrative, un strop de maghiară, frînturi ale limbii ruse, păstrate din anii deportării în lagăr, reminiscențe ale latinei buchisite la liceu, germana academică și germana veche învățate la universitate, greaca veche, franceza deprinsă prin lecturi, engleza.

Această existență diafană, poetică, (*inter-esse*) într-un univers imaginar și totuși atît de concret materializat lingvistic, structurat conform unor legi de maximă rigoare în care hazardul semantic și necesitatea formală se contopesc într-o formulă inegalabilă și inimitabilă (atît de specific "Pastoriană"), se manifestă și în ultimul volum de poeme *Villanella und Pantum*. Titlul cu sonorități fantastice are de fapt cel mai real sistem de referință: *Villanella* este melodia unui vechi dans napolitan din veacul al XVI-lea, iar *Pantum* este originar din Malaezia, a fost importat în secolul al XIX-lea în Franța unde a fost supus unei îndelungate perioade de incubare și îngrijire. Opțiunea poetului pentru cei doi termeni nu se datorează pasiunii sale față de tradiție, ori vreunui "flair" exotic, cît potențialului liric al celor două vocabule. Pasionatul eseu pe care Stephan Krass i-l dedică lui Oskar Pastior în paginile cotidianului elvețian citat atrage cititorilor atenția asupra unui element fundamental care explică esența marilor poeți: exact atunci cînd construcția operei pare mai diafană, fundamentele acesteia sunt solide și adinci.

Rodica Binder,
Deutsche Welle, Köln

P.S.: Aflu din țară în ultimul moment că la palmaresul lui Oskar Pastior se adaugă și Premiul de excelență pentru literatură al Fundației Culturale Române.

Neasemănarea în asemănare

OSKAR PASTIOR

33
POEME
CU
PETRARCA

OSKAR PASTIOR trebuie să fi fost în altă viață magician. El conferă cuvîntului un magnetism care creează vrajă, este un inegalabil inventator de limbaj; a frecventat enorm de multe formule poetice și a rămas vrăjit de infinitele posibilități ale cuvîntului. Îi spuneam odată, cînd i-am auzit pentru prima oară baladele krimgotice recitate de el, că nu trebuie să cunoști limba germană, ca să-i primești fascinat poezia. Pentru că această poezie e o mixtură genială de cuvinte aparținînd

mai multor limbi, de neologisme, de expresii dialectale, de idiomuri, de arhaisme care se alipesc între ele atît de organic, încît formează un organism fonic remarcabil. E un demers poetic democratic, aș îndrăzni să spun. Nu numai că orice noțiune își află locul în text, nu după sens, ci după alte tîlcuri ascunse care țin de însuși trupul sonor al cuvîntului, receptarea lui făcîndu-se nu doar la nivelul intelectului sau al afectelor, dar, mai ales, antrenînd auzul, ceea ce te duce cu gîndul la încărcătura magică din jocu-

rile copiilor. Nu pot să nu remarc aici imensul rol pe care îl are în seducția poemelor lui Oskar Pastior, propria lui interpretare vocală. Orice lectură a lui în public e un spectacol. În timpul căruia te întrebi ce te vrăjește mai mult. Pentru că muzica e în prim plan, sensul e implicit. Îi spuneam odată că poezia lui, mă refeream mai ales la cea cu formă fixă, cum ar fi *Pantum* sau *Villanella*, care se bazează pe reguli precise, presupune un joc matematic. El m-a contrazis spunîndu-mi că ea se naște, ca la orice poet adevărat, sub imperiul inspirației; e total imprevizibil. El nu știe cînd scrie ce va ieși, abia la sfîrșitul poemului are revelația a ceea ce a ieșit. E ca un puzzle. Surprinzătoare mi s-a părut în acest sens afirmația lui: "Îmi forțez starea de grație". M-a șocat această mărturisire pentru că starea de grație nu poate fi constrînsă. Abia mai tîrziu am înțeles că el reușește ca nimeni altul să îmbine starea de grație cu explorarea lucidă a magmei poetice - e ca și cînd visul și veghea s-ar produce în același timp. Mărturisirea lui Oskar Pastior dă la iveală o mare forță, o forță care se naște dintr-un travaliu continuu și îndelungat, dar și dintr-o rară virtuozitate de a-și dirija singur această uriașă orchestră care este limba. Dar să revenim la cele *33 de poeme cu Petrarca*. Acestea sînt, în același timp, niște traduceri sui-generis din sonete, dar mai ales, creație personală de o deconcertantă originalitate. Mărturisesc că pînă acum nu am mai tradus vreun text care să-mi opună atîta rezistență. Este foarte greu să traduci un text scris de un autor care cunoaște limba în care este tradus, în acest caz, limba română. Ai senzația că ești controlat tot timpul, ceea ce naște complexe. Simți nevoia să traduci cît mai exact, o strădanie care poate defavoriza traducerea. Dar asta doar în paranteză. Una din dificultățile mele la tra-

ducerea acestor poeme a fost pierderea firului logic. Oskar Pastior manifestă un dispreț imperial pentru logica formală. Există sinuozități de gîndire în text care violentează și logica și sintaxa, deschizînd mereu alte perspective semantice, ceea ce derutează traducătorul. Am cîntărit nenumărate variante, încercînd să mă pastrez cît mai aproape de original, dar vrînd, în același timp, să comunic un mesaj poetic adaptat la sensibilitatea limbii române. Mărturisesc că din corectitudine, dar și din teamă, m-am consultat prin intermediul scrisorilor cu Oskar Pastior asupra traducerii. Și nu mică mi-a fost mirarea cînd el mi-a spus: "Dă-ți frîu liber. Re-creează. Creează tu." Nu am mai întîlnit un scriitor pe care să-l intereseze atît de puțin respectarea strictă a sensului. Acum îl înțeleg mai bine.

În epilogul lui la Poemele cu Petrarca, Oskar Pastior ne dezvăluie toată aventura acestei pseudo-traduceri. A fost mai mult un impuls de apropiere de textul lui Petrarca, decît o traducere propriu-zisă. Pe Pastior nu l-au interesat imaginile și metaforele lui Petrarca în strălucirea lor exterioară, ci mișcarea gîndului care se afla în spatele lor. De aceea l-a interesat mai mult neasemănarea în asemănare. El l-a așternut pe hîrtie pe Petrarca al lui. Poate că cititorul care va încerca să-l confrunte pe Petrarca lui Pastior cu Petrarca cel original va rămîne stupefiat și va privi acest demers ca pe un experiment. Dar eu, ca traducător care a pătruns adînc substanța textului și mai ales ca poet, nu-mi pot ascunde deruta și uimirea că în atîta distanță există atîta apropiere. Fără îndoială că explicația cea mai concludentă ne-o dă însuși Pastior spunînd: "Ne dovedim stîmă față de impulsurile gîndului în traducîndu-le provocator".

Nora Iuga

Bergman povesteste

POATE ar fi fost mai potrivit să scriu în titlu "Bergman pâlăvrăgește" dacă verbul ar fi avut sensul de a vorbi foarte mult dar nu fără rost. Pentru că Bergman a vorbit foarte mult la sfârșitul anului trecut și la începutul acestui an - la radio și televiziune și mai ales în presă.

Ca și cum, pur și simplu, nescrisele întâmplări ale vieții sale se cer povestite acum.

La aproape 83 de ani, Ingmar Bergman, personalitatea cea mai fascinantă a Suediei, arată lumii o nouă lumină pe fața sa.

Se pare că bătrânețea nu numai îi jefuiește pe oameni, ci le face uneori și neașteptate daruri. Lui Bergman i-a fost dat la bătrânețe să fie respectat și poate și iubit chiar de dușmanii săi, vârsta a făcut ca lumea să-l uite pe acel "regizor demon" de altădată, omul iritabil și dur cu actorii săi, tineri și bătrâni.

Pe trupul slab și modest îmbrăcat al regizorului, dar mai ales pe fața sa, se vede clar acum că a avut loc o metamorfoză. Este ca și cum bătrânețea plină de cicatricele experienței l-ar fi ajutat pe Bergman să iasă din crisalidă și să devină fluture și să zboare în aerul în care se pot spune adevăruri, uneori chiar stânjenitoare, cum ar fi acela că "sexualitatea i s-a stins treptat și fericit". Sau adevărul din mărturisirea făcută jurnalistului Jan Lindström în "Expressen": "Sunt fericit că am părăsit măcelăria, branșa curviei, adică filmul." Filmul care i-a cerut mereu un mare efort fizic, bruscându-i ființa din adânc. Bergman a spus clar că se distanțează de filmele sale vechi, care creaseră o anumită imagine a Suediei în lume. Dacă a iubit ceva în lume asta a fost teatrul, Dramaten, și pe actori.

În ultimele sale filme, Bergman apare el însuși cu o imensă bucurie de copil care până la urmă și-a câștigat favoarea de a intra în marele joc. "Regizorul demon" a devenit uman, plin de căldură iradiantă, inima lui bate aceleași ritmuri armonioase cu cele ale marelui teatru Dramaten.

Bergman amintește adesea de acest teatru legendar - "pereții lui îmi șoptesc mereu ceva pasionat, spectacolele jucate acum aproape 100 de ani sunt încă fierbinți de viață, vocile actorilor eterne." Recent, a pus aici în scenă piesa lui Schiller, *Maria Stuart* - "asta numai pentru că există acum în Suedia două regine: Pernilla August și Lena Endre, care fac posibil acest lucru".

Bergman a povestit cum le-a sărutat acestor actrițe tâlpile, odată, când s-au aflat în același bazin, unde el obișnuiește să înoate în stilul fluture.

Mulți jurnaliști îl întreabă despre "locul de muncă" - ei bine, de foarte multă vreme biroul lui Bergman este la Dramaten, sus de tot, aproape de acoperiș - se poate lua liftul până acolo dar lui îi place să urce și să coboare singur în semiobscuritate, pentru a-i saluta pe cei din umbră.

Cu toate că Dramaten se găsește la Stockholm, lui Bergman nu-i place să trăiască în capitala Suediei, ci "numai la Fårö (insula oilor) sau la Roma." O femeie se îngrijește de casa lui de pe insulă - vine în fiecare zi pentru trei ore și îi face menajul. Dar micul dejun și prânzul, regizorul și le prepară singur. După amiaza, pe la ora trei, vizionează filme la

cinematograful său propriu cu 4500 de videocasete. În fiecare an își alege 150-200 de role cu filme de la Filminstitutet.

Lui Bergman nu-i place deloc să vorbească despre vechile sale creații cinematografice, i se pare că "ar fi fost făcute de un văr îndepărtat". Departe de el gândul de a se considera "simbol" pentru țara sa sau pentru vreo artă. Declară lumii: "Poate nu mă credeți, dar eu sunt un om foarte timid". Modestia e aurul său. Aceeași modestie și candoare îi apare pe față când vorbește despre soția sa, Ingrid, dispărută acum șase ani. "Ea a fost cea care a creat atmosfera de pe Fårö." Pentru Bergman, ea nu este moartă doar plecată, și obișnuiește să converseze cu portretul ei de pe masa de scris.

Marele regizor mai mărturisește că are un singur prieten: pe actorul Erland Josephson cu care vorbește mai ales la telefon, "în fiecare sâmbătă, la ora unsprezece." Copiii săi, ale căror zile de naștere nu și le amintește niciodată, au acum case construite în apropierea casei sale, relațiile lor au devenit foarte bune, asta după mulți ani în care el a fost pur și simplu "un tată ingrat". Cu toate luptele crâncene ce le-a dat și cu toate dezamăgirile trăite când își vede filmele vechi, Bergman se simte "un privilegiat al vieții", mai ales pentru anii trăiți cu ultima sa soție Ingrid. Singurătatea nu l-a abătut niciodată, dimpotrivă i-a dat o nouă poftă de a crea, făcând să crească în el bucuria teatrului.

Bergman are planuri mari pentru anul acesta: să scrie o piesă pentru radio și televiziune și să dramatizeze Ibsen la radio.

Angoasa morții o înfruntă cântând la pian și înotând în stilul fluture. La întrebarea cum își imaginează moartea, el răspunde fără să ezite: "Moartea trebuie să fie ca o întâlnire cu oameni pe care nu i-am văzut niciodată și pe care nici măcar nu i-am cunoscut, moartea trebuie să fie un fel de vis". Uneori el se întreabă dacă nu cumva Harriet Bosse, ultima soție a lui Strindberg, eroina *Jurnalului ocult* (Editura Univers, 1997), nu aparține acestui fel de vis. Se pare că celebra actriță umblă ca o stafie în teatrul iubit de Bergman. Odată el a văzut-o: "Într-o seară, era târziu și stam aplecat peste frumosa balustradă de marmură a foaierei - pe partea cealaltă a balconului am văzut o nălucă, era Harriet Bosse ca o ceață care se destramă într-o clipă. Am înghețat." Bergman povesteste și nu se poate opri din povestit, cu libertatea cea nouă dată de senectute. Dar poate și pentru a corecta punerile de lumini neinspirate pe puternica lui personalitate. Fluturile a ieșit cu bine din crisalida vieții și zboară acum liber în aerul modestiei, grațității și generozității. La sfârșitul povestirilor sale, Bergman răspunde bucuros și la întrebarea despre soarta filmului suedez: "Cele mai interesante filme care se fac acum în Suedia aparțin tinerilor regizori, fii de emigranți". Filmele acestora l-au surprins prin viziunea lor plină de prospețime. În fantezia și forța lor stă soarta filmului actual în Suedia. Lauda aceasta va influența poate și juriul apropiatului Festival de la Göteborg și Premiul Cărbușului. Generozitatea maestrului este încă un semn cert de mare vitalitate.

Gabriela Melinescu

de *Mihai Zamfir*

Millenium

CĂ OAMENII se situează ra-reori la înălțimea evenimentului contemporan lor - asta o știam de mult!

Pentru a afla ce cred și ce simt muritorii care au avut șansa de a trece pragul mileniului, ne adresăm specialiștilor în pulsul actualității, ziariștilor; și urmărim, de exemplu, titlurile editorialelor din marile cotidiane și hebdomadare ale ultimelor zile de decembrie și ale primelor zile de ianuarie, sondăm adică maritorii principali. Articolele-reflecție despre timpul care trece ar trebui să le co-virșească pe toate celelalte: doar ne aflăm la limita gravă a pragului milenar! Oricât am fi de liber-pansiști, un mic fior milenarist ni s-ar părea obligatoriu.

Cînd colo, ce vedem?

Dacă cineva extrage temele editorialelor din publicațiile celebre ale Vechiului Continent și ale Americii, rămîne stupefiat, pentru că aceste teme sînt: ce arme a utilizat NATO în fosta Iugoslavia, ce maladii provoacă "uraniul să-răcit"?; structura confesională, sexuală și rasială a viitoarei administrații Bush; va crește ori nu cu 0,5% taxa de scont în Statele Unite? - iată marea întrebare; în fine, care vor fi rezultatele alegerilor din Israel, pe 6 februarie? Și cam atîta. Marile editoriale marchează trecerea dintre milenii inflamîndu-se asupra unor probleme care, în cîteva săptămîni, vor fi fost rezolvate. Și, în trei luni, definitiv uitate.

Zilele pasajului istoric între secolele XX și XXI comportă, totuși, evenimente cruciale, care-și pun de pe acum sigiliul asupra deceniilor următoare. Construcția noii Europe, în primul rînd, în-trată deja în viteză de croazieră și re-prezentînd marea realizare a mileniului care tocmai se termină. Apoi, pentru prima oară în istorie, creșterea economică a ajuns generală, cu șanse solide de continuitate: toate continentele globului (cu excepția Africii) merg, economic, în sus, pe o spirală ce pare infinită. De asemenea, fenomenul extraordinar al coincidenței dintre pragul mileniilor și victoria "noii economii": începînd cu anul 2000, bogăția produsă de inteligență a

depășit bogăția produsă de efortul fizic. Pentru prima oară, de la începutul istoric și pînă astăzi, inteligența pură produce mai multă bogăție decît toate celelalte forme de activitate la un loc.

Am căuta însă degeaba articole pe asemenea teme - o tăcere asurzitoare le înconjoară. Se discută cu precădere futuri-tăți, iar ziariștii se agață de cele mai perisabile subiecte cu putință. Sînt nebuni cu toții? Nici vorbă, sînt doar ziariști, și încă dintre cei mai normali; toc-mai de aceea plonjează cu delicii în derizoriu.

Subiectele grave (construcția europeană, progresul fără precedent al lumii) constituie fapte emoționante și benefice, care dau oamenilor încredere în viață; or, tot ce nu miroase a nefericire sau măcar a tristețe nu-i bine văzut în presa *à la page*. Ziarele trebuie să arate că omienirea se îndreaptă spre prăpastie, că nu mai e nici o scăpare, că sîntem definitiv pierduți. Doar asemenea subiecte au căutare. Stingîștii mărturisii ori nemărturisii din întreaga lume continuă să formeze și astăzi cel mai puternic lobby în presa de mare audiență; veșnic neconsolați de ceea ce s-a întîmplat în 1989, acești ziariști plîng în continuare pe ruinele visului comunist: de unde o explicabilă propensiune spre negru.

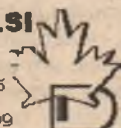
Vizibilei nostalgii comunizante i se adaugă o altă boală incurabilă a aceleiași specii: trăirea exclusivă într-un prezent care să nu depășească 48 de ore - intervalul dintre momentul conceperii articolului și lectura lui în ziar. Combinația între stingismul visceral și idolatria clipei a dat rezultatul mai degrabă deprimant cu care am fost regalați la actualul prag istoric.

Să nu cădem însă în descurajare. Un mic procent de persoane inteligente, oneste și bine informate care să facă jurnalistică există și va exista în continuare, chiar dacă el nu atinge nici măcar zece la sută din total. Să ne mîngîiem cu gîndul că, în cîteva foarte puține articole, pasajul milenar a fost totuși semnalat cum se cuvine, vibrant și lucid. Dar, în fond, marile realizări din domeniul intelectual n-au fost întotdeauna rodul acțiunii unei infime minorități de nici zece la sută?

EDITURA UNIVERSAL DALSI

Casa Presii Libere - Corp B1, et. 4
Cărn. 379, 380, sector 1 București
Tel: 222.38.69, 224.03.75/int. 2475, 1035
Tel/fax: 222.38.59 O.P. 33 - C.P. 29
E-mail: Marian@Kappa.ro Fax: 312.97.09

Cărți noi la

Editura UNIVERSAL DALSI

Nicolae Balotă
Dan Grigorescu
Aleșandru Duțu
Mariana Sora
Mioara Cremene,
Mariana Sipoș
Sergiu Al. George
Jordan Datcu
Toma Roman
Simion Florea Marian
Henri Zalis, Silviu Bădia
Richard Nixon

Rainer Biemel

Jakub Arbes

Iovan Dučić

P.H. Collin,
Adrian Jolliffe
Graham Bannock,
William Manser
S.M.H. Collin
P.H. Collin

Caietul albastru (vol. I, II)
Jocul cu oglinzile
1940. Drama României
Despre, despre, despre
La ce folosește Parisul?

Arhaic și universal
Sub semnul Minervei
Un deceniu văzut de aproape
Tradiții populare române din Bucovina
Scriitori români peregrini
Lideri

(Traducere: Anca Irina Ionescu,
prefață: James C. Rosapepe)
Prietenul meu Vasia
(Traducere: Amelia și Mihai Chirca,
prefață: Monica Lovinescu)
Romanete

(Traducere: Anca Irina Ionescu)
Legende albastre
(Traducere: B. Pissarov)
Dictionar de contabilitate
(englez-român)
Dictionar internațional de finanțe
(englez-român)
Dictionar de informatică (englez-român)
Dictionar de politică și administrație
(englez-român)

Revista revuistelor

"O, cum omul a devenit concret..."

Să fie o întâmplare că, dintre numele mari ale literaturii române din secolul XX, cele cu opera cea mai restrinsă și neînseriabilă apar ca preferate ale universitarilor și criticilor azi? În "revista multilingvă de cultură și literatură **PARADIGMA**" nr. 3-4 (director Marin Mincu, redactor-șef George Popescu) o bună parte din texte e despre Bacovia. Scrie redactorul-șef: "Oricât s-a scris și s-a vorbit despre Bacovia și despre bacovianism, senzația că esențialul a rămas nu doar neatins, ci chiar intangibil instigă încă pe lectorul model, ca și pe cel comun. După ce eforturile, adesea supradimensionate în raport cu propriile mize, ale exegezei au sfârșit prin a <compromite> aproape toate aperturile inserate, de la simplificatoarea schemă a simbolismului (<minor>, <instrumentist>), trecând prin decadentism, avangardă și ajungând la tentațiile, încă puține și timide, ale unei recuperări postmoderne, poezia bacoviană nu încetează să ne provoace." Răspund provocării, cu lungi studii docte Marin Mincu (*Starea agonală sau despre tranzitivitatea discursului bacovian*), Ștefania Mincu (*Note la Bacovia*), Gabriel Coșoveanu (*Psihismul involutiv bacovian*), George Popescu (*Horror vacui sau Absoluta Mimesis*), George Constantinescu (*Fragmentarismul prozastic*). ● Într-o frumoasă tabletă confesivă, pusă bine în valoare de limbajul "specializat" al contextului (ce face din Bacovia un actant poetic și stăruie "asupra procesului de aglutinare/anihilare a elementelor realului ce conduce la invertirea semiozică(?) a acestuia"), Nora Luga își povestește simplu apropierea în timp de autorul *Scînteilor galbene*, de la respingerea juvenilă ca "prea trist", la descoperirea modernității lui: "Tot ce ne contrariază și seduce azi la poezia sfârșitului de mileniu, post-modernismul românesc cu toată cohorta lui de epetete, a început cu Bacovia: Omul începuse să vorbească singur... o, cum omul a devenit concret... Chiar." ● Am citit cu interes și articolul lui Ion Buzera, *Posteritatea bacoviană: momentul Mazilescu*, ce demonstrează continuitatea "peste mode și timp" a bacovianismului la alt poet care a scris puțin și e mult prețuit de tineri. Ion Buzera începe didactic, printr-o schematizare: "Dacă simplificăm rezonabil, urmărind anumite linii de forță, dincolo de opțiunile personale și stilurile inerent-divergente, lăsând de o parte tematicile și/sau inserția autorilor într-o paradigmă sau alta, putem accepta oarecum jakobsonian - că generarea formelor poetice în literatura noastră a urmat două mari axe: *mitologizantă* și *realistă*." Simplificînd la rîndul nostru explicațiile, prima axă ar urmări *invenția* figurală și pe cea a *lumilor* poetice, cea de a doua, bazată pe observație și "descriere" ar viza *descoperirea lumii*: "Versantul I.H.Rădulescu-Bolintineanu-Blaga-Barbu-Gellu Naum-Doinaș-Nichita Stănescu, pe de o parte și Anton Pann-Grigore Alexandrescu-V. Alecsandri-Arghezi-Geo Dumitrescu-Marin Sorescu-Mircea Cărtărescu, pe de alta, definesc două tipuri de cogniție poetică, două temperamente <arhetipale> ale poetului român. Există, însă, și poeți non-inseriabili unei categorii anume. În afara de Eminescu, a cărui operă strânge ca într-un <nod> cele două tendințe, pentru

a le <re-elibera>, foarte puțini au reușit o sinteză, o omologare decisă în opera lor a ambelor tipuri de generativitate. Bacovia este unul dintre ei, iar un altul Virgil Mazilescu." Partea cea mai substanțială a eseului lui Ion Buzera e demonstrația omologiei existențial-poetice Bacovia-Mazilescu prin subtile observații sprijinite pe citate. ● În același număr, se omagiază memoria poetului italian Attilio Bertolucci, dispărut la aproape 90 de ani în vara trecută. Pagina de poeme - în original și în tălmăcirea lui George Popescu, un interviu, în italiană, acordat de poet (nu ni se spune în ce an și de unde e produs), precum și evocarea-necrolog a lui Mario Luzi (mai bine cunoscut la noi) sînt de interes nu doar pentru italieniști. ● Și fiindcă tot am vorbit de revista lui Marin Mincu, ne-am amuzat cronica pe care directorul "Paradigmei" o face, în *LUCEAFĂRUL* nr. 1, volumului postum de "portrete contemporane" al lui Costache Olăreanu apărut la Editura Timpul. Marin Mincu e supărat foc pe regretatul prozator, simpatizat de toată lumea literară, și consideră "portretele" o răzbunare lașă: "Prozatorul atât de abstras din competițiile literare, în aparență, lipsit de orice pretenții emulative, se arată foarte incisiv, la fel ca E. Lovinescu în *Aqua forte*, nu de puține ori ieșind la iveală scrâșnetul ranchiunos. Deși ar putea să pară că totul se derulează normal, adică autorul <fictiv> lasă locul <infanteristului>, pur și simplu pentru a se distra în mod gratuit, în realitate Costache Olăreanu își eliberează toxinele cu *răutate malignă* (s.n.) chiar dacă se folosește de mușcătura inofensivă a cernelii. Cu cât s-a simțit mai lezat, într-o împrejurare sau alta, de confruntarea sau contactul cu cineva, cu atât glanda de cerneală a blîndului <ucenic> este mai otrăvită." Cauza supărării, am putea spune chiar a *răutății maligne* a lui Marin Mincu față de cel pe care-l numește "un prozator de mîna a doua", o aflăm abia pe ultima coloană: Costache Olăreanu i-a făcut și lui un "portret contemporan".

Director la munca de jos

Directorul pentru România al Băncii Mondiale, Andrew Vorkink, s-a dovedit a fi un personaj mult mai misterios decît și-ar fi imaginat oficialitățile române și ziaristii care s-au ținut după el în timpul ultimei vizite pe care a făcut-o în România. Vorkink își cîștigă salariul la Banca Mondială nu numai pentru a se întîlni cu oficiali, ci și pentru a se convinge, din proprie experiență, pentru ce ar putea fi folosiți banii Băncii Mondiale. Cu doi ani în urmă, aflăm din ziarul *CURENTUL*, Andrew Vorkink a trăit o săptămînă în satul Visterna, din județul Tulcea, localitate fără canalizare și apă curentă, unde înaltul funcționar al Băncii a cules porumb alături de localnici. Se pare că aflînd de acest detaliu din viața lui Andrew Vorkink, premierul Adrian Năstase ar fi recunoscut că știe și el "zona" în cauză, în urma cîtorva partide de vînătoare. Mica deosebire între cei doi e că în urma partidelor de vînătoare ale actualului premier n-a rămas decît amintirea vizitei, în vreme ce experiența de culegător de porumb a directorului pentru România al Băncii Mondiale s-a soldat cu un

LA MICROSCOP

SOLUȚIA MARGA

ALEGEREA lui Andrei Marga președinte al PNȚCD mă îndoiesc că e rezultatul unor sforări. Singurul lucru de care avea nevoie profesorul clujean pentru a ajunge în fruntea partidului era schimbarea statutului. Or, această schimbare s-a produs împotriva eforturilor a trei dintre candidații la șefia partidului și cu sprijinul unuia singur, Vasile Lupu. Acesta a anunțat că va încerca să-l impună pe Andrei Marga printre candidați și a avut grijă ca anunțul său să fie mediatizat, cu vreo două săptămîni înainte de Congresul PNȚCD. Dacă Marga însuși ar fi încercat sforării, probabil că asta l-ar fi scăzut în ochii țărăniștilor. Prin comparație, de sforării avea nevoie un Ioan Mureșan sau alții de aceeași statură. Iar în situația în care se află acum PNȚCD-ul tocmai sforările par să producă aversiune celor care vor ca acest partid să se întoarcă în parlament și să joace un rol important în politica României. De la nivelul său, un Andrei Marga poate adresa invitații de intrare în partid unor personalități de marcă, de care PNȚCD are nevoie pentru a avea cu cine să defileze la următoarele alegeri. Pînă atunci însă Andrei Marga e singurul țărănist cunoscut care poate reformula convingător doctrina acestui partid, încît ea să răspundă nu unor nostalgii, ci unor necesități ale alegătorilor.

În PNȚCD se și vorbește despre o posibilă schimbare a numelui partidului în cadrul unei operațiuni de înnoire a imaginii. Nu știu cite voturi ar aduce o asemenea chirurgie estetică, dar mă tem că ea ar putea provoca pierderea unor voturi sigure din partea celor care votează PNȚCD-ul și cu ochii închiși. Asta cu atît mai mult cu cît pentru vechii țărăniști, Andrei Marga n-are un *curriculum vitae* ușor de înghițit. El n-a avut de suferit de pe urma regimului comunist și nu s-a numărat nici printre membrii PCR oropsiți de fostul regim. Dacă însă glasul țărăniștilor din țară s-a pronunțat în favoarea lui Andrei Marga, e posibil ca aceștia, întorși acasă, să-l susțină convingător în fața alegătorilor pe noul președinte al partidului. Pe de altă parte, Andrei Marga ar trebui să fie conștient că susținerea de care se bucură din partea tinerilor și

relativ tinerilor din partid nu are aco-perire și în voturile pe care le-a cîștigat PNȚCD-ul la ultimele alegeri. Fiindcă, în afară de eroziunea guvernării, penetistii mai au și handicapul unui electorat îmbătrînit al cărui exemplu n-a fost urmat la urne, cu prilejul ultimelor alegeri. Astfel că noua echipă din conducerea acestui partid va trebui să accentueze asupra ofertei Creștin Democrat în mesajul pe care îl va adresa alegătorilor. Țărănismul anticomunist, care s-a bizuit hazardat de mult pe nostalgii și pe o luptă cu o fantomă a trecutului de care, în fond, nu se mai sinchisește nimeni, n-ar putea fi, oricum, susținut de Andrei Marga fără a se expune unor acuze privitoare la trecutul său de membru PCR.

Susținut de un Vasile Lupu, personaj puternic în rîndurile partidului, Marga ar trebui să folosească propria sa experiență de ministru reformtor al Învățămîntului dacă vrea să readucă PNȚCD-ul în Parlament cu un scor consistent. Nu ajunge să realizezi un proiect de reformă, oricît de bine ar fi el pus la punct, dacă nu te lupti apoi, personal, pentru a-l impune pretutîndeni.

Andrei Marga nu e deloc de invidiat în calitate de președinte al PNȚCD. Pînă la viitoarele alegeri el ar trebui să bată țara în lung și în lat pentru a-i convinge pe alegători că sub conducerea sa PNȚCD-ul nu uită de tradițiile sale, dar a devenit cu totul altceva decît a fost receptat în ultimii ani. Ceea ce mă face să cred că în afară de plecările din partid din ultimii ani și din ultima vreme, vom înregistra și unele excluderi spectaculoase de care Andrei Marga va avea nevoie pentru a-și jalona, tactic, intențiile reformatoare. Mai simplu spus, pentru a-i convinge pe alegători că principiile creștin-democrate se aplică începînd din interiorul partidului.

Dacă noul președinte al PNȚCD se va mulțumi cu o reformă de fațadă, fără a se atinge de corupții partidului, e greu de crezut că el va fi acel lider de care au nevoie țărăniștii pentru a se întoarce în Parlament.

Cristian Teodorescu

drum care leagă satul de restul județului.

● Mai multe cotidiene scriu despre arestarea judecătorului Viorel Burzo, șef al secției penale a Curții de Apel din Cluj pentru că a luat mită. Magistratul arestat și-a prețuit reputația la cîteva mii de mărci și la un set de oale Zepter. Sau cel puțin atît s-a descoperit pînă acum, în ceea ce îl privește. A se vedea *EVENIMENTUL ZILEI* de marți, 23 ianuarie. ● Așanumit scandal al vacii nebune a ajuns în România sub forma unui scandal de presă în care o parte dintre ziarele care îl alimentează înfioară opinia publică cu știri alarmante din care reiese, nici mai mult nici mai puțin, că România ar fi ținta unor transporturi cu carne de vacă posibil contaminată. În spatele acestor mesaje adresate cititorilor se pare că există obișnuitele scandaluri politice autohtone, precum și un prilej de a fi debarcați din funcții cei care nu convin noului regim. ● Deși UDMR își spală de obicei rufe în familie, la ultimul Consiliu al Reprezentanților Unionali, președintele Uniunii, Marko Bela l-a atacat vehement pe președintele de onoare al Uniunii, László Tókes. Cităm din *Cotidianul*: "Ca președintele de onoare (al UDMR, n.Cr.) să le spună alegătorilor să nu voteze UDMR,

este o situație schizofrenică." Ziarul citat se întreabă în titlul de pe pagina întîi, apropo de faptul că majoritatea reprezentanților UDMR s-au raliat cu Marko Bela, *Sfîrșitul lui Tókes?* Cronicarul n-ar spune "da" unei asemenea întrebări deoarece pastorul Tókes nu poate fi trecut pe linia moartă ca un politician oarecare, chiar dacă afirmațiile și luările sale de poziție i-au stîrnit adversități în actuala majoritate din UDMR. ● Din *CRONICA ROMÂNĂ* - emisiunile girate de Valeriu Lazarov la TVR vor dispărea din grila de programe a TVR. Surse din TVR mai afirmă că prin renunțarea la acest gir dat de Valeriu Lazarov Televiziunea publică va păstra cîteva mii de dolari pe care i le achită în prezent lunar girantului. ● Să mai spunem că, la această oră, o mare parte dintre știrile și comentariile care apar în presa cotidiană sînt vîdit marcate de schimbarea puterii, încît e foarte greu de descifrat unde începe și unde se termină relația între pontul de presă, pe care îl cumpără simultan mai multe ziare, și încercarea ziarelor care pînă nu demult au scris împotriva actualului partid de guvernămînt de a intra în grațiile PDSR.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Lunî, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei